

Role sociálního kurátora při práci s adolescentními odsouzenými

Michaela Láníková

Bakalářská práce
2025

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta humanitních studií

Ústav pedagogických věd

Akademický rok: 2024/2025

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení:	Michaela Láníková
Osobní číslo:	H22324
Studijní program:	B0111A190011 Sociální pedagogika
Forma studia:	Prezenční
Téma práce:	Role sociálního kurátora při práci s adolescentními odsouzenými

Zásady pro vypracování

Zpracování rešerše a studium odborné literatury.

Vymezení terminologie a teoretických východisek z oblasti sociálního kurátora, adolescence a delikvence mládeže.

Příprava metodiky empirické části, zpracování projektu výzkumu a stanovení výzkumného problému.

Realizace kvalitativního výzkumu pomocí hloubkového rozhovoru.

Zpracování a vyhodnocení získaných dat, včetně jejich interpretace.

Prezentace výsledků výzkumu, jejich shrnutí a doporučení pro praxi.

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam doporučené literatury:

FIRSTOVÁ, Jana, 2014. Kriminalita mládeže v sociálních souvislostech. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk. ISBN 9788073805210.
KRULICHOVÁ, Eva, Zuzana PODANÁ a Jiří BURIÁNEK, 2015. Delikvence mládeže: trendy a souvislosti. Praha: Triton. ISBN 9788073878603.
MATOUŠEK, Oldřich, Pavla KODYMOVÁ a Jana KOLÁČKOVÁ, 2005. Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupin a práce s nimi. Praha: Portál. ISBN 807367002X.
MATOUŠEK, Oldřich a Andrea MATOUŠKOVÁ, 2011. Mládež a delikvence: možné příčiny, struktura, programy prevence kriminality mládeže. Vyd. 3., aktualiz. Praha: Portál. ISBN 9788073678258.
ŠVARÍČEK, Roman a Klára ŠEĐOVÁ, 2007. Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách. Praha: Portál. ISBN 9788073673130.

Vedoucí bakalářské práce: **Mgr. Julie Junaščíková**
Ústav pedagogických věd

Datum zadání bakalářské práce: **13. ledna 2025**
Termín odevzdání bakalářské práce: **2. května 2025**

L.S.

Mgr. Libor Marek, Ph.D.
děkan

doc. Mgr. Jakub Hladík, Ph.D.
ředitel ústavu

Ve Zlíně dne 13. ledna 2025

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb., v platném znění bez ohledu na výsledek obhajoby;
- bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému a bude dostupná k nahlédnutí;
- jedno vyhotovení bakalářské práce v listinné podobě bude ponecháno Univerzitě Tomáše Bati ve Zlíně k uložení;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3;
- podle § 60 odst. 1 autorského zákona má Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou práci – nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům;
- pokud je výstupem bakalářské práce jakýkoliv softwarový produkt, považují se za součást práce rovněž i zdrojové kódy, popř. soubory, ze kterých se projekt skládá; neodevzdání této součásti může být důvodem k neobhájení práce.

Prohlašuji, že

- jsem na bakalářské práci pracoval(a) samostatně a použitou literaturu jsem řádně citoval(a); v případě publikace výsledků budu uveden(a) jako spoluautor;
- odevzdaná verze bakalářské práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou obsahově totožné.

Ve Zlíně, dne

.....
podpis autora

ABSTRAKT

Tato bakalářská práce se zabývá rolí sociálního kurátora při práci s adolescentními odsouzenými. Cílem práce je porozumět roli sociálního kurátora v kontextu práce s adolescenty, kteří se dostali do konfliktu se zákonem. Praktická část je založena na kvalitativním výzkumu, přičemž byl zvolen design tematické analýzy. Data byla získána prostřednictvím polostrukturovaných rozhovorů. Výzkum mapuje celý proces práce sociálního kurátora s adolescentním klientem a to od prvotního kontaktu po aktivity směřující k prevenci recidivy. Mezi klíčová prvky efektivní práce patří schopnost navázat důvěryhodný vztah s klientem, práce s motivací a udržení klienta na cestě změny i v náročných podmínkách.

Klíčová slova: adolescence, delikvence mládeže, sociální kurátor

ABSTRACT

This bachelor thesis deals with the role of the social social curator in working with adolescent convicts. The aim of the thesis is to understand the role of the social probation officer in the context of working with adolescents in conflict with the law. The practical part is based on qualitative research and a thematic analysis design has been chosen. Data was collected through semi-structured interviews. The research maps the whole process of the social curator with an adolescent client from the initial contact to activities aimed at preventing recidivism. Key elements of effective work include the ability to establish a trusting relationship with the client, working with motivation and keeping the client on the path of change even in challenging circumstances.

Keywords: adolescence, juvenile delinquency, social curator

PODĚKOVÁNÍ

Na prvním místě bych chtěla vyjádřit své poděkování vedoucí bakalářské práce, Mgr. Julii Junaščíkové, za její odborné vedení, trpělivost a vstřícnost, stejně jako za cenné rady a neustálou motivaci, které si velmi vážím.

Velké poděkování patří také mé rodině za jejich podporu, porozumění a víru ve mě, která pro mě byla v průběhu studia i psaní této práce obrovskou oporou.

V neposlední řadě bych ráda poděkovala sociálním kurátorkám, které byly ochotné zúčastnit se výzkumu a podělily se se mnou o své zkušenosti a pohled na praxi. Jejich otevřenost a čas, který mi věnovaly, přispěly k hlubšímu porozumění mé práce.

OBSAH

ÚVOD.....	11
I TEORETICKÁ ČÁST.....	13
1 ADOLESCENCE.....	14
1.1 VÝVOJOVÉ ZMĚNY V ADOLESCENCI	15
1.1.1 Biologický vývoj	15
1.1.2 Kognitivní vývoj	16
1.1.3 Emocionální vývoj	17
1.1.4 Sociální vývoj.....	17
1.2 RIZIKOVÉ CHOVÁNÍ A DELIKVENCE MLÁDEŽE	19
1.2.1 Příčiny delikventního chování.....	19
1.3 CHARAKTERISTICKÉ ZNAKY DELIKVENCE MLÁDEŽE	22
1.4 PREVENCE RECIDIVY	22
2 PRÁVNÍ RÁMEC A SPECIFIKA VÝKONU TRESTU ODNĚTÍ SVOBODY U MLADISTVÝCH.....	24
2.1 ZÁKON O ODPOVĚDNOSTI MLÁDEŽE ZA PROTIPRÁVNÍ ČINY A SOUDNICTVÍ VE VĚCECH MLÁDEŽE	24
2.1.1 Opatření ukládána mladistvým	24
2.2 VÝKON TRESTNÍHO OPATŘENÍ ODNĚTÍ SVOBODY U MLADISTVÝCH	27
2.2.1 Umístění a diferenciaci	27
2.2.2 Specifika zacházení	28
2.2.3 Práva, odměny a kázeňské postihy.....	28
3 SOCIÁLNÍ KURATELA.....	30
3.1 NÁPLŇ PRÁCE SOCIÁLNÍHO KURÁTORA	30
3.2 ETICKÉ ZÁSADY SOCIÁLNÍHO KURÁTORA	31
3.3 RIZIKOVÉ SITUACI V PRÁCI SOCIÁLNÍHO KURÁTORA	32
3.4 SOCIÁLNÍ KURATELA PRO DĚTI A MLÁDEŽ.....	34
3.4.1 Základní principy sociální kurately pro děti a mládež	35
3.4.2 Základní postupy a nástroje práce sociálního kurátora pro děti a mládež	36
II PRAKTICKÁ ČÁST.....	39
1.1 VÝZKUMNÝ CÍL	41
1.2 VÝZKUMNÁ OTÁZKA	41
1.2.1 Dílčí výzkumné otázky	41
1.3 POJETÍ VÝZKUMU	41
1.4 VÝZKUMNÝ SOUBOR	42
1.5 METODA SBĚRU DAT	43

1.6	METODA ZPRACOVÁNÍ DAT	44
2	ANALÝZA A INTERPRETACE DAT	46
2.1	ANALÝZA DAT	47
2.1.1	Role sociálního kurátora.....	48
2.1.2	Navazování vztahu	54
2.1.3	Motivace ke změně.....	60
2.1.4	Opakovaná trestná činnost a prevence recidivy	68
2.1.5	Spolupráce a bariéry v systému podpory adolescentních klientů.....	76
2.2	INTERPRETACE DAT	80
ZÁVĚR.....		92
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY		95
SEZNAM OBRÁZKŮ		99
SEZNAM TABULEK		100
SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK		101
SEZNAM PŘÍLOH.....		102

ÚVOD

Předmětem bakalářské práce s názvem *Role sociálního kurátora při práci s adolescentním odsouzeným* je analýza specifik práce sociálního kurátora v kontextu podpory mladistvým, kteří se ocitli ve střetu se zákonem. Adolescentní období je z hlediska vývoje jedince velmi specifické, jelikož je to čas intenzivních biologických, psychických i sociálních změn, během kterého se formuje identita, vztah k autoritám i porozumění společenským normám. Tyto vývojové faktory mohou u některých jedinců vést k delikventnímu chování, které vyžaduje odbornou intervenci. Cílem práce je proto přiblížit, jakou roli sociální kurátor hraje v procesu prevence recidivy u adolescentních delikventů a jakými konkrétními způsoby přispívá k jejich opětovnému začlenění do společnosti. Pozornost je rovněž věnována významu navazování důvěry mezi sociálním kurátorem a klientem, která je základem pro efektivní komunikaci a podporu motivace ke změně.

Práce je strukturována do dvou částí na teoretickou a praktickou. Dále je členěna do jednotlivých kapitol a podkapitol. Teoretická část představuje odborný rámec, který umožňuje orientaci v souvislostech problematiky.

První kapitola se zaměřuje na období adolescence a jeho vývojové změny v biologické, kognitivní, emocionální a sociální oblasti. Dále se věnuje problematice rizikového a delikventního chování mládeže a příčinám, která k němu mohou vést. Závěr této kapitoly je věnován prevenci recidivy a jejím nástrojům, přičemž důraz je kladen zejména na terciální prevenci jako formu podpory navazující na předchozí zkušenost se zákonem.

Druhá kapitola pojednává o právním rámci a podmínkách výkonu trestu mladistvým. Úvod kapitoly tvoří výklad základních ustanovení zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže, který představuje klíčovou legislativní normu upravující postupy v případech delikvence nezletilých osob. Následuje popis jednotlivých typů opatření, které mohou být mladistvým ukládány. Závěr kapitoly je věnován výkonu trestního opatření odnětí svobody u mladistvých včetně specifik zacházení s touto věkovou skupinou ve výkonu trestu.

Třetí kapitola se soustředí na sociální kuratelu jako součást systému sociální prevence. Popisuje obecnou náplň sociálních kurátorů, etické principy a jejich působení, možné komplikace a rizikové situace, s nimiž se mohou v praxi setkat. Zvláštní pozornost je věnována oblasti sociální kurately pro děti a mládež, kde je rozebírána jako teoretická

východiska, tak i praktické nástroje používané v této specifické oblasti, jako jsou případové a rodinné konference či individuální plán ochrany dítěte.

Na teoretickou část navazuje část praktická, jejímž cílem je nahlédnout do práce sociálních kurátorů s adolescentními odsouzenými. Na základě teoretických východisek byla zvolena kvalitativní výzkumná strategie, která umožnila nahlédnout do hloubky a lépe porozumět roli sociálního kurátora. Hlavním cílem bakalářské práce je porozumět roli sociálního kurátora při práci s adolescentními odsouzenými. Sběr dat probíhal prostřednictvím polostrukturovaných rozhovorů, které byly zvoleny s ohledem na povahu zkoumaného tématu.

I TEORETICKÁ ČÁST

1 ADOLESCENCE

První kapitola se zaměřuje na období adolescence jako na klíčovou etapu lidského vývoje. V této kapitole si představíme definici adolescenci a vymezení jejího časového rámce. Následuje rozbor jednotlivých oblastí vývoje z oblastí biologické, kognitivní, emocionální a sociální. Kapitola se dále zabývá specifiky rizikového a delikventního chování mládeže, včetně faktorů, které k těmto jevům přispívají. Závěr je věnován otázce prevence recidivy, zejména terciální prevenci jako důležitému nástroji podpory při opětovném začlenění mladistvých do společnosti.

Adolescence je vývojové období mezi dětstvím a dospělostí, které je spojeno s výraznými biologickými, psychickými a sociálními změnami. Dochází k formování identity, osamostatnění a navazování nových vztahů. Tyto proměny mohou vést i k rizikovému nebo delikventnímu chování. Kapitola se zaměřuje na vývojové aspekty adolescence, příčiny delikvence a možnosti její prevence.

Termín **adolescence** pochází z latinského slova *adolescere*, což v překladu znamená dorůstat, dospívat nebo také mohutnět. Jako označení určitého životního období se poprvé objevuje již v 15. století. (Macek, 2003, s. 9) Obvykle zahrnuje druhé desetiletí lidského života a představuje období intenzivních změn v tělesné, psychické i sociální oblasti. Adolescence bývá spojována s hledáním a přehodnocováním sebe samotného, kdy se daný jedinec snaží změnit tak, aby vyhovoval sociálnímu postavení a vytvořil si tak přijatelnou, dospělejší podobu své identity, svého já. (Vágnerová, 2012, s. 367)

Časové vymezení adolescence se v odborné literatuře různí. Podle Macka (2003, s. 9–10) se jedná o celé období mezi dětstvím a dospělostí, které dělí do tří fází: časná adolescence (10–13 let), střední adolescence (14–16 let) a pozdní adolescence (17–20 let, někdy i déle). Sám Macek upozorňuje, že značná část vysokoškolských studentů ve věku 19–24 let se stále subjektivně cítí spíše jako adolescenti než dospělí. Každá z fází adolescence má své specifické rysy, a to například srovnání dvanáctiletého a devatenáctiletého adolescenta potvrzuje, jak markantní změny se v průběhu tohoto období odehrávají. Typickými znaky jsou dokončení pohlavního dozrávání, duševní rozvoj a intenzivní procesy sociálního učení. Také Vágnerová (2012, s. 367–371) popisuje adolescenci jako přechod mezi dětstvím a dospělostí, přičemž zdůrazňuje zvýšené zátěže která vyplývají z kumulace mnoha změn jako

jsou hormonálně podmíněné změny ovlivňující tělesné dospívání i rozvoj mozku. Období dospívání dle autorky začíná dříve než dříve a zároveň trvá déle, především kvůli prodlouženému psychosociálnímu vývoji. Rozlišuje dvě hlavní fáze: ranou adolescenci neboli pubescenci, která spadá do rozmezí 11 až 15 let a je charakterizována výraznými tělesnými změnami spojenými s pohlavním dozráváním, a pozdní adolescenci (15–20 let), která je typická hlubšími psychosociálními přeměnami, dozráváním osobnosti a hledáním společenské role.

Během adolescence se mění způsob myšlení. Mladí lidé začínají uvažovat hypoteticky, dokážou pracovat s možnostmi, které nejsou přímo součástí reality. Hormonální změny zároveň ovlivňují emoční prožívání, což se projevuje vyšší citlivostí a emočními výkyvy. Adolescence je rovněž obdobím posunu vztahů a dochází k odpoutávání se od rodičů, rostoucímu vlivu vrstevníků a prvnímu navazování partnerských vztahů. Dospívající často usilují o stejná práva jako dospělí, ale nejsou ještě schopni přijmout odpovídající míru odpovědnosti. Období obvykle začíná ukončením povinné školní docházky a končí vstupem do pracovního života a ekonomickou samostatností.

1.1 Vývojové změny v adolescenci

Nyní se zaměříme na specifika vývojového období adolescence, které je charakteristické komplexními proměnami v různých vývojových oblastech, zejména v rovině biologické, kognitivní, emocionální a psychosociální. Jak uvádí Macek (2003, s. 44), právě souhra biologického zrání, kulturně-historických podmínek a neočekávaných životních událostí vede ke specifickému průběhu a interpretaci změn v jednotlivých fázích adolescence.

1.1.1 Biologický vývoj

Biologické proměny hrají v období adolescence zásadní roli. Zhruba kolem osmého roku života začíná v těle dítěte narůstat hormonální hladina, přičemž viditelné sekundární pohlavní znaky se obvykle objevují až o čtyři až pět let později. Pro období puberty je kromě vývoje primárních a sekundárních pohlavních znaků charakteristický také zrychlený růst výšky i hmotnosti.

Zatímco mezi jedenáctým a dvanáctým rokem nejsou mezi dívkami a chlapci v těchto tělesných parametrech výrazné rozdíly, v osmnácti letech jsou už jsou značné. Podle Macka (2003, s. 44) se například průměrná výška chlapců mezi 15. a 18. rokem zvýší ze 171 cm na 178 cm, zatímco u dívek z 164 cm na 165 cm. Tělesná stavba postupně získává dospělé

proporce. Postava chlapců nabývá mužnějších rysů především díky růstu svalové hmoty, zatímco u dívej je nápadný rozvoj ňader a širších boků.

Okolo 16. roku života u chlapců postupuje mutace hlasu, chraplavý hlas se mění do skřehotavého, pak ale klesne asi o oktávu, vyrovná se a zmohutní. Současně dochází k růstu prvních vousů. (Říčan, 2004, s. 193)

Tělesné proměny, kterými adolescenti procházejí, mohou být někdy vnímány jako nepříjemné či zneklidňující, a tím narušovat pocit jistoty. Někteří jedinci na tyto změny reagují popíráním nebo snahou je zakrýt. Typickým příkladem mohou být dívky, které nosí volné oblečení, aby zakryly rozvíjející se poprsí. Je známo, že adolescenti se v tomto období více zaměřují na vlastní tělo a vzhled. Zvláště dívky přikládají tělesnému vzhledu vysokou důležitost. Obecně přitom platí, že dívky dospívají v průměru dříve než chlapci. (Vágnerová, 2012, s. 374–377)

1.1.2 Kognitivní vývoj

K významným změnám dochází i v oblasti kognitivní. Časnou adolescenci lze charakterizovat jako období formálních operací, jak jej ve své teorii kognitivního vývoje popsal Jean Piaget (1999). V této fázi dochází k výrazné proměně kvality myšlenkových operací a dospívající začíná dosahovat vyšší úrovně logického a abstraktního uvažování. Mezi hlavní posuny, které tento vývoj přináší, patří schopnost pracovat s pojmy, které již nejsou závislé na bezprostřední smyslové zkušenosti, ale mají obecnější a abstraktnější charakter. Jedinec už k vytváření pojmů nepotřebuje názorné předlohy, ale uvažuje již v rovině symbolické. Při řešení problémů zvažuje různé alternativy, systematicky je testuje a hodnotí, místo aby se spokojil pouze s jedním řešením. Je schopen vytvářet domněnky, které nejsou opřeny o reálnou skutečnost a mohou být až fantastické. Zásadní roli začíná hrát také sebereflexe neboli schopnost přemýšlet o vlastních myšlenkových procesech, což Piaget popisuje jako soudy o soudech. (Langmeier, Krejčířová, 2006, s. 150–152)

Tento posun je úzce spojen s rozvojem metakognice neboli poznání o vlastním poznávání. Jak uvádí Flavell (1979, s. 906), metakognitivní rozvoj u adolescentů zahrnuje zejména schopnost monitorovat, řídit a reflektovat vlastní kognitivní činnost. Flavell definuje čtyři klíčové složky kognitivního monitorování: metakognitivní znalosti, metakognitivní zkušenosti, cíle nebo úkoly a strategie. Tyto komponenty umožňují jedinci lépe plánovat své učení, uvědomovat si, co zná či nezná, a zvolit adekvátní postup při řešení problémů.

Rozvoj těchto schopností se promítá také do změn v oblasti paměti. Mění se jak funkce krátkodobé, tak i dlouhodobé paměti, přičemž právě kvalita informací ukládaných do dlouhodobé paměti se s přibývajícím věkem a narůstajícími zkušenostmi přirozeně zvyšuje. S postupným vývojem myšlení začíná hrát větší roli i to, jaký význam jedinec jednotlivým informacím přikládá. Vyšší úroveň sebereflexe vede k silnějšímu osobnostnímu vlivu na zapamatování, což se projevuje záměrnou restrukturalizací uložených obsahů. Zlepšuje se schopnost přemýšlet o současných možnostech a variantách řešení jednotlivých problémů a také vědomí kompetence a efektivnosti při řešení problémů. To přispívá k pocitům vlastní autonomie a hodnoty. (Macek, 2003, s. 46–47)

1.1.3 Emocionální vývoj

Neméně významné jsou i změny v oblasti emocí. Podle Macka (2003, s. 47) se v průběhu adolescentního období diferencují citové zážitky a přibývá vyšších citů. Roste počet emocí, které se integrují do širších celků a postupně se stabilizují v rámci dílčích systémů vyvíjející se osobnosti. Období časně adolescence je často provázáno emoční labilitou, která souvisí s hormonálními změnami, zvýšenou sebereflexí a egocentričností. Jedinci v této fázi mají tendenci k výkyvům nálad směrem k negativním rozladům, krizovým stavům a náhlým emočním zvrátům.

Přestože jsou citové prožitky v tomto období často velmi intenzivní, bývají zároveň krátkodobé a proměnlivé. Dospívající bývají změnami svých emocí překvapeni a reagují na ně podrážděně či rozmrzele, jelikož si často nedokážou vysvětlit jejich příčinu. Věnují svým pocitům zvýšenou pozornost, analyzují je a bývají přesvědčeni o jejich výjimečnosti. Současně však mívají tendenci své emoce neprojevat navenek, neboť je vnímají jako intimní součást své osobnosti. Zvláště u negativních pocitů, jako je smutek, stud či ponížení, se snaží své prožívání skrývat. (Vágnerová, 2012, s. 390–393)

Je však třeba zohlednit i individuální rozdíly jako jsou typologické, kulturní i výchovné faktory, které výrazně ovlivňují způsob, jakým adolescenti své emoce prožívají a vyjadřují. Ne každý dospívající tedy nutně prochází tímto obdobím bouřlivě a dramaticky. (Macek, 2003, s. 47)

1.1.4 Sociální vývoj

Na výše uvedené změny navazuje také oblast sociálního vývoje, která hraje v adolescenci klíčovou roli. Proměny v kognitivních procesech, formování nové identity a výše zmíněné

emoční charakteristiky přispívají k odlišnému způsobu hodnocení situací, což vede ke změně postojů a vztahů adolescenta nejen k sobě samému, ale i druhým lidem a celkově k vnímání světa. (Macek, 2003, s. 49)

Dospívající si v různých sociálních skupinách osvojují nové role, zatímco některé stávající se dále vyvíjejí a proměňují. Jednou z prvních je role dospívajícího, která je biologicky podmíněná a potvrzovaná viditelnými sekundárními pohlavními znaky, zároveň však nese určitý sociální význam. Další je role člena party či skupiny, s níž se adolescent identifikuje a prostřednictvím které formuje svou sociální identitu. Třetí zásadní rolí je role důvěrného přítele, tedy někoho, na koho se lze spolehnout a s kým lze sdílet osobní prožitky. (Vágnerová, 2012, s. 397)

Mezi hlavní vývojové úkoly v tomto období patří dle Langmeiera a Krejčířové (2006, s. 152) postupné uvolnění ze závislosti na rodičích a navazování hlubších, diferencovanějších vztahů s vrstevníky obou pohlaví. Tyto zkušenosti jsou důležité pro budoucí převzetí manželských a rodičovských rolí.

Významnou součástí interpersonálních vztahů v adolescenci je také rozvoj komunikačních dovedností. Pokud si adolescent osvojí schopnosti jako je zdvořilé chování, vyjadřování vlastního názoru, kladení otázek, aktivní naslouchání, otevřené sdílení přání nebo poskytování a přijímání zpětné vazby, snižuje tím své vnitřní napětí a agresivitu. Tyto emoce tak častěji ventiluje prostřednictvím vrstevnických aktivit a méně často vstupuje do konfliktů s autoritami. (Macek, 2003, s. 52–53)

Zatímco raná adolescence je více spojena s vrstevnickými skupinami a hledáním místa v sociální struktuře, pozdní adolescence již představuje přechodovou fázi směrem k dospělosti. Jedinec je v tomto období čím dál více vnímán jako dospělý, a zároveň se od něj očekává odpovědné chování tomuto statutu odpovídající. Typickým znakem je změna školy nebo studijního prostředí, nástup do nové skupiny spolužáků, nebo naopak vstup do zaměstnání. Adolescent se musí přizpůsobit novému prostředí a osvojit si pravidla, která v něm platí. V tomto období přibývá nových rolí, zatímco jiné se dále rozvíjejí. Některé z nich tvoří základ pro role dospělosti – například role předprofesní, jako je role studenta nebo učně, směřující k získání konkrétní sociální pozice. Často je tato role spojena s prvním opouštěním rodinného prostředí, například při pobytu na internátu.

Další důležitou rolí je role profesní, která souvisí s ekonomickou nezávislostí a sociální samostatností. Poslední zásadní rolí je role partnerská, která naplňuje potřebu blízkého

emočního a sexuálního vztahu, posiluje pocit seberealizace a podporuje vnímání vlastní přitažlivosti. (Vágnerová, 2012, s. 397–398)

1.2 Rizikové chování a delikvence mládeže

Následující část se věnuje problematice delikventního chování mládeže, které může být důsledkem vývojových proměn i nepříznivých sociálních vlivů.

Delikvence může být chápána jako jeden z předstupňů nebo varovných signálů hlubšího rizikového chování, které představuje široký pojem zkoumaný nejen společenskovědními, ale i medicínskými obory. V tomto kontextu označuje chování, které přímo či nepřímo vede k psychosociálnímu nebo zdravotnímu poškození jednotlivce, jiných osob, majetku či okolního prostředí. (Macek, 2003, s. 77)

Pod rizikové chování spadají zejména aktivity, při nichž dospívající formálně neporušují zákon, nicméně mohou být společensky škodlivé nebo potenciálně nebezpečné. (Moravcová, Podaná, Buriánek, 2015, s. 46) Mezi tyto formy patří například záškoláctví, lhaní, agresivní chování, šikana a kyberšikana, kriminální jednání, vandalismus, závislostní chování, rizikové aktivity na internetu, sexuální rizikové chování, rizikové chování v dopravě, extrémní sporty, užívání anabolik a steroidů, nezdravé stravovací návyky, ale i projevy extremismu, xenofobie, rasismu či antisemitismu. (Sobotková, 2014, s. 40–41)

V rámci této problematiky je důležité rozlišovat mezi širším pojmem rizikového chování a užším konceptem delikvence. Delikvence podle Matouška a Matouškové (2011, s. 311) zahrnuje všechny formy jednání, které porušují sociální normy chráněné právními předpisy, a to včetně přestupků. Na rozdíl od kriminality tento pojem zahrnuje i činy, které nejsou klasifikovány jako trestné – například kvůli nedostatečnému věku pachatele nebo z důvodu jeho právní nezpůsobilosti.

1.2.1 Příčiny delikventního chování

Při zkoumání příčin delikventního chování u adolescentů je nutné zohlednit konkrétní dispozice jednotlivce, které mohou zásadně ovlivnit jeho socializační proces. Různé faktory, jež se projevují v průběhu psychosociálního vývoje, mohou mít odlišný dopad v závislosti na konkrétním životním kontextu. Tyto vlivy nepůsobí izolovaně, ale naopak, navzájem se prolínají a jejich interakce může vést buď k posílení zdravého vývoje, nebo naopak k rizikovému vývoji, který v krajním případě může vyústit až v delikventní jednání. (Firstová, 2014, s. 42)

Zásadní roli přitom hraje prostředí, ve kterém se dospívající pohybuje. Podle Ministerstva vnitra České republiky (2008) lze příčiny sociálně delikventního chování rozdělit do dvou základních kategorií: na vnitřní (endogenní) a vnější (exogenní) faktory.

1.2.1.1 Vnitřní (endogenní) příčiny delikventního chování

Vnitřní příčiny delikventního chování souvisejí přímo s osobnostními a biologickými charakteristikami samotného pachatele. Tyto faktory vycházejí z jeho individuálních dispozic, což zahrnuje zděděné a vrozené vlastnosti, jeho fyzickou a psychickou konstituci a raný vývoj. Tyto predispozice se nejčastěji rozvíjejí v sociálně patologickém prostředí. Jedinec, který je jimi vybaven, se nemusí nutně stát pachatelem trestného činu, avšak riziko jeho selhání je vyšší ve srovnání s ostatními lidmi. (Kraus, Hroncová, 2010, s. 37)

Mezi nejčastější vnitřní příčiny bývají řazeny různé poruchy osobnosti a duševního zdraví jako například psychopatie, schizofrenie, psychózy, neurózy, mentální retardace či lehké mozkové dysfunkce. (Heretik in Kraus, Hroncová, 2010, s. 37)

1.2.1.2 Vnější (exogenní) příčiny delikventního chování

Vnější faktory se vztahují k prostředí, v němž dospívající vyrůstá a které významně ovlivňuje jeho socializační proces. Mezi hlavní oblasti, které mohou spolupůsobit při formování delikventního chování, patří rodina, škola, vrstevníci a média. (Kraus, Hroncová, 2010, s. 38)

Rodina

Rodina je zásadní institucí primární socializace, kde se dítě učí základním hodnotám a normám prostřednictvím pozorování a napodobování (Moravcová, Podaná, Buriánek, 2015, r. 74). Podle teorie sociálního učení vzniká delikventní chování právě v důsledku naučených vzorců od delikventních osob v okolí. Rizikové mohou být faktory jako neúplnost rodiny, nízké vzdělání rodičů, jejich nezaměstnanost, konfliktní vztahy či nekonzistentní výchova. (Firstová, 2014, s. 62) Svoji roli hrají i osobnostní charakteristiky rodičů, například antisociální sklony nebo vysoká míra stresu. (Sobotková, 2014, s. 98)

Škola

Škola jako sekundární socializační činitel formuje osobnost a hodnoty dospívajícího. Dítě si osvojuje roli žáka, učí se pravidlům a sociální kontrole. (Firstová, 2014, s. 95–96) Významnou roli hraje klima školy i osobnost učitele, jeho přístup a způsob komunikace.

Dosavadní výzkumy v České republice a na Slovensku potvrzují, že mezi rizikovým chováním dospívajících a jejich vnímáním a prožíváním školního prostředí existuje významná souvislost. Klíčovou roli hraje, jakým způsobem mají svůj život spojený se školou a jaké emoce si s ní spojují. (Orosová a Salonna in Sobotková, 2014, s. 104)

Pozitivní vztah ke škole představuje také významný ochranný faktor.

Vrstevníci

Vrstevnícké skupiny hrají v období adolescence zásadní roli v sociálním vývoji. Pozitivní skupiny jako například sportovní nebo zájmové kroužky, mohou mít podpůrný vliv v pozitivním formování rozvoje osobnosti dospívajícího. (Čáp, Mareš in Sobotková, 2014, s. 107) Jistým nebezpečím pro dítě jsou však skupiny vrstevníků orientované spíše negativním směrem a vykazují jisté asociální charakteristiky. V těchto skupinách bývají často vůdci morálně narušené osoby, které směřují veškeré chování k sociálně nežádoucím aktivitám. Zvýšené riziko představují morálně nezralí a labilní jedinci, kteří vyrůstají v nevhodném rodinném prostředí, kde chybí jasně stanovená pravidla a normy chování. Pro tyto děti jsou vrstevnícké skupiny mnohem důležitější než pro děti vyrůstající v rodinách, které jim poskytují odpovídající podporu a bezpečí. (Firstová, 2014, s. 100–101) Adolescence je období, kdy jedinec více podléhá tlaku skupiny neboli takzvané vrstevnícké konformitě. Dospívající se snaží zapadnout, a proto se může přizpůsobit skupinovému normám i tehdy, pokud jsou v rozporu s jeho vlastními hodnotami. (Sobotková, 2014, s. 107–108)

Média a moderní technologie

Média jsou nedílnou součástí života dospívajících a ovlivňují jejich hodnoty, postoje i vzorce chování. Zvláště děti a adolescenti mohou být zranitelnější vůči obsahu, který zahrnuje násilí nebo rizikové chování. Vystavení násilným scénám může vést k napodobování negativních vzorů nebo k vnímání agrese jako běžného způsobu řešení konfliktů. (Firstová, 2014, s. 109–110)

Martínek (2009, s. 79) upozorňuje na jev „oživení scénáře násilí“, kdy jedinec v reálné situaci napodobuje chování filmového hrdiny. Média navíc často zobrazují životní styly spojené s užíváním alkoholu, drog, kouřením či gamblerským.

1.3 Charakteristické znaky delikvence mládeže

V souvislosti s delikventním chováním adolescentů je důležité poukázat na jeho specifické rysy, které jej odlišují od trestné činnosti dospělých pachatelů.

Typickým rysem je, že mládež se trestné činnosti nejčastěji dopouští ve skupině, často za přítomnosti spolupachatelů. Jednání bývá spontánní, bez delšího promýšlení, a motivováno převážně emocemi než racionálním záměrem. Podnětem k činu bývá aktuální situace a nezdůvěřivost i vliv alkoholu či jiných návykových látek, které u mladistvých zvyšují impulzivitu a agresivitu. Příprava trestného činu bývá nedostatečná a často chybí promyšlený plán i potřebné nástroje k jeho provedení. Typicky se mladí pachatelé dopouštějí ničení majetku, devastace veřejného zařízení nebo vandalismu bez zjevného důvodu. Odcizené předměty bývají vybírány nahodile podle momentální potřeby nebo přitažlivosti. Nejčastěji se jedná o auta, motocykly, elektroniku, oblečení, alkohol, cigarety, zbraně či léky. Výnosy z trestné činnosti jsou většinou rozdělovány v rámci skupiny, přičemž je patrná určitá hierarchie. Rozdělení zpravidla odráží míru zapojení jednotlivých členů do činu. (Národní informační centrum pro mládež in Sobotková, 2014)

1.4 Prevence recidivy

Zásadní roli v práci s adolescentními delikventy hraje prevence recidivy, která představuje klíčový krok směrem k jejich opětovnému začlenění do společnosti.

Terciární prevence představuje třetí a zároveň poslední úroveň prevence kriminality, jejímž cílem je snížit riziko recidivy a zabránit opakovanému páchání trestné činnosti. Na rozdíl od primární a sekundární prevence se zaměřuje na jedince, kteří již byli ve střetu se zákonem.

Klíčovým nástrojem terciární prevence je resocializace, tedy proces opětovného začlenění do společnosti. Ta zahrnuje podporu při hledání zaměstnání, zajištění bydlení, posílení rodinných vazeb prostřednictvím poradenství, motivaci ke vzdělávání a získání odborné kvalifikace. Tyto oblasti představují základní pilíře stabilního životního stylu a snižují pravděpodobnost návratu k trestné činnosti. (Zoubková, 2011, s. 142)

V rámci terciární prevence se osvědčují i speciální programy zaměřené na práci s odsouzenými, které se snaží ovlivnit jejich postoje a chování. Efektivní je zejména přístup založený na spolupráci s rodinou, například formou multisystémové terapie. Významným prvkem resocializace je také individuální práce s mladistvými v ústavních zařízeních, kde jsou kladeny důrazy na budování důvěry, nácvik sociálních dovedností a přípravu na návrat

do společnosti. Úspěšné jsou i projekty, které propojují pobyt v zařízení s plánovaným přechodem do samostatného života, například formou chráněného bydlení či tréninkových programů. (Matoušek, Kroftová, 2003, s. 276)

Kapitola ukazuje, že adolescence představuje citlivé období vývoje, ve kterém dochází k zásadním změnám v biologické, kognitivní, emocionální i sociální rovině. Mladiství jsou v této fázi náchylnější k různým vlivům okolí, což může vést k rizikovému nebo delikventnímu chování, zejména pokud pochází z nestabilního prostředí. Mezi hlavní rizikové faktory patří nefunkční rodinné vztahy, negativní vliv vrstevníků nebo problémy ve škole. Klíčovou roli při snižování rizika opakovaného selhání hraje terciární prevence, která podporuje mladistvé v návratu do společnosti pomocí cílené podpory.

2 PRÁVNÍ RÁMEC A SPECIFIKA VÝKONU TRESTU ODNĚTÍ SVOBODY U MLADISTVÝCH

Tato kapitola se zabývá právní úpravou odpovědnosti mladistvých za protiprávní činy a podmínkami výkonu trestních opatření. Zaměřuje se zejména na zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a soudnictví ve věcech mládeže, který reflektuje specifika vývoje mládeže a klade důraz na výchovu, nápravu a resocializaci. Součástí je také přehled možných opatření a přiblížení výkonu trestu odnětí svobody u mladistvých, včetně jeho průběhu a podmínek.

2.1 Zákon o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a soudnictví ve věcech mládeže

Nyní si přiblížíme základní legislativu upravující trestní odpovědnost mládeže. Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže, vstoupil v platnost 1. ledna 2004 a představuje klíčový právní rámec pro jednání s dětmi mladšími patnácti let a mladistvými, kteří se dopustili protiprávního jednání. Tento zákon zohledňuje specifika vývoje mládeže a akcentuje výchovný přístup místo represivních opatření. Součástí je také transpozice předpisů Evropské unie zaměřených na ochranu práv dětí v trestním řízení.

Cílem tohoto zákona je především podpora řádného vývoje mladistvých, prevence další trestné činnosti a jejich úspěšné začlenění do společnosti. Řízení s mladistvými má vést k převzetí odpovědnosti, k nápravě a k odčinění způsobené újmy. Zákon upravuje nejen odpovědnost za protiprávní činy, ale také procesní pravidla a druhy opatření, která lze v těchto případech uložit. Pokud zákon nestanoví jinak, vztahují se na osoby mladší osmnácti let obecné právní předpisy.

2.1.1 Opatření ukládána mladistvým

Podle § 9 zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže je účelem opatření uložených mladistvému vytvoření vhodných podmínek pro jeho sociální a duševní rozvoj. Při volbě konkrétního opatření se přihlíží ke stupni jeho rozumového a mravního vývoje, osobnosti, rodinnému zázemí a dalším okolnostem, které ovlivnily jeho chování. Primárním cílem je ochrana mladistvého před

škodlivými vlivy a předcházení dalšímu páčání provinění. Tento zákon výslovně stanoví, že mladistvému lze uložit pouze tři typy opatření, kterými jsou výchovná, ochranná a trestní.

2.1.1.1 Výchovná opatření

Výchovná opatření mohou být mladistvému uložena při upuštění od trestního opatření nebo při jeho podmíněném upuštění, a to za účelem naplnění cílů stanovených tímto zákonem. Výchovná opatření lze při splnění zákonných podmínek kombinovat s dalšími typy opatření, pokud to jejich povaha umožňuje. Doba trvání výchovného opatření nesmí přesáhnout současně stanovenou zkušební dobu při podmíněném odsouzení či podmíněném odložení peněžitého opatření. Pokud je výchovné opatření ukládáno samostatně nebo vedle jiného ochranného či trestního opatření, jeho maximální délka činí tři roky. (§ 15 odst. 2 zákona č. 218/2003 Sb.)

Výchovná opatření umožňují pružně reagovat na aktuální životní situaci dítěte, jeho osobnost, rodinné poměry i faktory, které přispěly k jeho trestné činnosti. Zároveň umožňují individuální přístup ke každému případu, přičemž soud při jejich ukládání pečlivě zohledňuje všechny relevantní okolnosti, včetně osobnosti provinilce. Klíčová je v tomto procesu spolupráce s odborníky, jako jsou psychologové, sociální pracovníci nebo pracovníci probační a mediační služby, kteří poskytují soudu důležité podklady a doporučení pro výběr nejvhodnějšího opatření v konkrétním případě. (Firstová, 2014, s. 167)

Mezi výchovné opatření patří:

- a) dohled probačního úředníka,
- b) probační program,
- c) výchovné povinnosti,
- d) výchovná omezení,
- e) napomenutí s výstrahou (§ 15 odst. 2 zákona č. 218/2003 Sb.).

Tato opatření mohou být mladistvému uložena pouze s jeho souhlasem. Pokud od samého počátku projevuje pozitivní přístup k jejich realizaci, zvyšuje se pravděpodobnost, že budou skutečně vykonána. (Firstová, 2014, s. 168)

2.1.1.2 Ochranná opatření

Ochranná opatření jsou zvláštním právním následkem provinění spáchaných mladistvými pachateli, jež znamenají citelný zásah do práv a osobní svobody jedince, vůči kterému jsou

aplikována. Mezi tyto opatření patří ochranné léčení nebo zabezpečovací detence, zabránění věci nebo části majetku a ochranná výchova. Jejich účelem je kladně ovlivnit duševní, mravní a sociální vývoj mladistvého a chránit společnost před pácháním provinění mladistvými. Ochranná opatření představují reakci státu na trestnou činnost spáchanou osobami trpícími psychickým onemocněním nebo duševní poruchou. (Firstová, 2014, s. 174)

Soud pro mládež může mladistvému uložit ochrannou výchovu pokud:

- a) o výchovu mladistvého není náležitě postaráno a nedostatek řádné výchovy nelze odstranit v jeho vlastní rodině nebo v rodině, v níž žije,
- b) dosavadní výchova mladistvého byla zanedbána, nebo
- c) prostředí, v němž mladistvý žije, neposkytuje záruku jeho náležité výchovy, a nepostačuje uložení ústavní výchovy podle zákona o rodině. (§ 22 odst. 1 zákona č. 218/2003 Sb.)

2.1.1.3 Trestní opatření

Trestní opatření představuje přísnější formu zásahu, ke které soud přistupuje tehdy, pokud výchovné nebo ochranné opatření nepostačuje k dosažení účelu zákona.

Za spáchané provinění může soud pro mládež uložit pouze tato trestní opatření:

- a) obecně prospěšné práce,
- b) peněžitě opatření,
- c) peněžitě opatření s podmíněným odkladem výkonu,
- d) propadnutí věci,
- e) zákaz činnosti,
- f) zákaz držení a chovu zvířat,
- g) vyhoštění,
- h) domácí vězení,
- i) zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce,
- j) odnětí svobody podmíněně odložené na zkušební dobu (podmíněné odsouzení),
- k) odnětí svobody podmíněně odložené na zkušební dobu s dohledem,
- l) odnětí svobody nepodmíněné. (§ 24 odst. 1 zákona č. 218/2003 Sb.)

V případech závažnějších provinění (zločinů) nebo opakované trestné činnosti s ohledem na veškeré okolnosti, může soud pro mládež rozhodnout o uložení nepodmíněného odnětí svobody, které představuje nejpřísnější formu trestního opatření vůči mladistvým (§ 31 odst. 2 zákona č. 218/2003 Sb.). Při tomto rozhodnutí soud posuzuje nejen závažnost provinění, ale i osobnost mladistvého, jeho dosavadní způsob života a míru rizika opakování trestné činnosti. Výkon tohoto opatření se oproti dospělým pachatelům liší, jelikož klade důraz na výchovu, osobní rozvoj a resocializaci. Jeho právní úpravu zajišťuje zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody, a vyhláška č. 345/1999 Sb., Řád výkonu trestu odnětí svobody. Tyto předpisy stanovují, že výkon trestu má mladistvého připravit na budoucí samostatný život, mimo jiné prostřednictvím vzdělávání, pracovního zapojení a podpory osobní odpovědnosti. (Firstová, 2014, s. 187–188)

2.2 Výkon trestního opatření odnětí svobody u mladistvých

Dále se zaměříme na specifika výkonu trestu odnětí svobody u mladistvých, který se zásadně liší od výkonu trestu u dospělých, a to s ohledem na vývojová specifika této věkové skupiny a jejich zvýšené potřeby v oblasti výchovy a resocializace. Právní rámec vychází zejména ze zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy, a z vyhlášky č. 345/1999 Sb., která upravuje řád výkonu odnětí svobody. Trestní opatření odnětí svobody je mladistvému ukládáno pouze tehdy, pokud jiná opatření nepostačují k dosažení účelu zákona. Délka trestu je v porovnání s dospělými kratší. Horní hranice trestní sazby nesmí přesáhnout pět let, výjimečně deset let. Trestní opatření se ukládá nepodmíněně pouze ve vážnějších případech, kdy je zřejmé, že jiný způsob nápravy by nebyl účinný. (Raszková, Hoferková, 2014, s. 38)

2.2.1 Umístění a diferenciac

Mladiství odsouzení jsou umísťováni do specializovaných zařízení. Pro muže je určena Věznice Všechny, pro ženy pak oddělení ve Světlé nad Sázavou. Dále existují oddělení pro mladistvé ve Věznici Plzeň a Pardubice. (Raszková, Hoferková, 2014, s. 42)

Mladiství jsou do těchto zařízení umísťováni zpravidla od 15 do 18 let, výjimečně až do 19 let. Poté mohou být přeraženi mezi dospělé na návrh ředitele věznice. V rámci výkonu trestu se mladiství rozdělují podle takzvaných diferenciac do čtyř skupin A–D podle osobnostních charakteristik a typu chování. Tato kategorizace umožňuje individuální přístup k výchovné práci a prevenci negativních vlivů mezi odsouzenými. (Raszková, Hoferková, 2014, s. 39)

2.2.2 Specifika zacházení

Základním cílem výkonu trestu u mladistvých je nejen ochrana společnosti, ale především výchova, vzdělávání a příprava na návrat do společnosti. Obecně se v práci s mladistvými klade důraz na individuální přístup, respektování jejich vývojových potřeb a zapojení do vzdělávacích a terapeutických aktivit. Používají se techniky jako psychodrama, modelové situace, nácvik empatie, zvládání agrese či komunikace.

Zaměstnanci věznice se věnují odborné přípravě mladistvých na povolání, rozvoj jejich dovedností osobnosti, přičemž vzdělávání bývá často upřednostňováno před pracovním zařazením. U mladistvým se klade důraz na školní docházku formou denního studia. Je důležité rovněž vedení k odpovědnosti za vlastní jednání a podpora motivace k nápravě. (Raszková, Hoferková, 2014, s. 40–41)

2.2.3 Práva, odměny a kázeňské postihy

Mladiství mají v průběhu výkonu trestu nárok na čtyři balíčky osobních potřeb ročně, pravidelné návštěvy a to běžně pět hodin měsíčně. Dále mají možnost účastnit se kulturních a sportovních aktivit. Návštěvy probíhají ve zvláštním režimu, včetně možnosti, na návrh vychovatele, může ředitel věznice povolit mladistvému přechodně opustit věznici až na 24 hodin v doprovodu osoby blízké.

Za vzorné chování mohou mladiství získat kázeňské odměny jako například mimořádné návštěvy, zvýšené kapesné, povolení k nákupům nebo mimořádné osobní volno. Naopak při porušení kázně hrozí tresty, jako je důtka, snížení kapesného, samovazba anebo zákaz přijetí balíčků.

Cílem těchto opatření je nejen sankce, ale i výchovné působení a podpora žádoucí změny chování. (Štěrbá, 2009, s. 94–95)

Druhá kapitola ukazuje, že právní úprava trestní odpovědnosti mladistvých v České republice staví na zásadě výchovného působení a respektu k vývojovým specifikům dospívajících. Ukládání opatření mladistvým je postaveno na individuálním přístupu a zohledňuje jejich osobnost, rodinné zázemí i míru rizika opakování provinění. Výkon trestu odnětí svobody je u této věkové skupiny vnímán jako krajní a výjimečné řešení, které musí být doprovázeno výchovnými a resocializačními prvky. Rozhodující je nejen právní rámec,

ale také kvalita zacházení ve specializovaných vězeňských zařízeních, podpora vzdělávání, a možnost diferencovaného přístupu podle typu chování a potřeb mladistvého.

3 SOCIÁLNÍ KURATELA

Nyní se v této kapitole zaměříme na náplň práce sociálního kurátora, etické zásady výkonu této profese i specifická rizika, která mohou v jeho praxi nastat. Samostatná část je věnována sociální kuratele pro děti a mládež, kde kurátor plní roli klíčového aktéra v ochraně dětí vyžadujících zvýšenou pozornost. Popsány jsou základní principy jeho práce, včetně přístupu zaměřeného na potřeby dítěte, zapojování dítěte do rozhodovacích procesů, a nástrojů, jako jsou individuální plán ochrany dítěte, případová nebo rodinná konference.

Sociální kurátor je odborný pracovník státní sociální pomoci, který poskytuje kontinuální poradenskou a socioterapeutickou podporu osobám nacházejícím se v obtížných životních situacích. Zaměřuje se především na pomoc lidem propuštěným z výkonu trestu odnětí svobody, osobám ve výkonu trestu s podmíněným odkladem, osobám v probíhající trestní řízení či jednotlivcům po dosažení zletilosti opouštějícím školská zařízení pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy. Pomoc směřuje také k lidem žijícím v nedůstojných podmínkách a osobám závislým na alkoholu či jiných návykových látkách. (Matoušek, 2008, s. 197)

Profese sociálního kurátora rozhodně nepatří mezi jednoduchá povolání. Sociální kurátor musí splňovat specifické kvalifikační předpoklady vycházející z požadavků na výkon profese sociálního pracovníka, jak je stanoveno v § 110 zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách. Tento zákon uvádí, že sociální pracovník – a tedy i sociální kurátor – musí mít plnou svéprávnost, být bezúhonný, zdravotně způsobilý a disponovat odbornou způsobilostí dle zákona. Tuto odbornost je povinen průběžně doplňovat a aktualizovat.

Kromě zákonných požadavků jsou však kladeny také vysoké nároky na osobnostní předpoklady. Mezi ně patří zejména emocionální stabilita, schopnost sebekontroly, empatie, trpělivost a citlivost vůči různorodým životním situacím a prostředím. Zásadní roli hraje rovněž kreativita, originalita a vysoké pracovní nasazení, které umožňuje kurátorovi efektivně podporovat klienty i v mimořádně obtížných sociálních podmínkách.

3.1 Náplň práce sociálního kurátora

Nyní se zaměříme na činnosti, které tvoří podstatu práce sociálního kurátora. Podle zákona č. 108/2006 Sb. o sociálních službách § 92 spočívá výkon činností sociální práce ve prospěch osob, proti kterým je vedeno trestní řízení, osob ohrožených sociálním vyloučením z důvodu předchozí ústavní nebo ochranné výchovy, osob propuštěných z výkonu vazby

nebo výkonu trestu, osob, jejichž práva a zájmy jsou ohroženy trestnou činností jiné osoby, a osob, jejichž způsob života může vést ke konfliktu se společností, osob propuštěných po ukončení léčby chorobných závislostí ze zdravotnického zařízení, psychiatrické nemocnice nebo léčebného zařízení pro chorobné závislosti a osob, které nemají uspokojivě naplněny životně důležité potřeby vzhledem k tomu, že jsou osobami bez přístřeší. Cílem je předcházet sociálnímu vyloučení a podpořit jejich návrat do běžného života.

Sociální kurátor působí ve všech fázích trestního řízení a to od výkonu vazby, přes výkon trestu, až po propuštění. Věnuje se navazování kontaktu s klienty ve věznici i v přirozeném prostředí po jejich návratu na svobodu. Už před samotným propuštěním pomáhá řešit praktické záležitosti, čímž snižuje negativní dopady uvěznění.

Po propuštění sociální kurátor poskytuje podporu při hledání bydlení, zaměstnání, řešení dluhů a zajištění základních potřeb. Pomáhá s vyřízením dokladů, uplatněním nároků na dávky a propojuje klienty s dalšími službami ať už sociálními nebo i zdravotnickými. V případě potřeby zajišťuje také materiální pomoc jako je například oblečení ze sociálního šatníků a také doprovází klienty na úřady.

Sociální kurátor navíc spolupracuje s institucemi jako jsou Probační a mediační služba, Vězeňská služba ČR, zařízení ústavní výchovy, úřady práce nebo neziskové organizace. Pomoc nabízí nejen klientům, ale také jejich rodinám, čímž podporuje celkové stabilní zázemí. Ačkoli spolupráce není povinná, může klientovi výrazně usnadnit návrat do společnosti. (Metodická příručka pro sociální kurátory a metodiky sociální prevence, 2010, s. 14–18)

3.2 Etické zásady sociálního kurátora

Důležitou součástí výkonu profese sociálního kurátora je také dodržování etických zásad, které určují rámec profesionálního jednání. Profese sociálního kurátora, stejně jako jakákoliv jiná forma sociální práce, je pevně zakotvena v souboru etických zásad, které definují kvalitu a povahu poskytované pomoci. Sociální kurátoři se řídí obecně uznávaným Etickým kodexem, který vytvořila Společnost sociálních pracovníků České republiky v roce 2006. Tyto zásady napomáhají kurátorům orientovat se v náročných situacích souvisejících s delikvencí a trestnou činností a zároveň poskytují společný hodnotový rámec, jenž sjednocuje profesní přístupy jednotlivých pracovníků při zachování jejich odborné různorodosti. Kodex se vztahuje nejen na postpenitenciární péči, ale také na činnost v oblasti vězeňství, zdravotnictví a justice. Morální normy obsažené v kodexu se dotýkají jak

profesní, tak i osobní roviny a slouží k harmonizaci osobních hodnot pracovníka s jeho profesními povinnostmi. (Metodická příručka pro sociální kurátory a metodiky sociální prevence, 2010, s. 33)

Etický kodex vymezuje klíčové hodnoty, mezi které patří respekt k jedinečnosti každého člověka, podpora autonomie klienta, důstojné a rovné zacházení, ochrana soukromí a důvěrné nakládání s informacemi. Zdůrazňuje rovněž nutnost respektování hranic profesního vztahu, vyhýbání se střetu zájmů a nevstupování do vztahů, které by mohly narušit objektivitu pracovníka nebo poškodit klienta. Zásada dobrovolnosti spolupráce s klientem pak vyžaduje, aby byl klient aktivně zapojen do rozhodování o své situaci a jeho vůle byla co nejvíce respektována, pokud to není v rozporu se zákonem nebo pokud nehrozí závažné ohrožení. (Společnost sociálních pracovníků České republiky, 2006)

3.3 Rizikové situaci v práci sociálního kurátora

Pozornost bude dále věnována práci sociálního kurátora, která je spojena s mnoha náročnými situacemi, které vyplývají nejen z charakteru cílové skupiny, ale také z kumulace rolí a častých etických dilemat. Významnou zátěž představuje i potřeba psychické odolnosti a schopnosti zvládat stresové události. (Metodika výkonu práce sociálního pracovníka, 2010, s. 17)

Příčiny rizikových situací v práci sociálního kurátora mohou být velmi rozmanité a zpravidla vycházejí jak z mezilidské komunikace, tak z osobního nastavení samotného pracovníka. V oblasti interpersonální může problém vzniknout například v důsledku poskytování výjimek z běžně nastavených pravidel. Klienti pak mohou považovat výjimku za nový standard a očekávat její opakování. Rizikem je také rozdíl mezi představou klienta o poskytované službě a její reálnou podobou. Komplikace mohou nastat i v případě, kdy se liší pohled sociálního kurátora a jeho kolegů nebo nadřízených na způsob klientovy situace. K potížím může dojít také v situaci, kdy se klientem stane někdo z rodiny nebo známý sociálního kurátora. V takovém případě může být složité udržet potřebný profesní odstup a zachovat objektivitu při řešení dané situace. Problémem bývá i nadměrně ochranný přístup. Ten může vést k tomu, že klient ztrácí iniciativu a není podporován k převzetí odpovědnosti za svůj život. Závažné důsledky může mít také přetrvávající stigmatizace klientů a předsudky, které ovlivňují přístup pracovníka.

Z pohledu intrapersonálního hraje zásadní roli vnitřní nastavení kurátora. Pokud přistupuje k jednotlivým případům mechanicky, bez zohlednění individuálních specifik klienta, může

přehlédnout potenciál, který by bylo možné podpořit. Zvláště rizikové je dlouhodobé emocionální a psychické vyčerpání, které může vést až k syndromu vyhoření. Sociální kurátor se také může neúmyslně dostat do role zachránce, kdy přebírá iniciativu a rozhoduje za klienta místo toho, aby jej motivoval k samostatnosti a převzetí odpovědnosti za vlastní život. Tento „syndrom pomocníka“ může paradoxně bránit skutečné změně a osobnímu růstu klienta. (Metodická příručka pro sociální kurátory a metodiky sociální prevence, 2010, s. 43–44)

Rizika spojená s výkonem profese sociálního kurátora mohou zahrnovat situace, kdy dochází k ohrožení bezpečnosti, zdraví či psychické stability nejen klienta, ale i samotného kurátora.

Ohrožení klienta v kontextu práce sociálního kurátora může mít mnoho podob. Nejčastěji se jedná o nevyhovující životní podmínky jako například pobyt v neobyvatelných prostorách či prostředí s vysokým rizikem infekce kvůli špatné hygieně. Riziko však vyplývá i z napjatých mezilidských vztahů, nekompetentních zásahů okolí nebo diskriminace, a to jak ze strany odborníků, ale i širší veřejnosti, včetně zaměstnavatelů či institucí. V některých případech může být nebezpečí spojeno i s chováním klienta vůči sobě samému, například v podobě sebepoškozování za účelem manipulace.

Ohrožení bezpečnosti se však netýká pouze klientů, ale také samotných sociálních kurátorů, kteří se mohou ve své praxi setkat s agresivním chováním klientů. Agrese může být namířena nejen vůči sociálnímu kurátorovi, ale i vůči okolí nebo samotnému klientovi. Často se jedná o naučený vzorec chování, kterým se klient snaží dosáhnout svých cílů. V takových případech je nezbytné, aby sociální kurátor jednal dle zásad krizové intervence a důsledně dbal na své bezpečí. Toho lze dosáhnout například úpravou prostoru kanceláře tak, aby měl volnou únikovou cestu, využíváním signalizačního zařízení, případně i přítomností další osoby při rizikovém setkání. Důležitá je rovněž schopnost správné komunikace a vyjednávání v krizových situacích. V rámci práce s konfliktním klientem je důležité, aby sociální kurátor zůstal klidný a nenechal se strhnout emocemi, které by mohly situaci dále vyhrotil. Místo toho využívá principy asertivní komunikace, které mu umožňují jednat s respektem a zároveň si zachovat potřebné hranice. Na začátku napjatého rozhovoru je vhodné dopřát klientovi prostor k vyjádření frustrace bez přerušování, a reagovat zejména na ty části sdělení, kterými lze vyjádřit souhlas či porozumění. Zároveň je efektivní volit „já formu“, která není konfrontační a sociálnímu kurátorovi umožňují vyjádřit své stanovisko způsobem, jenž nastavuje jasné hranice ve vzájemné komunikaci. V krajních případech, kdy

nelze agresivní chování zvládnout, má kurátor právo setkání ukončit. V přípravě na náročné konzultace je možné požádat o přítomnost kolegy nebo vedoucího. Velmi důležitým prvkem prevence i zvládání těchto situací je možnost sdílení zkušeností a to ať už formou týmových porad, intervizí nebo pravidelných supervizí, které podporují duševní hygienu a profesní odolnost pracovníka. (Metodika výkonu práce sociálního pracovníka, 2010, s. 18–19)

3.4 Sociální kuratela pro děti a mládež

Specifickou součástí systému sociální práce je sociální kuratela pro děti a mládež, která představuje specializovanou oblast sociálně – právní ochrany dětí. Zaměřuje se na pomoc dětem a mládeži vyžadujícím zvýšenou pozornost a jejím hlavním cílem je ochrana dítěte před nepříznivými sociálními a výchovnými vlivy a podpora jejich integrace do společnosti. Kurátor pro děti a mládež je zaměstnancem obce s rozšířenou působností, který poskytuje přímou podporu ohroženým dětem i jejich rodinám a spolupracuje se sítí odborníků a institucí. Jeho činnost je zakotvena v zákoně č. 359/1999 Sb., o sociálně – právní ochraně dětí, konkrétně v § 31 a 32. (Metodická příručka pro kurátory pro děti a mládež, 2016, s. 8)

Sociální kuratela pro děti a mládež, jak ji vymezuje §32 zákona č. 359/1999 Sb. o sociálně – právní ochraně dětí, představuje soubor specifických činností zaměřených na podporu dětí, které se dostaly do konfliktu se zákonem, nebo jsou ohroženy sociálním vyloučením. Sociální kurátor se podílí na přestupkovém nebo trestním řízení vedeném proti mladistvým a rovněž na řízení o činech jinak trestných i dětí mladších 15 let. Nesdílou součástí jeho činnosti jsou také návštěvy dětí s uloženým ochranným léčením, ochrannou výchovou, ve vazbě, zabezpečovací detenci nebo ve výkonu trestního opatření odnětí svobody. Stejně tak navštěvuje i jejich rodiče.

Zároveň spolupracuje s Probační a mediační službou, a to zejména při zjišťování poměrů nezletilého nebo mladistvého pro účely trestního řízení a při výkonu opatření uloženým soudem. Klíčová je rovněž jeho role v období po propuštění, kdy pomáhá dětem znovu se začlenit do společnosti, obnovit přerušené vztahy a předcházet recidivě. Tato péče může pokračovat i po dosažení dospělosti a to zejména v případě prodloužené ochranné výchovy. Sociální kurátor při této činnosti aktivně spolupracuje s dalšími institucemi jako jsou například obecní úřady, úřady práce, poskytovatelé sociálních služeb nebo školské zařízení. Nezastupitelná je i jeho spolupráce s Policií České republiky nebo městskou policií.

3.4.1 Základní principy sociální kurately pro děti a mládež

Sociální kuratela pro děti a mládež je postavena na čtyřech základních principech, které odrážejí profesionální přístup sociálního kurátora v rámci systému sociálně – právní ochrany dětí. Sociální kurátor by měl vždy jednat jako sociální pracovník, jehož cílem je podpora a ochrana dítěte v nepříznivé situaci, a to prostřednictvím metod a nástrojů sociální práce. (Metodická příručka pro kurátory pro děti a mládež, 2016, s. 10)

3.4.1.1 Přístup založený na potřebách dítěte

Sociální kurátor pro děti a mládež by měl při své práci vždy vycházet z potřeb dítěte a uplatňovat především metody sociální práce. Jeho hlavním cílem není dítě trestat, ale porozumět příčinám nepříznivé sociální situace, ve které se dítě a jeho rodina nachází, a pomoci je řešit. Rizikové chování dítěte by nemělo být vnímáno jako problém, ale jako projev neuspokojených osobních, rodinných nebo sociálních potřeb. Každá intervence by měla směřovat k identifikaci těchto potřeb a hledání způsobů, jak je naplnit. (Metodická příručka pro kurátory pro děti a mládež, 2016, s. 10–12)

3.4.1.2 Participace a zplnomocňování dítěte

Jedním ze zásadních principů práce sociálního kurátora pro děti a mládež je aktivní zapojení dítěte do řešení jeho nepříznivé situace. Přistupuje k dítěti jako k partnerovi a podporuje jeho schopnost porozumět důsledkům vlastního chování a nalézat řešení. Cílem je, aby dítě samo formulovalo kroky ke zlepšení své situace, čímž se zvyšuje jejich efektivita. Tento participantní přístup je základem zplnomocňování dítěte a vychází z nástrojů jako jsou individuální plánování nebo případová konference. Zásadní je přenášení odpovědnosti za řešení situace na samotné dítě a jeho okolí, a to vždy s ohledem na jeho věk a vyspělost. (Metodická příručka pro kurátory pro děti a mládež, 2016, s. 12–14)

3.4.1.3 Odpovědnost kurátora za koordinaci případu

Sociální kurátor pro děti a mládež plní při své práci klíčovou roli koordinátora případu. Stejně jako ostatní pracovníci orgánu sociálně – právní ochrany dětí (OSPOD) vychází při plánování a rozhodování z individuálního plánu ochrany dítěte, jehož prostřednictvím se řídí veškeré kroky směřující k uspokojení konkrétních potřeb dítěte. Sociální kurátor má povinnost volit taková opatření, která jsou přiměřená, méně omezující a skutečně přispívají ke zlepšení situace dítěte. Zásadní je, aby se zaměřoval výhradně na potřeby dítěte, nikoli na zájmy dalších osob, jako jsou rodiče nebo instituce, během celého procesu koordinuje postup

s dalšími subjekty, které do případu vstupují, včetně soudů, policie a škol, a usiluje i jednotný přístup v souladu s individuálním plánem ochrany dítěte. (Metodická příručka pro kurátory pro děti a mládež, 2016, s. 14–15)

3.4.1.4 Odpovědnost kurátora za proces, nikoli za výsledek

Sociální kurátor nenese odpovědnost za výsledek své práce, ale za proces, který k němu vede. Jeho úkolem je průběžně sledovat situaci dítěte, vyhodnocovat ji a na jejím základě navrhnout přiměřená a cílená opatření, která mohou přispět k ochraně dítěte před závažným ohrožením. Není jeho povinností zaručit, že dítě bude zcela uchráněno před všemi riziky, to by vedlo k nepřiměřenému zasahování do života dítěte a omezování jeho autonomie. Klíčová je snaha o vyvážený přístup, který respektuje právo dítěte na samostatný život, a zároveň poskytuje ochranu tam, kde je to skutečně nezbytné. (Metodická příručka pro kurátory pro děti a mládež, 2016, s. 15–16)

3.4.2 Základní postupy a nástroje práce sociálního kurátora pro děti a mládež

3.4.2.1 Případová konference

Případová konference představuje významný nástroj v práci sociálního kurátora pro děti a mládež, neboť umožňuje efektivní koordinaci mezi zapojenými subjekty a napomáhá k jednotnému postupu v zájmu dítěte. Slouží především k výměně informací mezi odborníky, k analýze aktuální situace dítěte a jeho rodiny a k dohodě na konkrétních opatřeních a odpovědnostem jednotlivých aktérů. Sociální kurátor ji může iniciovat zejména v případech, kdy je třeba zapojit více institucí do řešení složité situace nebo pokud předchozí postupy selhaly. (Metodická příručka pro kurátory pro děti a mládež, 2016, s. 35)

Případová konference je plánované setkání dítěte, jeho rodiny a všech odborníků, kteří mohou hrát roli v řešení jeho situace. Cílem je výměna informací, posouzení aktuálních potřeb dítěte a jeho rodiny, nalezení společného řešení a nastavení plánu péče. Velkým přínosem je aktivní účast samotného dítěte a jeho rodiny, díky čemuž se stávají součástí rozhodování, což podporuje jejich odpovědnost a motivaci ke změně. (Metodika případových konferencí pro sociální pracovníky na obcích, 2020, s. 5)

Konference rovněž pomáhá vyhodnocovat dopad předchozích opatření a plánovat další kroky. Výstupem je individuální plán péče, který konkretizuje úkoly, odpovědnosti a termíny plnění. (Manuál k případovým konferencím, 2011, s. 21)

3.4.2.2 Individuální plán ochrany dítěte (IPOD)

Individuální plán ochrany dítěte je klíčovým nástrojem práce sociálního kurátora při podpoře ohrožených dětí. Vzniká na základě podrobného vyhodnocení situace dítěte a jeho rodiny, jehož cílem je nejen identifikace rizik, ale zejména pojmenování konkrétních potřeb dítěte a návrh kroků k jejich naplnění. Kurátor plán vytváří ve spolupráci s dítětem, jeho rodinou i dalšími odborníky, přičemž důraz je kladen na zachování přirozeného prostředí dítěte a prevenci dalšího ohrožení (Metodická příručka pro kurátory pro děti a mládež, 2016, s. 30). Tvorba IPOD probíhá ve třech fázích: sběr informací, analýza potřeb a rizik, a stanovení konkrétních opatření. Výsledný plán obsahuje jasně formulované cíle, odpovědné osoby, časový rámec i způsob ověření výsledků. (Právo na dětství, 2021)

IPOD by měl být vypracován do jednoho měsíce od zařazení dítěte do evidence a následně pravidelně aktualizován. Jeho smyslem je nejen ochrana dítěte, ale i posilování jeho dovedností, vztahů a stability prostřednictvím individuálního přístupu a aktivní účasti dítěte na plánování. (Metodická příručka pro kurátory pro děti a mládež, 2016, s. 33)

3.4.2.3 Rodinná konference

Rodinná konference je moderní metodou, která umožňuje rodinám aktivně se podílet na řešení své náročné situace. Dává prostor nejen rodičům, ale i širší rodině, přátelům či známým, aby společně hledali konkrétní řešení, které je následně zpracováno do podoby plánu. Typickým prvkem je takzvaný soukromý čas, během něhož rodina jedná bez přítomnosti odborníků, což podporuje její samostatnost a zodpovědnost.

Důležitou roli hrají i děti, které jsou do procesu aktivně zapojovány od samého začátku. Přípravu celé konference zajišťuje vyškolený koordinátor, který vytváří bezpečné podmínky a pomáhá rodině s organizací i dohodou na konkrétním postupu. (Pfaurová, 2021, s. 89)

Rodinná konference vyústí ve vznik takzvaného plánu rodiny, což je písemný návrh řešení, který si rodina sama sestaví. Proces jeho tvorby bývá často doprovázen intenzivními emocemi a hlubší komunikací mezi členy rodiny, což může vést k posílení jejich vztahů. Často se také najde přirozený koordinátor z řad příbuzných, který napomáhá efektivnímu průběhu jednání. Výsledný plán pak rodina předkládá sociálnímu pracovníkovi. (Sociální práce, 2019)

Poslední kapitola zdůrazňuje komplexnost a náročnost role sociálního kurátora, který pracuje s klienty ohroženými sociálním vyloučením a s osobami ve střetu se zákonem. Klíčovým prvkem jeho práce je individuální podpora, spolupráce s institucemi a důraz na

etické zásady, jako jsou respekt k důstojnosti, dobrovolnost a ochrana soukromí. Významná část je věnována sociální kuratele pro děti a mládež, kde sociální kurátor zastává roli koordinátora pomoci, usiluje o zplnomocnění dítěte a pracuje s nástroji jako případová konference, IPOD nebo rodinná konference. Zároveň poukazuje na rizika profese, včetně emocionálního vyčerpání, etických dilemat a hrozeb spojených s bezpečností.

Teoretická část práce se věnovala vymezení adolescence, právnímu rámci, specifickým výkonu trestu odnětí svobody mladistvých a roli sociálního kurátora. Tyto poznatky nyní tvoří východisko pro praktickou část bakalářské práce, v níž prostřednictvím kvalitativního výzkumu analyzujeme výpovědi sociálních kurátorek a hledáme odpovědi na stanovené výzkumné otázky.

II PRAKTICKÁ ČÁST

1 VÝZKUMNÝ PROBLÉM

Ve výzkumu se zaměřujeme **na roli sociálního kurátora při práci s adolescentními odsouzenými**. Se vzrůstajícím počtem trestných činů spáchaných mladistvými, které podle zákona č. 218/2003 Sb. o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů označujeme jako provinění, roste v České republice i počet adolescentů, kteří jsou za tyto činy odsouzeni. Adolescenti představují specifickou skupinu klientů se zvláštními potřebami, jelikož adolescence je velmi citlivé období pro rozvoj rizikového a problémového chování, které je spjato s ohrožením společnosti. (Macek, 2003)

Ministerstvo spravedlnosti (MS, 2023) ve Statistice trestné činnosti u mladistvých uvádí, že v roce 2023 spáchalo trestný čin 1729 mladistvých, z toho 180 bylo nepodmíněně odsouzených, což je o 93 více než v roce 2022. Tento nárůst odsouzených mladistvých poukazuje na pokračující problém s kriminalitou mezi adolescenty a podtrhuje rostoucí potřebu efektivních preventivních a resocializačních opatření, která by podpořila úspěšnou reintegraci do společnosti. Situace mladistvých obviněných ukazuje, že je nezbytné řešit nejen důsledky jejich činů, ale také podmínky jejich zadržení a následné resocializace.

Mladiství obvinění jsou nejprve dle zákona č. 293/1993 Sb. o výkonu vazby umístěni ve vazební věznici, které jsou přizpůsobeny i pro potřeby mladistvých, a to po celou dobu vazebního vyšetřování. Podle §26 jsou mladiství umisťováni do cel odděleně od ostatních obviněných, pouze ve výjimečných případech lze umístit mladistvého obviněného do cely společně s dospělým, pokud je to pro mladistvého vhodnější. Po odsouzení jsou eskortováni do kmenové věznice. (Vězeňská služba České republiky, 2025)

Dle zákona č. 169/1999 Sb. o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých zákonů v §60 se nazývají **věznice pro mladistvé**. V České republice máme čtyři. Pro muže to jsou věznice v Heřmanicích, v Pardubicích a ve Všehrdech. Obviněné mladistvé dívky jsou pak umístěny do ženské věznice ve Světlé nad Sázavou. V těchto zařízeních se klade důraz na vytvořené podmínky pro zmírnění záporného dopadu na psychiku mladistvého, a to například rychlým a účinným informováním mladistvého o úskalích a nástrahách výkonu vazby a trestu a jak jim čelit. (Vězeňská služba České republiky, 2025)

V této souvislosti hraje klíčovou **roli sociální kurátor pro děti a mládež**, jehož pracovní činnost dle zákona č.359/1999 Sb. o sociálně-právní ochraně dětí spočívá v provádění opatření směřujících k odstranění, zmírnění nebo zamezení prohlubování anebo opakování

poruch psychického, fyzického nebo sociálního vývoje dítěte. Pracuje s klientem ve všech fázích trestního řízení, tedy ve výkonu vazby, vy výkonu trestu odnětí svobody i po jejich propuštění. (Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR, 2009) Jeho role zahrnuje pomoc při reintegraci do společnosti, řešení sociálních problémů a prevenci recidivy. Z tohoto důvodu je důležité jeho roli porozumět, jelikož samotná role může ovlivnit úspěšnost jeho práce a snižování recidivy trestné činnosti mladistvých. Dále také vnímání své role ze strany sociálního kurátora umožňuje identifikovat silné a slabé stránky jeho přístupu.

1.1 Výzkumný cíl

Na základě výzkumného problému jsme formulovali cíl výzkumného šetření a tím je **porozumět roli sociálního kurátora při práci s adolescentními odsouzenými.**

1.2 Výzkumná otázka

Na základě výzkumného cíle jsme formulovali výzkumnou otázku a ta zní: **Jaká je role sociálního kurátora při práci s adolescentními odsouzenými?**

1.2.1 Dílčí výzkumné otázky

- Jak vnímá svou roli sociální kurátor při navazování vztahu s adolescentními odsouzenými?
- Jaká je role sociálního kurátora v procesu prevence recidivy při práci s adolescentními odsouzenými?

1.3 Pojetí výzkumu

Za účelem zjištění, jaká je role sociálního kurátora při práci s adolescentními odsouzenými, jsme zvolili **kvalitativní výzkum**, jelikož naším cílem bylo důkladně prozkoumat a popsat zkoumanou oblast do hloubky, která není dostatečně zachytitelná kvantitativními metodami pracujícími s rozsáhlými datovými soubory respondentů, tento výzkumný přístup pro nás byl nejvhodnější. (Švaříček, Šedřová, 2007)

Creswell (in Hendl, 2008, s. 48) zdůrazňuje, že kvalitativní výzkum je proces, jehož cílem je hledání porozumění, založený na různých metodologických tradicích zkoumání daného sociálního nebo lidského problému.

Švaříček, Šedřová a kol. (2007) dále uvádějí, že kvalitativní výzkum nabízí různé přístupy k definování podle zvolené metody sběru dat, dle způsobu usuzování, dle typu dat či způsobu

analýzy dat. Díky těmto charakteristikám kvalitního výzkumu jsme mohli získat hlubší vzhled do tématu, detailně zachytit specifické zkušenosti sociálních kurátorů při práci s adolescentními odsouzenými a přispět tak k rozšíření poznatků v této oblasti.

1.4 Výzkumný soubor

Výzkumný soubor je vzhledem k charakteru výzkumu zvolen záměrně, jelikož u kvalitativního výzkumu se musí vždy jednat o záměrnou volbu. Klíčovým faktorem výběru jsou výzkumné cíle a otázky. (Švaříček, Šedřová, 2007, s. 103)

Výzkumný subjekt je tvořen sociálními kurátorky v České republice, kteří pracují s odsouzenými adolescenty. Dle statistického přehledu kriminality za rok 2024 bylo mladistvými ve věku 15–17 let spácháno celkem 3205 trestných činů. Nejvyšší počet byl zaznamenán v Moravskoslezském kraji (792), dále v Ústeckém (391) a Jihomoravském kraji (313). Právě z tohoto důvodu jsme do výzkumu oslovili sociální kurátorky působící v těchto regionech.

Pro stanovení vhodného výzkumného souboru jsme vycházeli z těchto kritérií:

1. Dotyčná osoba působí v regionu s nejvyšší mírou trestné činnosti páchané mladistvých.
2. Má alespoň desetiletou praxi v oblasti sociální práce s mládeží.
3. Věk odsouzených adolescentů se kterými pracuje se pohybuje mezi 15 až 20 lety.

Výzkumný soubor tvoří 4 sociální kurátorky. Pro lepší přehled jsme vytvořili tabulku č. 1:

Tabulka č. 1 - Popis informantek výzkumu

Jméno	Vzdělání	Počet let praxe	Kraj profesního působení
Tereza	Sociální pedagogika, Sociální práce	21	Jihomoravský
Žaneta	Sociální práce, Sociální patologie a prevence	12	Moravskoslezský
Milada	Sociální patologie, Pedagogika	15	Moravskoslezský
Lucie	Sociální práce	18	Ústecký

(Zdroj: Vlastní výzkum, 2025)

Z důvodu zachování anonymity byly jména všech účastnic výzkumu změněny.

1.5 Metoda sběru dat

Pro sběr dat jsme se rozhodli využít formu rozhovoru, který byly zaznamenávány prostřednictvím audionahrávek a následně převedeny do textové formy. Data byly získávány prostřednictvím polostrukturovaného rozhovoru, což je rozhovor, který má určitou strukturu vzhledem k předem připravenému seznamu otázek, ale v průběhu dotazování může dojít k určité flexibilitě v pořadí otázek a formulaci, což umožňuje hlouběji prozkoumat dané téma. (Švaříček, Šed'ová, 2007)

Podle našich výzkumných otázek a cílů jsme si stanovili tři oblasti otázek. V první jsme se zaměřili na důležitost role sociálního kurátora z jeho vlastního pohledu. Ve druhé fázi jsme se pak soustředili na navazování vztahu mezi sociálním kurátorem a adolescentním odsouzeným a na metody efektivní komunikace. Poslední oblast se orientovala na prevenci recidivy u adolescentních odsouzených. Informanty jsme oslovovali pomocí emailové adresy a byly prováděny online přes aplikace Skype a Microsoft Teams. Před zahájením rozhovorů jsme účastníky informovali o účelu a významu našeho výzkumu. Současně byli ujištěni, že jejich identita bude v rámci práce anonymizována, a požádali jsme je o souhlas s pořizováním zvukového záznamu. Všichni informanti s nahráváním souhlasili a byli obeznámeni s tím, že záznamy budou použity výhradně pro účely zpracování bakalářské práce. Na začátku každého rozhovoru jsme nejprve položili několik obecnějších otázek, jejichž cílem bylo navázat bližší kontakt s informanty a vytvořit atmosféru vzájemné důvěry. Díky tomuto přístupu se účastníci výzkumu cítili během rozhovoru lépe a jejich odpovědi byly otevřenější. Poté jsme již pokládali otázky z hlavních oblastí. Během rozhovorů bylo někdy nutné přecházet mezi jednotlivými oblastmi, aby byla zachována přirozená návaznost konverzace a účastníci mohli lépe vyjadřovat své zkušenosti a myšlenky bez přerušování plynulosti rozhovoru. Občas rozhovory narušovaly drobné komplikace, zejména technické problémy nebo nečekané vyrušení ze strany kolegů účastníků výzkumu, jelikož tím, že rozhovory probíhaly online se informanti připojovali ze svých kanceláří. Navzdory těmto občasným přerušením se nám vždy podařilo vrátit se k položené otázce bez narušení jejího obsahu či kvality získaných informací.

Přehled otázek, které byly pokládány účastníkům, během rozhovorů, je uveden v příloze I.

1.6 Metoda zpracování dat

Pro zpracování dat jsme zvolili metodu tematické analýzy. Podle Brauna a Clarke (2006,) jde o metodu zaměřenou na identifikaci, analýzu a interpretaci vzorců neboli témat v datech. Jejím hlavním přínosem je flexibilita. Klíčovou roli přisuzují výzkumníkovi jako aktivnímu prvku, který analyzuje data, hledá mezi nimi souvislosti a interpretuje je na základě vlastního porozumění. Při teoretickém přístupu k tematické analýze je výzkumná otázka předem stanovená.

Realizovali jsme základní analytické kroky podle šesti fází tematické analýzy, ke kterým se lze vrátit dle potřeby v průběhu celého procesu:

1. Seznámení s daty

Prvním krokem výzkumníka je ten, že si poslechne všechny rozhovory, a až poté je provedena transkripce. Poté následuje fáze pročitání, kterou je doporučeno provádět opakovaně. Je rovněž užitečné vytvářet si poznámky a zapisovat myšlenky, které mohou být relevantní k tématu. (Braun, Clarke, 2006)

2. Generování počátečních kódů

Tato fáze zpracování dat se zaměřuje na tvorbu kódů. Kódování obecně představuje operace, pomocí nichž jsou údaje rozebrány, konceptualizovány a složeny novým způsobem. Nejprve se analyzuje text, který se rozdělí na jednotky, což může být slovo, sekvence slov, věta nebo odstavec. Každé této jednotce se přidělí nějaký kód neboli označení. (Švaříček, Šed'ová, 2007, s. 211-212) Výzkumník následně vyhledává opakující se vzorce.

3. Hledání témat

Následně probíhá třídění a zkoumání jednotlivých kódů, kdy se výzkumník zaměřuje na hledání podobnosti v jejich významech a vhodně je přiřazuje do kategorií, které tvoří témata a subtémata, přičemž je důležité, aby se kódy mezi tématy nepřekrývaly. Doporučuje se využít mentálních neboli myšlenkových map a třídících tabulek. (Braun, Clarke, 2006)

4. Přezkoumání potencionálních témat

Čtvrtá fáze zahrnuje nejen kontrolu a ověření vytvořených potenciálních témat, ale i vyjasnění hranic jednotlivých témat, která jsou posuzována z hlediska jejich validity vůči celému souboru. Tento soubor je opět přečten, aby se zjistilo, zda nebyla opomenuta žádná důležitá východiska. (Braun, Clarke, 2006)

5. Definice a pojmenování témat

V páté fázi výzkumník definuje jednotlivá témata a zaměřuje se na podstatu každého z nich. Poté se snaží najít propojení mezi vzniklými subtématy. (Braun, Clarke, 2006)

6. Vypracování zprávy

Posledním krokem analýzy je porovnání výsledků s výzkumnými otázkami, přičemž se zohledňuje použitá literatura. Na závěr výzkumník vypracuje odbornou zprávu o analýze. (Braun, Clarke, 2006)

2 ANALÝZA A INTERPRETACE DAT

Při realizaci tematické analýzy jsme se výrazně opírali o podrobný postup rozkrývání významů v rozhovorech podle Brauna a Clarke (2006), který nám poskytl pevný teoretický rámec pro další práci s daty.

V úvodní fázi jsme opakovaně pročetli rozhovory s jednotlivými účastníky výzkumu, abychom zajistili správné pochopení jejich obsahu i souvislostí mezi jednotlivými částmi. Rozhovory, které jsme předem transkripčně upravili, jsme následně vytiskli, což nám umožnilo vepisovat do textu poznámky, vysvětlivky a kódy přímo nad konkrétní pasáže.

2.1 Analýza dat

Na základě analýzy získaných dat jsme z rozhorů identifikovali 5 klíčových témat, která se opakovaně objevovala ve všech výpovědích informantů. Tato témata jsou přehledně shrnuta v tabulce č. 2.

Detailnější rozbor jednotlivých témat a jejich subtémat bude předmětem následujících podkapitol.

Tabulka č. 2 – Přehled témat a subtémat

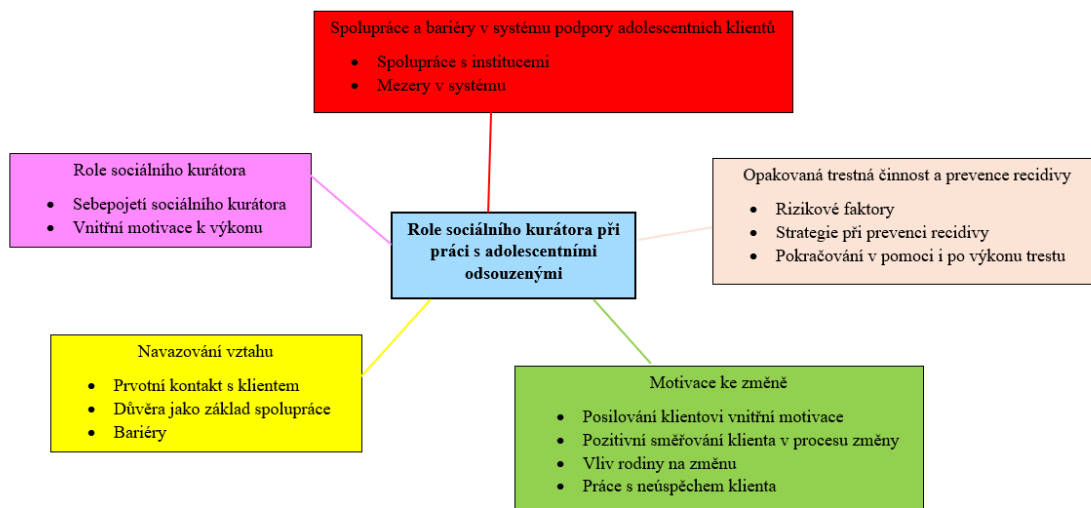
TÉMA	SUBTÉMA
Role sociálního kurátora	Sebepojetí sociálního kurátora
	Vnitřní motivace k výkonu profese
Navazování kontaktu	Prvotní kontakt s klientem
	Důvěra jako základ spolupráce
	Bariéry
Motivace ke změně	Posilování klientovi vnitřní motivace
	Pozitivní směřování klienta v procesu změny
	Vliv rodiny na změnu
	Práce s neúspěchem u klienta
Opakovaná trestná činnost a prevence recidivy	Rizikové faktory
	Strategie při prevenci recidivy
	Pokračování v pomoci i po výkonu trestu
Spolupráce a bariéry v systému podpory adolescentních klientů	Spolupráce s institucemi
	Mezery v systému

(Zdroj: Vlastní výzkum, 2025)

Dle Brauna a Clarka (2006) jsou součástí tematické analýzy také myšlenkové mapy, které slouží k vizuálnímu znázornění vztahů mezi tématy a jejich subtematy. Tyto mapy napomáhají k lepšímu porozumění datům a tím přispívají k hlubší interpretaci získaných dat.

Na základě toho byla vytvořena myšlenková mapa zachycená na obrázku č. 1:

Obrázek č. 1 - Myšlenková mapa role sociálního kurátora při práci s adolescentními odsouzenými

(Zdroj: Vlastní výzkum, 2025)

2.1.1 Role sociálního kurátora

Z analýzy dat nám vzniklo první téma s názvem Role sociálního kurátora. Pomocí subtemat se budeme věnovat, s využitím výpovědí informantů, jak vnímají svou profesi sami sociální kurátoři a na jejich vnitřní motivaci k výkonu jejich profese. V závěru kapitoly se pak budeme soustředit na možnosti a limity jejich role.

Pro lepší orientaci v datech uvádíme následující tabulku č.3:

Tabulka č. 3 - Charakteristika tématu Role sociálního kurátora

Téma	Subtéma
Role sociálního kurátora	Sebepojetí sociálního kurátora
	Vnitřní motivace k výkonu profese

(Zdroj: Vlastní výzkum, 2025)

Sebepojetí sociálního kurátora výrazně ovlivňuje způsob, jakým kurátor vnímá nejen svou profesi, ale i klienty a samotnou podstatu pomoci. Jde o to, jak kurátor chápe svou roli, co v ní cítí jako podstatné, co považuje za limity i co mu práce přináší na lidské rovině. Výpovědi

informantek ukazují, že tato profese vyžaduje nejen vysokou odbornost, ale i značnou míru sebereflexe, empatie i psychické odolnosti.

Psychická náročnost profese se objevuje téměř ve všech výpovědích. Sociální kurátorky jsou často v přímém kontaktu s lidmi v krizi, bez domova, s drogovou minulostí nebo psychickými poruchami a nesou za ně velký díl odpovědnosti. Tereza se k tomu vyjadřuje s humorem: „*Doufám, že nebudu mít Alzheimeru brzo.*“ Přesto, že tuto práci považuje za náročnou nacházejí v ní smysl: „*Tahle práce bych řekla, tady je nejnáročnější psychicky, ale nejvíc mě baví.*“ Lucie s Terezou souhlasí a říká: „*I když je to občas fakt náročné a i té práce opravdu není málo, ale myslím si, že právě ta rozmanitost té práce mě baví. Že nemusím celé dny jenom sedět v kanceláři, jako občas mám i takové dny jo, ale já radši jedu do té věznice nebo celkově do terénu. To mě hrozně baví.*“

Každodenní realita sociálních kurátorů vyžaduje vysokou míru flexibility. Jsou konfrontováni s nečekanými situacemi, na které musí okamžitě reagovat. Tereza však upozorňuje, že právě to ji v její práci naplňuje: „*Naplňuje mě to řešení těch situací, kdy fakt musíte něco vymyslet.*“

Významnou součástí sebepojetí kurátorů je odmítání nálepky úředníka. Tato role je pro ně příliš vzdálená tomu, co vnímají jako skutečnou podstatu své práce jako je pomoc a podpora. Tereza se k tomuto vyjadřuje následovně: „*Já nerada, když někdo řekne, že jsem úředník, já to fakt nemám ráda.*“ Žaneta zmiňuje to, že to že ji klienti vnímají jako úředníka může být překážkou k práci: „*Pro druhého jsem spíš nějaký úředník, se kterým se vybavovat nechcou že.*“

Ačkoli svou roli vnímají velmi lidsky, dobře vědí, že jsou zároveň součástí systému a musí se řídit zákonným rámcem. O práci podle legislativy mluví všechny informantky velmi jasně. Tereza: „*My jedeme pořád podle 108, podle zákona o sociálních službách, tam vlastně jako nic jiného, nic my nemáme.*“ Žaneta: „*Zákon o sociálních službách a Zákon o sociálně – právní ochraně dětí, ten taky hodně používáme a ten tak asi nejvíce, tady u těch mladých, nejvíce tady ten zákon.*“ Milada: „*Tak určitě těmi zákony, které se zabývají tou sociální prací jako je 108 a pak ještě i 359 Zákon a sociálně – právní ochraně dětí, tyto jsou pro nás ty nejdůležitější.*“ Lucie: „*Tak my se hlavně držíme zákonu o sociálních službách, pak i zákonu o sociálně – právní ochraně dětí.*“

Přestože zákony jasně vymezují hranice jejich kompetencí, z výpovědí je zřejmé, že vztah ke klientům není jen formální. Odpovědnost vnímají dlouhodobě a velmi osobně, jak dokazuje i Tereza: „*Já budu ta, která ho bude mít na krku do smrti, nevím do čí smrti, možná do mé, možná do jejich, ale budu.*“

Pro sociální kurátorky není důležité, za co byl klient odsouzen, ale vnímají ho jako člověka, ne jako jeho trestný čin. Tereza: „*Kurátora vlastně nemá zajímat za co tam ten člověk je. Je jedno, jestli je tam za vraždu, pedofil anebo v uvozovkách jenom nějaká krádež. Takže mně to vlastně může být jedno, já to po nich ani nevyžaduju, aby mi to řekli.*“

Informanty do své práce zahrnují i orientaci ve zdravotní oblasti, pokud to situace vyžaduje. Tereza říká: „*Já musím zjišťovat jestli třeba existuje nějaký způsob zdravotního omezení. Pokud nějakou psychiatrickou diagnózu má, pojd'me potom požádat o invalidní důchod a pojd'me požádat o omezení ve svéprávnosti. Oni na mě jako hledí, že jsme strašně zlá, ale pojd'me to udělat ať máme co nejmíň práce, a hlavně ať ten člověk je chráněný.*“ Tereza zároveň dodává: „*Pokud soud řekne, že ten člověk je naprosto svéprávný ve všem, v pohodě, ale ať to řekne ten soud.*“ Zdůrazňuje také, že ona sama soudce není a rozhodnutí nezáleží na ní: „*Já nejsem soudce a nejsem právník, to jim samozřejmě musím vždycky zdůraznit. Já vám pomůžu s podáním žádosti k podmíněčnému propuštění, ale nezáleží to na mě, jestli vás pustí.*“

Kurátorské vnímání vlastní profese je postavené na potřebě porozumění klientům, jak uvádí Žaneta: „*Vždycky mě bavilo lidem pomáhat a snažit se je nějakým způsobem pochopit.*“ Lucie to doplňuje: „*V této práci nejde ani tolik o teoretické znalosti, ale pochopit tu jejich situaci a dokázat najít řešení.*“

Role sociálního kurátora je často vnímaná jako opěrný bod. Tereza říká: „*Já jako se úplně nesnažím nějak jako mít jiný přístup, ke klientům, většinou pro mě je to, o té podpoře, o té pomoci, a o tom, aby věděli, že mají venku nějakého sečného důstojníka, na kterého se můžou obrátit, jak mají jakýkoliv problém.*“ Všechny informantky s tímto tvrzením souhlasí a tvrdí: Žaneta: „*Být nějakou stěžejní osobu nebo stěžejní bod nebo něco, na kterou se oni můžou obrátit.*“ Milada: „*Fakt se snažím být spíš ten poradce a snažím se jim pomoc.*“ I odpověď Lucie se shoduje: „*Jasně není to tak, že bych byla nějaký všemocný zachránce, ale prostě jsem tam pro ně v moment, kdy to fakt potřebujou a to z mého pohledu není málo.*“ Zároveň zdůrazňuje, že se snaží při práci s klientem mít rovnocenný vztah: „*Snažím se k nim přistupovat spíš jako parták než jako autorita, kterou musí poslouchat, protože nemusí, jelikož se mnou pracují dobrovolně.*“

Právě tento partnerský přístup pomáhá budovat důvěru a u klientů vzbuzuje pocit jistoty, že se na někoho můžou spolehnout. Například Žaneta uvádí: „*Myslím si, že je důležité, aby oni viděli, že s nima má někdo zájem jako pracovat.*“ Milada dodává: „*Toto jim opakuju neustále, že jsme tu proto abychom ji mohli pomoci.*“

Na druhou stranu tento lidsky nastavený přístup často vede k tomu, že kurátorky se pro klienty stávají jedinou osobou, které důvěřují. Jsou pro ně nejen praktickým průvodcem, ale i emocionální oporou, na kterou se obracejí i v těch nejintimnějších rovinách. Tereza popisuje situace, kdy tato důvěra nabírá nečekané formy: „*Mně třeba někteří vězni píšou i erotické dopisy, ale pokud je to, co potřebují, já na to jako nereaguju, já jim odepíšu normálně a pokud to potřebují tak ať to dělají jo, jako jestli nemají nikoho jiného na koho se takto můžou obrátit, tak mně to prostě nevadí jo, někdy si to přečtu, někdy radši dělám, že ne a pak se modlím, aby ho už pustili.*“ Tato výpověď ukazuje, jak hluboký význam může mít vztah kurátora a klienta a že někdy supluje chybějící sociální vazby, byť ne zcela standardním způsobem.

Zároveň to ale otevírá otázku hranic. I když se kurátorky snaží být co nejvíce podporující a přístupné, plně si uvědomují limity své role. Milada říká: „*My jsme velký obvod a jsme tady jen dvě kurátorky a máme na starost spoustu odsouzených po celé České republice, takže té práce máme fakt hodně a nikomu nevnučujeme.*“ Lucie doplňuje: „*Já můžu být jen průvodce, ale určitě ne záchránce.*“ Tato vyjádření potvrzují, že sociální kurátorky si nastavují určitou vnitřní hranici mezi pomocí a odpovědností, kterou za klienta převzít nemohou. I když jsou pro své klienty oporou, ne vždy mají možnost nebo kapacitu řešit vše, co si od nich klienti žádají. Limity jsou nejen věcné a časové, ale také osobní v tom, co je ještě profesní pomoc a kde už je potřeba, aby odpovědnost převzal sám klient.

Z tohoto subtématu vyplývá, že sebepojetí sociálních kurátorů se odráží v jejich vnímání profese jako hluboce lidské, náročné a zodpovědné práce. Přistupují ke klientům s empatií a snahou být oporou i průvodcem, nikoli autoritou. Vnímají důležitost důvěry a bezpečného prostoru, který klientům nabízejí i když to někdy znamená zvládání neobvyklých situací, jako je například přijímání intimních či osobních výpovědí. Současně si ale plně uvědomují své profesní limity a to jak v rozsahu pomoci, tak ve zodpovědnosti, kterou za klienta nemohou převzít. Jejich role má jasné hranice dané systémem, ale i osobním nastavením a dlouholetou zkušeností.

Vnitřní motivace sociálního kurátora je klíčovým faktorem, který ovlivňuje jeho přístup k práci, klientům i schopnost dlouhodobě zvládat psychicky náročné situace. Výpovědi informantek ukazují, že tato profese je pro ně mnohem víc než jen zaměstnání. Je to poslání, vnitřní potřeba být užitečný a měnit věci k lepšímu. Sociální kurátorky často mluví o své práci s emocemi, osobním nasazením i hlubokou vděčností za každou pozitivní změnu,

kterou pomohly nastartovat. V popředí jejich motivace stojí smysl práce, pomoc druhým, rozmanitost, ale i vědomí vlastní důležitosti v systému, který není vždy dokonalý.

Tereza to vystihuje jednoduše, ale silně: „*Ježiš já svou práci miluju, úplně strašně.*“ Stejný přístup sdílí i Milada: „*Práce mě baví a naplňuje.*“ Žaneta dodává: „*Mám ráda svoji práci, mám ráda práci s lidmi kompletně, takže práce pro mě znamená hodně.*“ A Lucie shrnuje svou vnitřní vazbu ke své práci slovy: „*Abych byla zcela upřímná, tak pro mě moje práce není jenom práce, ale prostě kus mého života.*“

Důležitým prvkem motivace je pro sociální kurátorky smysluplnost v pomoci klientům a vědomí, že to co dělají, má dopad. Žaneta říká: „*Pro mě je důležité, že vidím, že ta práce má smysl.*“ Tereza přiznává: „*Mám pocit, že prostě i když jako je to takové, že se to říká, tak mě to fakt naplňuje ta pomoc.*“ A pokračuje: „*Snažím se fakt co nejvíc*“ a *Já tam pro ně jsem a vyboxuju všechno to, co půjde.*“ Lucie je přesvědčená: *Kdybych v tom neviděla žádný smysl, tak bych to rozhodně dělat nemohla.*“ A dodává: „*motivace, tak pro mě je to určitě to, že můžu pomáhat lidem.*“ Milada k tomu říká: „*Takže to mě strašně naplňuje právě. Ta důvěra těch mladých, že se na mě obrátí a že to se můžeme pokusit jejich život změnit.*“

Milada zároveň otevřeně sdílí, co jí dává největší důvod v tom v její práci setrávat: „*Tak to je ta motivace pro mou práci, když někdo neskončí na ulici po výkonu trestu z těch mladých dospělých a skončí úspěšným ukončením studia a někde v dobrém partnerském vztahu a vždycky mě potěší, když mi třeba pošlou nějakou smsku nebo i fotku, že se třeba oženili, vdali, mají dítě. Tak to je ta motivace a to je to proč mě ta práce baví.*“

Lucie pak shrnuje celou podstatu motivace slovy: „*Pro mě je nejdůležitější vidět skutečný dopad, toho co dělám jo. Když někdo, kdo byl úplně na dně, neměl kde bydlet a neviděl žádnou budoucnost, najednou dokázal otočit celý svůj život o sto osmdesát stupňů, to je pro mě asi ta největší odměna.*“

Zároveň zdůrazňují, že jejich práce není hnána finančním benefitem. Žaneta k tomu říká výstižně: „*Není to jenom pračka na peníze.*“

Motivace ale vychází i z přímé pomoci a z toho, že mohou být těmi, kdo zasáhne, když je to nejvíc potřeba. Tereza zmiňuje konkrétní případy: „*Takže je to něco, co prostě musí člověk jako okamžitě vymýšlet jako člověk zajistí větším způsobem, jako nenechat ho na ulici s francouzským holema, inkontinentního, nebo když ho propustí nemocnice a tak podobně, takže asi i to řešení, že musím rychle zapnout a vymyslet něco.*“

Z výpovědí sociálních kurátorek jasně vyplývá, že jejich motivace není založena na vnějších benefitech, ale vychází z vnitřního přesvědčení, že jejich práce má smysl. To, co je pohání, je vidina změny, kterou můžou svým klientům pomoci nastartovat ať už jde o drobné posuny

nebo zásadní životní obraty. Každý příběh, kde jejich úsilí přineslo ovoce, pro ně znamená potvrzení, že jejich práce není zbytečná. A právě to je pro ně tím nejsilnějším hnacím motorem.

Shrnutí tématu Role sociálního kurátora:

Sebepojetí sociálních kurátorů významně ovlivňuje způsob, jakým vykonávají svou profesi i to, jak navazují vztahy s klienty. Informantky svou roli nevnímají jako formální funkci úředníka, ale jako lidskou, podpůrnou pozici, jejímž smyslem je provázet klienta v těžkých životních etapách. Snaží se vystupovat partnersky, s respektem a důvěrou, často popisují sebe jako partáka nebo styčného důstojníka, na kterého se může klient obrátit, když nemá nikoho jiného.

Jejich práce je však nejen lidsky náročná, ale i limitovaná ať už právním rámcem, časovými možnostmi nebo vnitřním přesvědčením, že odpovědnost za změnu musí převzít sám klient. Sebereflexe a uvědomění si těchto hranic je nedílnou součástí jejich profesního postoje.

Hlubokou vnitřní motivaci nacházejí kurátorky především ve smyslu své práce. Pomoc druhým, vidina reálné změny a důvěra klientů jsou pro ně silným hnacím motorem, který přetrvává i navzdory vyčerpání či složitým situacím. Moment, kdy klient zvládne najít práci, bydlení nebo ukončí studium, je pro ně největší profesní odměnou.

Celkově výpovědi ukazují, že kurátorky vykonávají svou práci s velkým osobním nasazením. Jejich motivace stojí na kombinaci lidského přístupu, silného smyslu pro odpovědnost a přesvědčení, že jejich pomoc má hlubší význam nejen v systému, ale především v životech konkrétních lidí.

2.1.2 Navazování vztahu

V rámci druhého tématu se zaměříme na specifika navazování vztahu mezi sociálními kurátorkami a adolescentními odsouzenými. Téma je rozčleněno do třech subtémat, které dohromady tvoří základ pro porozumění vztahu mezi sociálním kurátorem a klientem. Pro přehlednost jsme vytvořili tabulku č. 4:

Tabulka č. 4 - Charakteristika tématu Navazování vztahu

Téma	Subtéma
Navazování vztahu	Prvotní kontakt s klientem
	Důvěra jako základ spolupráce
	Bariéry

(Zdroj: Vlastní výzkum, 2025)

Ve výpovědích informantek se opakovaně objevovalo téma **prvotního kontaktu s klientem** jak jednoho z nejdůležitějších momentů v procesu celé práce. Sociální kurátorky poukazovaly na skutečnost, že právě úvodní setkání do velké míry předurčuje kvalitu a směr budoucí spolupráce s adolescentními odsouzenými. Uvedené tvrzení potvrzuje Lucie, která ve své výpovědi uvádí: „*Tak ten prvotní kontakt je to úplně klíčový, protože jak to nastavím na začátku, tak se to bude vyvíjet dál.*“ Toto tvrzení potvrzuje rovněž Žaneta, která ve své výpovědi říká: „*Když se povede navázat kontakt na poprvé, tak tam potom se už s tím lépe pracuje.*“

Z výpovědí informantek rovněž vyplývá, že klíčovým faktorem úspěchu při prvotním kontaktu je aktivní iniciativa ze strany sociálního kurátora. Tereza například popisuje svůj přístup slovy: „*Já jsem fakt jako taková otrava, takže bych ráda je aspoň viděla, aspoň jednou nebo jednou za půl roku když už, samozřejmě když nebudou chtít tak ne, ale jako, docela vyžaduju ten kontakt, mnohdy se to potom oplatí.*“ Na podobnou zkušenost upozorňuje také Lucie, která k prvotnímu kontaktu uvádí: „*Na tom prvotním kontaktu trvám. Když mě na poprvé odmítnou, tak s tím bohužel nic neudělám, je to jejich rozhodnutí, ale většinou, když mě vidí osobně a vidí, že se o ně někdo zajímá, tak mě neodmítnout a dají mi šanci.*“

Na druhou stranu Milada například využívá formu prvotního kontaktu prostřednictvím dopisu: „*Prvotní kontakt s odsouzenými navazuji nejčastěji tím, že jim posílám dopis do výkonu trestu odnětí svobody nebo do výkonu vazby.*“ S tímto přístupem nesouhlasí Tereza,

které ze svých zkušeností komunikace formou dopisu nepřijdou účinné: „*Můj bývalý kolega, který dělal kurátora před těma dvěma – třema lety, tak on vlastně jako napsal jim dopis, ozvali se – neozvali se, hotovka.*“ S Terezou souhlasí i Lucie, která tvrdí: „*To mi umožňuje komunikovat úplně jinak, než kdybych byla jenom někdo, kdo jim napíše dopis, tak jak to dělají někteří.*“

Sociální kurátorky také upozorňují, že v některých případech musí k prvotnímu kontaktu s klienty využívat online komunikaci. Ta s sebou podle jejich zkušenosti nese jak určité výhody, například Tereza zmiňuje: „*Na jednu stranu ten online má výhodu v tom, že já si můžu rovnou všechno hledat na tom počítači a rovnou jim předávat ty kontakty, což je fajn.*“ Také ale naopak uvádí i nevýhody online komunikace: „*Na druhé straně nevím, kdo v té, kdo v té místnosti ještě je a může se stát, že tam mají celý ansámbl všeho možného a neřeknou mi přesně to co chtěli.*“ S nevýhodami videorozhovoru souhlasí i Milada: „*Přes kameru můžeme hovořit s odsouzenými, ale není to tak jako účinné jako když tam s ním sedíme v té návštěvní místnosti nebo přímo v té místnosti sociální pracovnice anebo psychologa věznice, protože je to lepší ten osobní kontakt.*“

Sociální kurátorky zdůrazňují taktéž význam navázání kontaktu s klienty v dostatečném časovém předstihu. Informantky proto zmiňují praxi, kdy první kontakt s adolescentním klientem navazují již půl roku před jeho zletilostí. Tereza uvádí: „*My máme vlastně takovou dohodu, že se všema dětma, které jsou v ústavní nebo pěstounské péči anebo ve výkonu trestu, tak vlastně půl roku před zletilostí už navazujeme kontakt.*“ Žaneta se s Terezou shoduje a zmiňuje: „*Navazujeme kontakt vlastně vesměs půl roku před tím, než oni zletí.*“ Díky této včasné intervenci mají klienti dostatek prostoru k postupnému vybudování důvěry, a sociální kurátorky zároveň možnost lépe porozumět jejich situaci a individuálním potřebám.

Dalším důležitým prvkem prvotního kontaktu, který informantky uvádějí, je předání jasných informací o tom, jakým způsobem může sociální kurátor klientovi pomoci. Zdůrazňují, že klienti potřebují hned od začátku vědět, jaké možnosti podpory existují a jak konkrétně jim může spolupráce se sociálním kurátorem pomoci řešit jejich situaci. Například Žaneta uvádí: „*Tak určitě jim předávám informace o tom s tím jim můžu pomoci nebo proč tu jsem.*“ Milada informuje o možné pomoci klientům předává formou dopisu, jak již bylo zmíněno výše: „*V dopise jim předám informace o sobě, o tom, jak jim můžu pomoci a taky jim tam napíšu kontakt na mě.*“

Sociální kurátorky dále taktéž popisují, že adolescentní odsouzení bývají při prvotním kontaktu velmi nedůvěřiví, rezervovaní nebo odmítaví, zejména kvůli negativním

zkušenostem s autoritami v minulosti. Z tohoto důvodu se informantky snaží volit neformální, respektující a nehodnotící přístup a záměrně se snaží vytvářet prostor pro otevřenou komunikaci, ve kterém se klienti necítí ohroženi. Například Žaneta tuto situaci popisuje slovy: „*Snažím se, aby to nebylo úplně formální setkání, ale aby právě viděli, že došel někdo, kdo má o ně zájem. Určitě tam nejdu s tím, abych je hodnotila nebo odsuzovala a ani jim tam nejdu říkat co mají dělat. Spíš se snažím vytvořit dobrou atmosféru, aby se mě nebáli mluvit.*“

Zároveň zdůrazňují potřebu trpělivosti a vytrvalosti, protože první setkání nemusí vždy znamenat okamžitou otevřenost klienta. O významu trpělivosti se zmiňuje Žaneta: „*Snažím se k nim přistupovat s respektem a trpělivostí.*“ Také Lucie vnímá tento aspekt jako zásadní a dodává: „*Mají za sebou spoustu nedůvěry a často si nesou to, že dospělým se prostě věřit nedá. Proto vím, že důvěru si nemůžu vynutit, ale jak bych to řekla no, musím si ji prostě jako zasloužit. Takže fakt musím být trpělivá.*“

Dalším významným faktorem, který informantky při navazování prvotního kontaktu často zmiňují, je **budování důvěry** mezi kurátorkou a klientem. Milada v této souvislosti říká: „*Pokud ten vztah není založený na důvěře, tak potom ta spolupráce je obtížná.*“ I pro Žanetu je vybudování důvěry důležité: „*Je pro mě důležité navázat tu důvěru a pokusit se mu vytvořit bezpečný prostor ve kterém může říct cokoliv.*“

Podle zkušeností sociálních kurátorem je zásadní, aby ke klientům přistupovaly rovnocenně, nehledě na jejich věk či trestnou činnost. Klient musí cítit, že nejsou ze strany sociálních kurátorek posuzování, odsuzování nebo stavění do pozic méněcennosti. Tento přístup potvrzuje i Tereza: „*Já se s nima snažím jednat, že je jedno co udělali, že prostě jsou tam a já pro ně vyboxuju všechno co půjde bez ohledu na co udělali, bez ohledu na to jak mají vysoký trest.*“ Také Žaneta tento pohled sdílí a doplňuje: „*Určitě je důležité v mé práci je nehodnot a řídit se tím, že každý v životě může udělat nějakou chybu.*“ Podobně se vyjadřuje i Milada: „*Snažím se, aby fakt pochopili to, že jsem tam pro ně, že jsme je nepřišli hodnotit.*“ Důvěra se podle sociálních kurátorek buduje především prostřednictvím empatie a přirozeného chování, díky kterému mají klienti možnost vnímat je jako autentické a upřímné. Tereza tento aspekt práce potvrzuje a dodává: „*Přirozenost, prostě přirozenost, empatie a zájem, aby věděli, že jako já jsem si nedojela udělat čaj jo.*“ Milada tento přístup potvrzuje, když uvádí: „*Spíše se snažím být přirozená.*“ Současně i Žaneta potvrzuje empatický přístup tvrzením: „*Já osobně se snažím ke všem přistupovat hlavně empaticky.*“

Informanty rovněž uvádějí, že důležitou součástí budování důvěry je pravidelná a dlouhodobá spolupráce s klientem. Právě pravidelný kontakt pomáhá klientům cítit se

bezpečně a poskytuje jim pocit jistoty. Tento aspekt zdůrazňuje Žaneta: „*Že najednou ví, aha tak kdyby cokoliv, tak prostě já ji zavolám jako ona tam bude a prostě jako mě podpoří.*“

Lucie vnímá pravidelnou komunikaci podobně a dodává: „*Postupně vidí, že s nima jedním na férovku a začnou mě brát víc jako někoho kdo jim opravdu může pomoci.*“

Význam pravidelné podpory potvrzuje taky Tereza: „*Já se snažím aby prostě věděli, že sebeblbější otázka, kterou si myslí, že je, tak ať se na mě s ní obrátí, aby neměli obavy a aby věděli, že tady pro ně někdo je.*“

Podle jejich zkušeností představuje důvěra klíčový předpoklad úspěšné a dlouhodobé spolupráce, přičemž získání důvěry klienta vyžaduje dostatek času a trpělivosti. O důležitosti tohoto přístupu hovoří například Žaneta: „*Proto jim dávám dostatek času na to až se mi budou chtít otevřít oni.*“ Podobně to vnímá také Lucie, která zdůrazňuje potřebu realistických očekávání: „*Hlavně nesmím čekat zázraky hned, protože někteří potřebují hodně času, než se nějak posuneme,*“

Dalším zásadním prvkem při vytváření vztahu založeného na důvěře je projev skutečného zájmu o klienta a jeho situaci. Dle sociálních kurátorek je nutné klientům hlavně naslouchat. Pokud klient cítí autentický zájem ze strany sociálního kurátora, zvyšuje to jejich důvěru a ochotu sdílet své problémy otevřeněji. Například Žaneta uvádí, že klienti potřebují vidět reálný zájem: „*Myslím si, že je důležité, aby oni viděli, že s nima má někdo zájem jako pracovat. Pokud se odsouzený cítí, že mu jako naslouchám a snažím se mu nějakým způsobem poradit nebo pomoci, může to být jeden z kroků k tomu, aby začal měnit svůj přístup.*“ Na Žanetina slova navazuje také Lucie, která podrobněji popisuje své techniky aktivního naslouchání: „*Naslouchám je, nechávám je mluvit a nepřerušuju je, potom se doptávám se na detaily nebo opakuju jejich slova jinak, aby věděli že jsem to fakt pochopila a taky, že mě opravdu zajímá co říkají, protože když jim ukážu, že si je opravdu chci vyslechnout a pochopit je, tak je tam větší šance, že mi začnou důvěřovat.*“

V rámci otevřeného a důvěrného vztahu sociální kurátorky opakovaně zdůrazňovaly také význam upřímnosti. Lucie například poukazuje na důležitost dodržování slibů: „*Důležité je, že když jim něco slíbím, snažím se to fakt jako splnit a když vím, že to splnit nedokážu tak to upřímně řeknu a neslibuju nic.*“ Žaneta tento přístup také potvrzuje slovy: „*Snažím se být upřímná a říkat jim všechno na rovinu.*“ Tereza rovněž považuje otevřenost za zásadní a zdůrazňuje potřebu sdělovat klientům i nepříjemné informace pravdivě: „*Já si myslím, že jsou věci, které prostě na rovinu by měli vědět, že to nebude tak růžové. Říkám jim všechno na rovinu – ano nejste tady v lázních, jste tady prostě opravdu ve vězení a tohle je ten váš trest.*“

Informanty dále také uváděly, že lhát klientům se nevyplácí, protože podle jejich zkušeností adolescentní odsouzení neupřímnost snadno poznají. Lucie k tomuto tématu uvádí: „*Oni tu faleš vždycky poznají a pak se mi uzavrou. Nebo celkově být k nim upřímná jo, neříkám: „všechno bude dobrý“, když vím, že nebude.“* Žaneta taktéž vyzdvihuje potřebu opravdové upřímnosti: „*Kdybych jim nevěřila a tvrdila jim, že jim věřím, tak oni nejsou blbí a vycítí to.*“

Ačkoli jsou důvěra a otevřená komunikace klíčovými prvky úspěšné spolupráce, informantky se svých výpovědím rovněž zmiňovaly také řadu **bariér**, které jim při komunikaci s adolescentními odsouzenými komplikují práci. Tyto překážky mohou významně narušovat vzájemné porozumění a efektivitu kurátorské práce.

Jednou z častých problémů je nízká motivace mladistvých navazovat kontakt. Milada k tomu uvádí: „*Neměla jsem ani jednoho mladistvého, který by mě z výkonu trestu sám oslovil a chtěl se zlepšit. Ti mladí si aj chtějí dopisovat, ale že by přišli po ukončení trestu – to ne.*“ Nízká iniciativa se často projevuje i v rámci přímé spolupráce, jak potvrzuje Žaneta: „*Když klienti ani nechtějí spolupracovat, nejsem většinou schopná s tím cokoli udělat.*“ Lucie situaci shrnuje jednoduše: „*Hlavní překážkou bude, když se mnou komunikovat vůbec nechtějí.*“

Další komplikací může být povaha a osobnostní nastavení samotných klientů. Milada popisuje obtížnou práci s adolescenty, kteří mají psychopatické rysy: „*To jsou ti adolescenti, kteří spáchali velmi závažný trestný čin, třeba těžké ublížení na zdraví nebo vraždu. Jsou to psychopatické osobnosti, a s těmi moc dobrá spolupráce není.*“

Významnou roli v komunikaci hrají i institucionální překážky spojené s fungováním vězeňského systému. Tereza zmiňuje problémy při snaze online kontaktovat klienty: „*Jsou věznice, ve kterých mi ten Skype nedovolí. Správně by to podle zákona měly umožnit, ale některé věznice nedovolí ani schválit na mě číslo. A to je nefér, protože já jsem s právníkem jediná osoba, kterou musí povolit.*“

Mezi další překážku v komunikaci patří vnímání sociálního kurátora výhradně jako úředníka. Jak uvádí Žaneta, část klientů ji automaticky zařazuje do role úředníka: „*Pro jednoho můžu být opora a podpora, pro druhého jsem jen úředník, se kterým se nechce vůbec bavit.*“ Tato nejasnost v tom, jak kurátora vnímají samotní klienti, může komunikaci výrazně komplikovat, zvláště pokud chybí důvěra již na začátku spolupráce.

Svoji roli v překážkách v komunikaci hrají i ekonomické a organizační faktory. Tereza popisuje že finanční stránka může ovlivnit i fyzickou přítomnost sociálního kurátora:

„Nechtějí mě do těch dalekých věznic pouštět, protože je to drahé. Upřímně, sociálka na městském úřadě není žádné gró, jsme jediný obor, který pořád něco chce a nic nevydělává.“

Tento nedostatek finanční podpory výrazně stěžuje možnost navázání kontaktu s odsouzeným adolescentem, protože pokud kurátorka nemá možnost být fyzicky přítomná, ztrácí se důležitý moment osobního setkání, který je pro navázání důvěry zásadní.

Shrnutím lze říci, že sociální kurátorky při své práci čelí celé řadě komunikačních překážek, které komplikují navázání a udržení efektivní spolupráce s klienty. Mezi nejčastější bariéry patří nízká motivace mladistvých ke kontaktu, odmítání spolupráce, osobnostní rysy některých klientů či institucionalizované omezení ze strany věznic. Problémem může být také vnímání kurátora jako úřední autority nebo nedostatečné finanční a personální podmínky. Tyto faktory významně ovlivňují možnosti vytvoření důvěry a kvalitu vzájemné komunikace, která je přitom pro účinnou pomoc stěžejní.

Shrnutí tématu Navazování vztahu:

Kapitola zaměřená na navazování vztahu s klientem ukazuje, že kvalitní spolupráce mezi sociální kurátorkou a adolescentním odsouzeným stojí především na pečlivě vybudovaném vztahu. Úvodní kontakt je vnímán jako klíčový moment, který výrazně ovlivňuje směr a hloubku další spolupráce. Důvěra, jako jeden z nejzásadnějších prvků vztahu, se podle informantek buduje pozvolna a to prostřednictvím empatie, pravidelné komunikace, upřímnosti a rovnocenného přístupu. Zároveň se však kurátorky setkávají s celou řadou bariér, které mohou efektivní komunikaci narušit. Ať už se jedná o nízkou motivaci klienta, finanční podmínky sociální práce nebo špatné vnímání jejich role. Přes tyto překážky však informantky považují vztah s klientem za základní nástroj své práce, jehož kvalita významně ovlivňuje celý proces podpory.

2.1.3 Motivace ke změně

V této části práce se zaměříme na to, jak sociální kurátorky pracují s motivací adolescentních klientů ke změně. Téma je rozděleno do čtyř oblastí – posilování vnitřní motivace, vedení klienta ke změně, vliv rodiny na změnu klienta a práce s opakovaným selháním. Přehled těchto subtémat je uveden v tabulce č. 5:

Tabulka č. 5 - Charakteristika tématu Motivace ke změně

Téma	Subtéma
Motivace ke změně	Posilování klientovi vnitřní motivace
	Pozitivní směřování klienta v procesu změny
	Vliv rodiny na změnu
	Práce s neúspěchem u klienta

(Zdroj: Vlastní výzkum, 2025)

Jedním z důležitých úkolů sociálního kurátora je **posilování klientovi vnitřní motivace** pro rozhodnutí změnit své dosavadní fungování a také převzít odpovědnost za svůj vlastní život. Sociální kurátorky se shodují na tom, že skutečná změna nemůže být vynucena zvenčí, ale musí vycházet ze samotného klienta. Právě proto je podle jejich zkušeností nezbytné vytvářet takové podmínky, ve kterých se motivace může přirozeně rozvíjet, růst a udržovat i ve chvílích, kdy klient sám ztrácí víru ve vlastní možnosti. Žaneta upozorňuje, že mnoho mladistvých klientů vyrůstá bez jakéhokoli směru či podpory, což se následně odráží v jejich chování a rozhodování pro změnu: „*Ti mladí dělají často chyby skrz to, že jim právě jako chybí nějaký směr nebo podpora, a to je důvod, proč pak vlastně tu trestnou činnost začnou páchat. Proto já se snažím jim ukázat, že ten jejich život nemusí vypadat tak, jak ho znají, třeba z domu.*“ Tereza dodává: „*Záleží na tom jejich nastavení ke změně, ale myslím že, na tom z kama pochází, ale mnohdy mám pocit, že právě protože tam mají někoho, o koho se budou moct opřít, tak je to pro ně, tak to je pro ně motivující.*“

Klienty je podle informantek nutné nejen vést, ale především inspirovat a ukazovat jim, že existuje i jiná cesta. Lucie k tomu uvádí: „*Když vidím mladého, který si o sobě myslí, že je už ztracený případ, tak mu ukážu, že to tak být nemusí.*“ Zároveň však zdůrazňuje, že ačkoliv jim kurátorka může nabídnout pomoc, možnosti a podporu, konečné rozhodnutí musí vyjít

vždy od klienta samotného: „*Já jim můžu dát podporu, najít jim různé možnosti, pomoci jim se vším, ale ten krok k té změně musí udělat oni sami.*“

Jednou z často využívaných metod, jak klientovi změnu přiblížit, je sdílení konkrétních příběhů z praxe. Podle sociálních kurátorek mohou mít právě tyto příklady silnější dopad než obecná doporučení. Milada uvádí: „*Říkám jim vždycky nějaký případ, který si teda vyberu ze své praxe něco podobného a řeknu jim, jak dopadl někdo, kdo třeba mě poslechl a opravdu snažil a vyvinu to úsilí. Ukazuju jim pak i tu druhou cestu, taky z praxe, protože těch případů je hodně. Kdo třeba byl v té samé situaci a rozhodl se jinak, jak potom dopadl špatně.*“ Lucie s touto metodou souhlasí a doplňuje: „*Musí slyšet o těch reálných případech lidí, kteří byli v podobné situaci a dokázali z ní vyjít ven.*“

Motivace ke změně je podle informantek úzce spojena také s tím, zda klient vnímá, že mu kurátorka skutečně věří a stojí při něm. Žaneta k tomu dodává: „*Musím v ně věřit já, aby si věřili i oni sami. Důležitá je ta motivace, když oni vidí, že mají někoho, kdo je vyslechne a kdo jim rozumí, protože samozřejmě spousta tady těch mladistvých nebo mladých dospělých jako nemá nikoho, o koho by se jako opřeli nebo dospělého, který by jim rozuměl.*“ Tereza rovněž podtrhuje důležitost najít něco, co má pro klienta v jeho životě smysl, a tím mu pomoci udržet se mimo kriminální život: „*Musím najít něco, co je udržel venku a co je prostě opravdu jako zvládne motivovat, aby mohli fungovat normálně, což je strašně těžké, protože většinou jsou z těch rodin, které nějakým způsobem nefungují.*“

Důležitým aspektem, který se v rozhovorech opakovaně objevoval, je i předávání naděje. Informanty často vystupují jako osoby, které do života klienta vnášejí víru, že nový začátek je možný. Toto potvrzuje Žaneta: „*Jsem přesvědčena o tom, že ta změna jde udělat, a to moje přesvědčení oni vycítí.*“ Zároveň se i snaží klientům ukazovat, že jejich budoucnost nemusí být určena jejich minulostí: „*Já se snažím jim ukázat, že ten jejich život nemusí vypadat tak jak ho znají třeba z domu. Když je nikdo nepodpoří nebo se je nesnaží motivovat, tak prostě jedou dál v tom, co znají.*“

Sociální kurátorky rovněž podporují své klienty v hledání konkrétních a dosažitelných cílů. Milada často upozorňuje na význam vzdělání a osobního rozvoje: „*Když já s něma pracuju, tak se snažím opravdu, aby se někde posunuli. Říkám jim vždycky, pokud jsou to adolescenti, kteří studují, jak je důležité tu školu dokončit, jak jsou šikovní.*“ Na druhou stranu pro Žanetu není cílem pouze praktická pomoc, ale i snaha rozšířit klientům obzory a ukázat jim nové možnosti vnímání života: „*Já si myslím, že můžu adolescentovi možná přinést do života změnu celkově na ten svět nebo na jejich možnosti.*“

Z výpovědí informantek vyplývá, že podpora motivace ke změně není jednorázovým aktem, ale dlouhodobým procesem, který se opírá o důvěru, vztah a víru v potenciál klienta. Klíčem k této změně je především bezpečné prostředí, ve kterém klient zažívá respekt, porozumění a možnost znovu hledat smysl a směr. Jak shrnuje Žaneta: *„Hlavně jim chci ukázat, že ta změna je důležitá a že mají šanci na lepší život a na nové začátky.“*

Analýza ukázala, že posilování vnitřní motivace klienta ke změně je možné zejména tehdy, když sociální kurátorky dokážou vytvořit vztah založený na důvěře, respektu a podpoře. Důležitým nástrojem je sdílení reálných příběhů a hlavně také víra ve schopnosti klienta. Sociální kurátorky tak působí nejen jako odbornice, ale i jako opora, která klientům ukazuje, že změna je dosažitelná a že má smysl o ni usilovat.

V rámci procesu motivace klienta ke změně hrají důležitou roli i schopnosti sociálních kurátorem podpořit v hledání **pozitivního směru klienta**, který by mohl nahradit předchozí rizikové způsoby života. Informantky opakovaně zdůrazňují, že jedním z cílů jejich práce je vést klienta k realistickému a zároveň smysluplného pohledu na vlastní budoucnost. Zásadní je přitom nejen ukazovat, že změna je možná, ale také pomoci klientovi identifikovat konkrétní kroky, které mohou vést ke stabilnímu a bezpečnému životnímu stylu a to například prostřednictvím dokončení vzdělání, nalezení práce nebo v budování zdravých sociálních vztahů. Sociální kurátorky vnímají při procesu změny svoji roli jako průvodkyně na této cestě, což zdůrazňuje i Lucie: *„Já můžu být jen průvodce, ale určitě ne zachránce.“* Klíčovým přístupem je stejně jako u navazování vztahu trpělivost, důvěra a víra ve schopnost klienta posunout se směrem k pozitivní změně.

Motivace ke změně se neprojevuje jen ve vnitřním postoji klienta, ale také v konkrétních krocích, které směřují k pozitivnějšímu životnímu stylu. Informantky v rozhovorech opakovaně zmiňují situace, kdy u klientů pozorovaly viditelný posun, ať už se jednalo o návrat ke vzdělání, snahu najít si zaměstnání, nebo změnu v postoji ke své budoucnosti. Takové okamžiky považují za důkaz, že jejich práce má smysl a že změna je možná. Žaneta například popisuje situace, kdy klienti začínají vnímat realitu odpovědněji a aktivněji: *„Když na těch děckách vidím, že se v životě posunou, že se snaží si ten život nějak urovnat, tím že si třeba najdou práci nebo se i vrátí do školy a už se nevrací k tomu trestnému činu.“* Její zkušenost ukazuje, že návrat do systému a to ať už vzdělávacího nebo pracovního, může být klíčovým milníkem na cestě ke změně. To potvrzuje i Lucie, která uvádí konkrétní případy: *„Dneska už má manželku, děti a normálně pracuje.“* Dále také uvádí: *„Pokud mě kontaktují,*

že si našli bydlení, zaměstnání, zvládnou řešit běžné věci v životě sami a už nepotřebují sociální pomoc, tak to беру jako úspěch.“

Kurátorky také upozorňují, že mladší klienti mívají větší potenciál ke změně. Práce s nimi je sice náročná, ale zároveň nabízí širší prostor pro pozitivní ovlivnění. Žaneta k tomu říká: *„Pro mě je důležité, že vidím, že to má právě smysl, hlavně teda s těma mladistvými a mladými dospělými, kdy jsou ještě možnosti ke změně.*“ Lucie se Žanetou souhlasí: *„Na jednu stranu s těmi mladými se mnohdy pracuje líp než s dospělými, protože jdou jednodušeji formovat a motivovat. Tím, že jsou mladí, jim dávám do hlavy, že mají ještě celý život před sebou, a že ještě není pozdě na změnu.*“

Tereza pak hovoří o tom, jaký pocit jí přináší, když se klientům skutečně podaří změnit své fungování: *„Největší radost mám asi z holek, s tím, že ty jako po propuštění fungují normálně.*“ A dodává: *„Že si z toho něco vzali a že, vlastně jsem jim tam k něčemu byla.*“

Důležitým ukazatelem pozitivního směřování je také samotná ochota klienta spolupracovat a hledat nové cesty. Milada v této souvislosti říká: *„Za úspěch považuji, když ten klient opravdu chce spolupracovat, projevuje zájem a dává mi prostě i další podněty k tomu. Ptá se mě, jak má pokračovat v řešení své situace a co dále má udělat.*“ Někteří klienti podle ní dokonce dosáhnou výrazných životních úspěchů: *„Dva nebo tři klienti jsou teď dokonce vrcholoví sportovci.*“ Anebo také potom: *„Já ji dala pomocnou ruku, ta slečna odmaturovala, dělá vysokou školu, už se osamostatnila a má přítele.*“

Pozitivní vývoj se ale nemusí vždy projevit okamžitě zásadní změnou. Někdy jde o drobné, ale důležité posuny v postoji a chování. Lucie k tomu dodává: *„Někdy je úspěchem i malá změna v přístupu. Když někdo třeba nevede úplně ideální život, ale aspoň se vyhýbá těm rizikům pro další trestnou činnost, je to pořád posun.*“ A také: *„Když si přizná ty svoje chyby a začne uvažovat o tom, že by se mohl jako změnit.*“

Milada potvrzuje, že klíčové je to, zda klient sám chce změnu realizovat: *„Když ten člověk ví, co chce změnit, tak se to podaří.*“ Přitom upozorňuje, že důležitou roli hraje i vzdělání jako nástroj budoucí stability: *„Teď klient studuje maturitní obor a chce jít na vysokou školu. To je to gró, to je klíčové. Oni potom vidí, že mají to vzdělání, mají ten zaopatřovací příspěvek, pokud studují a mají ten byt, tak jsou schopni nějak fungovat.*“

Na závěr Milada shrnuje: *„Snaží se a někdy dopadnou úplně skvěle, že vystudují nebo dělají ten vrcholový sport.*“

Pozitivní směřování klienta je důležitým měřítkem efektivity sociálně kurátorské práce. Výpovědi informantek ukazují, že změna nemusí být dramatická, ale často spočívá v

postupných krocích jako jsou návrat do školy, hledání práce či zvládnutí běžného života. Sociální kurátorky zdůrazňují, že právě tyto malé posuny jsou známkou toho, že klient přebírá odpovědnost a aktivně mění svůj přístup. Jejich role spočívá v podpoře, poskytování důvěry a ukazování možností. Tam, kde klient cítí přijetí a podporu, vzniká prostor pro skutečnou změnu.

Vliv rodiny na změnu klienta představuje jeden z nejzásadnějších faktorů ovlivňujících vývoj chování jedince a jeho schopnost začlenit se do společnosti po výkonu trestu. Z rozhovorů s informantkami vyplývá, že právě rodinné zázemí, ať už je to funkční zázemí nebo dysfunkční, hraje klíčovou roli v tom, jak adolescentní klient zvládá návrat do běžného života a zda je schopen vykročit směrem ke změně. Sociální kurátorky upozorňují na to, že pozitivní vliv stabilní rodiny může mít na klienta ochranný charakter, zatímco nezdravé rodinné vztahy často přispívají k recidivě, návratu k rizikovému chování nebo k opakovanému selhání.

Mnohé z kurátorek popisují zkušenosti s klienty, kteří měli možnost vrátit se po propuštění do stabilního rodinného prostředí. Tento návrat podle nich významně snižuje pravděpodobnost recidivy a zvyšuje šanci na pozitivní vývoj. Jak uvádí Lucie: *„Když se má ten člověk kam vrátit po propuštění z výkonu trestu a má funkční rodinné zázemí, kde ho někdo podporuje, věří mu a pomáhá mu se znovu postavit na nohy, je mnohem větší šance, že se udrží mimo kriminální život.“* Také Tereza zdůrazňuje důležitost fungující rodiny jako stabilizačního prvku: *„Většinou jsou z těch rodin, které nějakým takovým způsobem fungují. Když je ta rodina jak kdyby normální, tak potom má možnost se samozřejmě zklidnit.“*

Zároveň ale informantky upozorňují, že funkční rodina není jen o přítomnosti příbuzných, ale zejména o kvalitě vztahů a ochotě spolupracovat. Podle Žanety je důležité, aby rodina nabízela klientovi oporu, ale zároveň ho nebrzdila v jeho vývoji: *„Myslím, že záleží na tom, odkud pochází, ale mnohdy mám pocit, že právě protože tam mají někoho, o koho se budou moct opřít, tak je to pro ně motivující.“*

Tereza zdůrazňuje, že rodina není pouze prostředím, do kterého se klient vrací, ale může se stát klíčovým aktérem jeho životní změny: *„Pokud je to rodina, která funguje, tak ta podpora bývá velká a ta rodina se opravdu snaží nějakým způsobem ho podpořit a držet.“*

Na druhé straně však stojí klienti, jejichž návrat do dysfunkčního rodinného prostředí má zcela opačný efekt. Tato zkušenost se ve výpovědích objevuje opakovaně. Žaneta popisuje případ klienta, který měl zajištěné bydlení, stipendium i studium, ale návrat matky do jeho

života situaci zcela otočil: „*Měl zaopatřovací příspěvek, stipendium, všechno to vypadalo na krásné cestě. No a ozvala se mu matka a je teďka na ubytovně, fetuje, nemá doklady, krade.*“

Specifickým tématem je i emocionální závislost na nefunkční rodině. Podle kurátorek klienti často nejsou schopni se od problematických členů rodiny odpoutat, přestože vědí, že jim to škodí. Milada sdílí příběh klienta, jehož matka ho připravila o dávky a přivedla zpět na ulici, ale on i přesto odmítal přerušit kontakt: „*Měl velmi silnou citovou vazbu. Ona ho obírala o dávky, on se jí ale nedokázal vzdát.*“ Žaneta pak výstižně shrnuje, že: „*Ta síla toho, že chce tu matku, je prostě větší, než ta šance poznat jiný život.*“

V některých případech se negativní vliv rodiny projevuje i formou přímého násilí a zanedbávání. Milada zmiňuje příběhy plné fyzického i psychického týrání: „*Já se někdy dočtu úplně hrozné hrůzy. Jak je rodiče bili hadicí, týrali je, zavírali do skříně, mučili je hlady.*“

Přesto se kurátorky snaží situaci klienta pochopit a hledat řešení i v případě, že návrat do rodiny může být nebezpečný. Snaží se nabídnout alternativní formy podpory, především bydlení a stabilní kontaktní osoby, a to i tehdy, kdy klient o změnu sám neusiluje.

Z výpovědí informantek jednoznačně vyplývá, že rodina je pro adolescentní klienty buď zásadním ochranným faktorem, nebo naopak významným rizikem. Funkční a podporující rodinné zázemí může klienta stabilizovat, posílit jeho motivaci a napomoci k úspěšnému návratu do společnosti. Naopak dysfunkční rodinné vztahy, násilí, citová závislost nebo návrat do patologického prostředí výrazně snižují šance na změnu. Kurátorova práce nespočívá jen v podpoře samotného klienta, ale i v tom, jak mu pomoci zvládnout vztahy s rodinou, zejména když mu není oporou.

Jedním z klíčových prvků, které definují roli sociálního kurátora při práci s adolescentními odsouzenými, je schopnost setrvat v **práci** a podpoře i v momentech **neúspěchu klienta** při změně chování. Informantky zdůrazňují, že změna není rychlý ani přímý proces a že klienti často opakovaně chybují nebo selhávají ve svém úsilí o pozitivní změnu. Přesto sociální kurátorky zdůrazňují důležitost trvalé přítomnosti, trpělivosti a opakované podpory. Informantky tvrdí, že neúspěch neznamená konec podpory a právě v těchto krizových okamžicích může mít jejich role zásadní dopad.

Informantky popisují, že jejich úkolem není hodnotit klienta podle jednotlivých selhání, ale naopak zůstat oporou i v situacích, kdy klient opakovaně zklame důvěru či nedodrží domluvené kroky. Tereza tuto roli shrnuje slovy, která vystihují její přístup k práci:

„A tam jako já maximálně jako řeknu, že tak jako jste vůl, co vám má na to říct, tak prostě pojd'me pokračovat, aby to dál nešlo k horšímu. My nemáme žádné tři krát a dost, my máme milion krát a po milioné první.“ Z této výpovědi je patrné, že kurátorka se na neúspěch nedívá jako na konečnou cestu klienta, ale spíše jako na součást procesu, který vyžaduje opakované vrácení, přehodnocení a nové začátky.

Postoj sociálního kurátora, který klienta neopouští ani v těžkých momentech, může pro mnohé mladistvé představovat první zkušenost s bezpodmínečnou oporou dospělé autority. Podobný přístup zastává i Lucie, která uvádí: *„Je strašně důležité, že to s něma nevzdám i když udělají chybu.“* Tato výpověď podtrhuje roli kurátora jako někoho, kdo není závislý na výkonu klienta, ale vědomě udržuje vztah i v časech krize.

Tereza dále vysvětluje, že její podpora trvá i v případě, kdy klient opakovaně sabotuje poskytnutou pomoc: *„Pokud vy mi tu moji snahu budete pořád kazit, tak se stane prostě jediné to, že na tu hubu fakt spadnete a já vám zase jako pomůžu nahoru.“*

Důvěra, že i po opakovaném selhání může přijít posun, je jádrem jejich přístupu. Právě tato důsledná přítomnost, vytrvalost a schopnost znovu a znovu obnovovat pracovní vztah tvoří základ pro to, aby klient mohl začít věřit, že jeho život může mít jiný směr i přes předchozí chyby.

Z výpovědí informantek vyplývá, že práce s neúspěchem není jen krizovým bodem, ale zároveň příležitostí k prohloubení důvěry a k upevnění vztahu. Klienti často nezažili, že by jim někdo zůstával nablízku i tehdy, když selžou. Právě proto má postoj sociálních kurátorek, který pomůže klientům znovu nahoru tak zásadní význam. Neúspěch tak neukončuje spolupráci, ale stává se dalším krokem v procesu, který vyžaduje trpělivost, lidskost a víru ve změnu.

Shrnutí tématu Motivace ke změně:

Motivace ke změně představuje jeden z klíčových prvků v práci sociálního kurátora s adolescentními odsouzenými. Z výpovědí informantek vyplývá, že skutečná vnitřní motivace klienta nemůže být vynucena, ale musí být postupně budována v bezpečném a o důvěrném vztahu. Sociální kurátorky přispívají k tomuto procesu zejména respektem, aktivním nasloucháním a předáváním pozitivních i negativních zkušeností ze své praxe, které mohou klientům sloužit jako inspirace i varování. Významným faktorem, který proces změny ovlivňuje, je rovněž rodinné a sociální zázemí klienta. Sociální kurátorky shodně uvádějí, že funkční rodina může působit jako důležitý stabilizační prvek, posilující klientovu vůli ke změně a poskytující potřebné zázemí. Naopak návrat do dysfunkčního prostředí,

které je často spojeno s kriminalitou, násilím či závislostmi, může celý proces výrazně ohrozit nebo zcela zastavit. Emocionální vazba na rodinu navíc mnohdy brání klientům v osamostatnění, i když si uvědomují její negativní vliv. Důležitým aspektem práce je rovněž schopnost rozpoznat a podporovat jakýkoli pozitivní posun v životě klienta, a to i tehdy, pokud se jedná o malé či nenápadné změny. Informantky dokládají, že pozitivní vývoj může mít různé podoby jako například návrat ke vzdělávání, nalezení zaměstnání, osamostatnění se nebo změna hodnot v životě klienta. Součástí práce s motivací je ale i schopnost vyrovnat se s neúspěchem klienta. Klienti často selhávají, opakovaně se vracejí k rizikovému chování nebo se dostávají zpět do výkonu trestu. Přesto sociální kurátorky uvádějí, že právě v těchto momentech je důležité ve vztahu vytrvat, nabídnout další šanci a neztratit důvěru v klientovu možnost ke změně. Tento přístup potvrzuje, že motivace ke změně není jednorázovým rozhodnutím, ale dlouhodobým procesem, který vyžaduje čas, trpělivost a podporu.

2.1.4 Opakovaná trestná činnost a prevence recidivy

Třetím tématem je opakovaná trestná činnost a prevence recidivy. Zaměříme se na rizikové faktory vedoucí k recidivě, strategie, které kurátorky uplatňují při její prevenci, a rovněž na pokračování v pomoci klientovi v období po propuštění z vězení. Pro lepší přehled jsme vytvořili tabulku č. 6:

Tabulka č. 6- Charakteristika tématu Opakovaná trestná činnost a prevence recidivy

Téma	Subtéma
Opakovaná trestná činnost a prevence recidivy	Rizikové faktory
	Strategie při prevenci recidivy
	Pokračování v pomoci po výkonu trestu

(Zdroj: Vlastní výzkum, 2025)

Opakovaná trestná činnost u adolescentních klientů představuje jeden z nejzávažnějších problémů, se kterým se sociální kurátoři při své práci setkávají. **Rizikové faktory** vedoucí k recidivě jsou podle výpovědí informantek hluboce zakořeněné v sociálním prostředí klienta, jeho dosavadních životních zkušenostech a také v psychologickém nastavení samotného jedince. Opakovaný návrat k trestné činnosti je často důsledkem kombinace několika negativních faktorů, které se navzájem prolínají a vytvářejí takzvaný začarovaný kruh, ze kterého je velmi obtížné uniknout. Mnozí mladiství po propuštění z výkonu trestu nezačínají nový život, ale jednoduše pokračují tam, kde přestali. Lucie popisuje tento jev takto: „*Když je nikdo nepodpoří nebo se je nesnaží motivovat, tak prostě jedou dál v tom co znají.*“

Problémy často začínají nedostatek finančních zdrojů, což zmiňuje Milada: „*Začnou opakovaně páchat trestnou činnost, protože jim chybí finance a zase je to ten kolotoč, který se opakuje stále dokola a oni už jsou potom recidivisté.*“ Lucie dodává, že spoustu jejich klientů si svoje chyby stále neuvědomují ani po několikátém výkonu trestu: „*Někteří si to neuvědomí ani po třetí ani po páté, když je znovu zavřou.*“

Jedním z nejzásadnějších rizik je návrat do prostředí, které opakované páčání trestné činnosti podporuje. Tito mladí lidé se často znovu ocitají ve stejném okruhu přátel a životních návyků, protože je to prostředí, ve kterém vyrostli a které je jim nejbližší. Často je

právě toto prostředí plné drog, násilí nebo kriminality. Neznají jinou cestu, a proto je pro ně velmi těžké z něj vystoupit. Tereza popisuje tuto realitu následovně: *„Vlastně pokračují v té trestné činnosti a většinou jsou to nějaké jejich slavné el pasa, nějaké ty loupežné přepadení nebo něco s drogama a jsou pořád v té komunitě, tak to je hodně obtížné a je těžké najít jim něco, aby už to nikdy jako, ne že nikdy neudělali, ale aby neměli ani tu možnost a ani ty chutě prostě v tom pokračovat.“* Mluví taky o tom, že spoustu mladistvých do trestných činů někdo přesvědčil: *„Spousta z těch mladých ještě před tím osmnáctým rokem třeba něco páchají a je to většinou o tom, že je někdo ukecal a že jsou prostě takový jako v uvozovkách jednoduší a prostě jsou v bandě kamarádů a prostě kouří tu marijánku a pijou.“* Lucie pak hovoří o důležitosti přetrhnout vazby mezi klientem a jeho starým prostředím: *„Taky je hodně důležité zkusit i přetrhnout vazby na jejich staré prostředí, protože pokud se zas vrátí za těma kamarády, kteří například s ním brali drogy, tak je dost pravděpodobné, že ho zase jako stáhnou dolů.“*

Pro některé z jedinců se výkon trestu stává naprosto běžnou součástí života. Milada sdílí svou dlouholetou zkušenost s lehkým humorem slovy: *„A s některými se setkáváme jak staří známí. Já jezdím do věznic už patnáct let, jak za někým jako když jezdí rodiče na tábor. Oni jsou vždycky dva roky zavření, právě za tyhle krádeže, pak ten trest je větší, protože už jsou recidivisté. Pustí je a takhle se setkáváme, oni přijdou, přijdou mě pozdravit, že už jsou na svobodě a za chvilinku, za půl, za třičtvrtě roku jsou zas ve výkonu trestu. Takže to jsou lidé, kteří prostě to už berou jako normu a je to ani moc nestresuje, že jsou znovu jakoby odsouzení a jdou znovu do toho výkonu trestu. Už to vzali jako styl života svého.“* Tereza k tomu jednoduše dodává: *„Většinou to prostě dopadá tak, že nakonec nějakým způsobem někde skončí.“*

Dalším faktorem je neschopnost adaptovat se na život mimo instituci. Tereza sdílí silný příběh: *„Potom jsem měla jednoho, který se absolutně nesmířil s tím, že ho zavřeli. Pustili to tehdy na podmínku a dopadlo to jako velmi špatně, že v loni na podzim sem přišla policie, abych ho identifikovala, protože už někdy od jara byl někde v lese mrtvý.“*

Sociální kurátorky se shodují, že pro úspěšnou změnu je nezbytné, aby si ji mladý člověk nejprve sám uvědomil a dozrál k ní. S tímhle tvrzením souhlasí Žaneta a říká: *„Ještě jakoby potřebují dozrát do toho stavu, kdy si uvědomí, že prostě chtějí něco změnit a chtějí třeba pomoci.“* Lucie vzpomíná na případ, kdy změna nastala navzdory původnímu odporu, kdy klient nakonec změnil své rozhodnutí: *„Měla jsem klučinu, který mi hned při prvním setkání řekl, že se stejně vrátí do basy, že to nemá smysl se mnou nic řešit. No nakonec to se mnou zkusil a dneska už má manželku, děti a normálně pracuje.“*

Ne vždy ale změna nastane. U některých klientů je přístup lhostejný, bez zájmu o jakoukoli změnu. Tereza říká: „*Jim je jedno, že i když potom vyjdou ven, tak prostě budou v tom pokračovat, no tak bůže, tak se znova dostanou do té věznice.*“ Lucie přitakává: „*Často mívají takový ten postoj, že jim stejně nikdo nepomůže a podobně.*“ Milada dodává, že je mnohem více klientů právě s lhostejným přístupem než klientů co se změnit chtějí: „*Samozřejmě větší procento klientů je těch, kteří nic změnit nechtějí.*“ Lucie popisuje konkrétní příklad klienta, který odmítal změnu od začátku: „*To jsem měla klienta, který teda prodával drogy a od začátku, jak při našem úplně prvním setkání, měl v hlavě nastavené, že to nemá smysl. Našla jsem mu práci a ani ne za týden, po prvním problému se na to vykašlal.*“

S opakovanou trestnou činností souvisí i absence vnitřního posunu během výkonu trestu. Tereza říká: „*Oni se v té věznici nenaučí nic nového a nedojdou k poznání a vlastně je jim to jedno.*“

Objevuje se i silná závislost na rodině, i když ta nemusí být bezpečným zázemím. Lucie smutně zmiňuje: „*A to je mi vždycky líto, já jim vždycky i říkám, že jim můžu najít bydlení jinde, ale oni jsou většinou na tu rodinu fixovaní, že se stejně domů vrátit chtějí.*“

Na závěr informantky přiznávají, že v některých případech prostě dopředu tuší, jak to dopadne. Žaneta říká: „*Tam jsme předpokládaly, že skončí někde ve výkonu trestu.*“ Tereza taktéž dodává: „*Ta prevence nebude fakt asi nikdy, protože on odmítá věřit, že je jiná cesta.*“ Informanty se shodují, že opakovaná trestná činnost adolescentů je výsledkem kombinace rizikového prostředí, nedostatku podpory a chybějící motivace ke změně. Mnozí mladí lidé se po propuštění vrací do známého prostředí, které je znovu vtahuje zpět do problému a že recidiva často pramení i z neschopnosti adaptovat se na život na svobodě.

Strategie sociálního kurátora při prevenci recidivy hrají zásadní roli v procesu podpory mladistvých klientů po výkonu trestu. Nejde přitom pouze o to, aby se zabránilo jejich návratu k trestné činnosti, ale především o vytvoření takového systému pomoci, který mladému člověku umožní reálně změnit životní směřování a začlenit se zpět do společnosti. Prevence recidivy u adolescentních klientů není jednorázovým zásahem, ale komplexním často dlouhodobým procesem, který vyžaduje širokou škálu strategií, trpělivost a schopnost přizpůsobit se konkrétní situaci každého jednotlivce. Základem práce sociálního kurátora je snaha předcházet návratu klienta k trestné činnosti tím, že mu pomohou vytvořit nové životní podmínky a poskytnou podporu v klíčových oblastech, jako je bydlení, zaměstnání nebo řešení dluhů. Lucie k tomu dodává: „*Tak ona celkově ta prevence není jen o tom jim jako*

říct, aby se změnili, ale hlavně o tom dát jim reálné možnosti a tu podporu, aby to zvládli jak vyjdou. Proto je pro mě důležité pomoci jim v tom najít si nějaké stabilní bydlení a normální práci, protože pokud po propuštění nebudou mít to bydlení a peníze, často se vrací k té trestné činnosti.“ Z její výpovědi je zřejmé, že důležitým prvkem strategie je připravit klienta na život po výkonu trestu. To může být rozhodujícím jakým směrem se mladý člověk po propuštění vydá. Tento přístup potvrzuje i její další výpověď: *„No, první krok je teda nastavení nějakého individuálního plánu. Snažím se zjistit, co je pro daného klienta největším problémem a zaměřuju se pak na řešení. To může být v té věznici třeba dluhy nebo pak i exekuce. Pak jak je propustí, jim teda hledám to bydlení a práci.“*

Součástí strategie je také zprostředkování reality a důsledků opakovaného selhání, tedy nejen motivace a podpora, ale i otevřená komunikace o tom, co klienta čeká, pokud se rozhodne neplnit základní povinnosti nebo nespolupracovat. Milada k této situaci uvádí: *„Vždycky jim řeknu, co je čeká, pokud teda nebudou spolupracovat nebo neudělají to co jim doporučuji. Samozřejmě když jsou to adolescenti, kteří nestudují, tak okamžitě jim říkám, že musí jít na úřad na práce.“*

Důležité je vést klienta v prvních krocích, poskytnout mu informace, nabídnout reálné možnosti a pomoci s jejich realizací. To popisuje i Milada: *„Dám jim teda ty informace, které jsou pro ně podstatné v tom, když nebudou dělat to co jim doporučovala už sociální pracovnice ve věznici, to, co jim doporučuji já, popřípadě to, co jim doporučí probační a mediační úředník.“*

Důležitou strategií je i spolupráce s dalšími institucemi, což umožňuje propojit různé formy pomoci a usnadnit mladému člověku přechod do běžného života. Tereza uvádí: *„Je pravda, že se snažím je navazovat na, na spoustu dalších institucí, jako je Člověk v tísni nebo adiktolog, nebo potom to následné bydlení třeba v tom azylovém domě, kde je vlastně přehodím a mají tam komplet službu se sociálním pracovníkem.“* Podobně i Milada zdůrazňuje výhody spolupráce mezi kurátorem a dalšími odborníky: *„Když spolupracuji s různými institucemi jako jsou školy nebo právě s těma probačníma a mediačníma úředníkama nebo jim hledáme to bydlení, tak určitě jim to pomáhá. Oni jsou rádi, že to udělá někdo za ně, ale zas si jako myslím, že většina z nich jsou vděční, že na to nemusí být sami.“* Součástí strategie je opět i zohlednění prostředí, odkud klient pochází. Změna prostředí může mít zásadní dopad na úspěch celé intervence. Tereza mluví o tom, že někteří klienti sami cítí potřebu odejít z regionu, aby měli šanci začít znova: *„Někteří z nich, i z těch starších třeba, mně řeknou, víte, já bych radši chtěl jít úplně mimo region, jo, a to se pak jako fakt snažím,*

aby fakt mimo ten region šli. Aspoň třeba přes personální agenturu, která by jim mohla najít tu práci někde jinde. “

Sociální kurátoři také vnímají jako klíčové vytvořit bezpečný prostor, ve kterém klient může zvažovat svou budoucnost, aniž by byl pod tlakem nebo se cítil hodnocen. Lucie o tom říká: *„Když já jim ale dám ten prostor a nebudu je do ničeho tlačit, začnou si to uvědomovat sami. “*

Strategie prevence recidivy se také neopírá jen o motivaci, ale i o konkrétní znalosti systému, ale i vědět, kam klienta nasměrovat, s kým spolupracovat a jak efektivně jednat s úřady. Lucie s tímto tvrzením souhlasí a dodává: *„Důležitá je taky znalost systému a kontaktů jo, protože prevence recidivy není jen o motivaci, ale hlavně o té reálné pomoci. Když vím, kam je nasměrovat, jak jim zařídit bydlení, jak pomoci s prací, jak řešit dluhy, jak komunikovat s úřady nebo soudy, určitě to usnadňuje cestu v tom, že na to nejsou sami a mají větší šanci na lepší život. “*

Zcela zásadní strategií je motivace ke změně, která ale, jak informantky zdůrazňují, nemůže být vnucená. Pro Žanetu je nejdůležitější individuální přístup a vybudovaná důvěra s klientem: *„Musím zase zmínit ten individuální přístup jo. Hledám cesty, jak jim pomoci se jako změnit. Zase je důležitá ta motivace, když oni vidí, že mají někoho, kdo je vyslechne a kdo jim rozumí. “* Dále uvádí: *„Hlavně jim chci ukázat, že ta změna je důležitá a že mají šanci na lepší život a na nové začátky. “*

Informantky se však shodují, že ani ta nejlepší strategie nemá smysl, pokud klient nechce svou situaci změnit. V takovém případě je práce marná. Milada k tomu dodává:

„Pokud sám nechce svou situaci změnit, tak je to, ta práce s ním, jakákoliv spolupráce marná a taky zbytečná, protože on sám nechce, tak to nemá smysl. “ Zároveň upozorňuje na to, že pokud klient po změně netouží, nemá pro ni cenu se snažit: *„Pokud nechtějí tak to zkusím jednou dvakrát a nemám na to ani časově ani profesně jo. “* Lucie dodává: *„Ono totiž jako nemá smysl někoho do té změny nutit, protože pokud není přesvědčený sám, že tu změnu chce, tak to nemá absolutní šanci, aby to dlouhodobě vydrželo. “*

Z výpovědí informantek plyne, že strategie, které sociální kurátoři při prevenci recidivy u adolescentních klientů využívají, nejsou jen souborem postupů, ale především reakcí na konkrétní potřeby jednotlivce. Sociální kurátorky se nezaměřují pouze na to, co by měl klient udělat, ale především na to, jak mu nabídnout smysluplnou a dosažitelnou cestu k tomu, aby mohl změnu skutečně realizovat. Z rozhovorů jednoznačně vyplývá, že úspěšná prevence recidivy nestojí pouze na pravidlech, ale na důvěře, individuálním přístupu a schopnosti respektovat osobní tempo klienta. Úlohou kurátora je být oporou, ukazovat možnosti a být

přítomen, ne jako ten, kdo rozhoduje, ale jako partner, který klienta provází cestou, na kterou se ale musí vydat sám.

Pomoc sociálního kurátora nekončí okamžikem propuštění klienta z výkonu trestu, ale **pokračuje i po výkonu trestu**. Období po návratu na svobodu bývá často tím nejkritičtějším momentem, kdy je podpora zvenčí nezbytná. Mladí lidé se musí znovu zorientovat v běžném životě, řešit praktické věci, a především se pokusit nenavázat na předchozí život. Práce sociálního kurátora v této fázi přechází do roviny lidské a často i vztahové. Udržování kontaktu s klientem i po jeho propuštění je tedy důležitou strategií prevence recidivy.

Prvním znakem dobře fungujícího vztahu mezi kurátorem a klientem je, když se klient po propuštění z výkonu trestu ozve sám, protože chce sdílet, co se mu podařilo. Tereza popisuje tento jev slovy: *„Když je pustí, tak že jedna z prvních věcí, že mi zavolají: tak mě pustili a dobře budete něco potřebovat, půjdu s váma někam? Nene v pohodě, ale zastavím se za váma, abych se vám aspoň ukázal jo.“* Tento typ kontaktu podle Milady přináší pocit, že práce měla skutečný smysl: *„Když mě třeba ti klienti zpětně kontaktují s tím, jak se jim to povedlo, jak zlepšili svůj život nebo, že mi děkují, že třeba opravdu už to vzdávali, ale že třeba jim pomohlo to, co jsem jim řekla nebo to co jsem jim doporučila. Tak to mě vždycky hrozně potěší, a to je moje hlavní motivace pro mou další práci jako.“* Lucie popisuje podobnou situaci s klientem, který se zvládl postavit na vlastní nohy: *„Pokud mě kontaktují, že si našli bydlení, zaměstnání, zvládnou řešit běžné věci v životě sami a už nepotřebují další sociální pomoc, tak to беру jako úspěch.“*

Podpora po výkonu trestu ale není jen o emocích, ale pokračuje i v praktické rovině. Žaneta popisuje, jak spolu s klientem řeší každodenní záležitosti: *„Ten za mnou chodí, řeší se mnou své problémy a tam jsme se dostali vlastně k tomu, že se vrací do školy, pracuje, zjistil, že něco musí udělat, proto aby měl vůbec jako nějaké finance. Ať už je to vyřízení nějakých úředních záležitostí, anebo potom nějaká ta brigáda jo, a že to je jako důležité.“* Lucie doplňuje: *„Pomáhám jim v hledání bydlení, práce, pomáhám jim sepsat životopis, taky jim radím s financemi jako jsou třeba příspěvky na bydlení.“*

Také Milada potvrzuje, že kontakt s klienty často pokračuje, hlavně tedy po osobních setkáních ve věznicích, například, když potřebují s něčím pomoc či poradit: *„Většinou, když se oni s námi setkají osobně, tak nás chtějí vidět i po propuštění, aby nám řekli, jak se jim daří nebo co splnili nebo chtějí něco dohledat ještě, nebo popřípadě se na nás obrací, jestli jim můžeme zkontrolovat životopis nebo pomoci s napsáním nebo s dalšími otázkami, které potřebují řešit jo.“*

Z výpovědí také vyplývá, že forma kontaktu se často mění a to z kanceláře do přirozeného prostředí. Obzvlášť Tereza se snaží s klienty potkávat mimo kancelář: „*Třeba teď tento týden jsem byla s paní, kterou pustili před Vánocema na podmínku, a tak ta mi teď volala a šly jsme na kafe.*“ Také dodává, že pro ni znamená hodně, když se klient v uvozovkách jenom ozve: „*Že mi třeba sem tam dojdou ukázat: jak se máte? a povykládaj, co dělají, tak to je pro mě fakt velký úspěch. A taky to, že se nevrací jako klienti, což je super, že se vrací jako jenom protože chtěou dát vědět, jak se mají nebo tak jo.*“

Lucie zase vzpomíná na konkrétního klienta, který jí psal po delší době s poděkováním: „*On sám mi pak psal, že mi děkuje, že bez mojí podpory by skončil do pár týdnů zpátky ve vězení. Za což jsem neskutečně ráda a s klientem jsme v kontaktu dodnes a pořád se mu dobře daří.*“ Dle informantek je důležité i to uvědomit si, že klienti se po propuštění z výkonu trestu cítí ztraceně. O tom hovoří i Lucie: „*Když vyjdou z vězení nebo aj z ústavní výchovy, tak jsou většinou úplně ztraceni, neví kam mají jít, jak si najít zaměstnání, kde mají bydlet a od toho jsem tady já, abych jim pomohla ten start nějak hezky zvládnout.*“

Milada zároveň popisuje, jaký osobní smysl v této práci nachází a jak ji naplňuje i po emoční stránce: „*Tak to je ta motivace pro mou práci, když někdo neskončí na ulici po výkonu trestu z těch mladých dospělých a skončí úspěšným ukončením studia a někde v dobrém partnerském vztahu a vždycky mě potěší, když mi třeba pošlou nějakou smsku nebo i fotku, že se třeba oženili, vdali, mají dítě.*“ S tím souhlasí i Lucie: „*Když pak dostanu od toho mého klienta nějaký dopis nebo i telefonát, o tom jak se mu daří, že si našel práci, že má kde bydlet a že mi chtěou poděkovat, tak to mě vždycky úplně zahřeje u srdíčka.*“

Tereza popisuje, že její práce pokračuje i mimo pracovní dobu a že její práce je pro ni opravdu vším: „*Přes Vánoce jsem za ním jezdila, starala jsem se tam o něho, když jsem měla dovolenou.*“

Z toho, co informantky sdílely, lze vyčíst, že pokračování v pomoci po výkonu trestu je nedílnou součástí účinné prevence recidivy. Právě tato fáze odhaluje hloubku vztahu mezi klientem a kurátorem, založeného na důvěře, lidském přístupu a dlouhodobé podpoře. Sociální kurátorky se domnívají, že se stávají pro klienty oporou, na kterou se mohou klienti obrátit i ve chvíli, kdy už nemusí. Sdílené úspěchy, vděčnost a přirozený kontakt mimo systém dokazují, že tato pomoc má nejen profesionální, ale i hluboký lidský rozměr.

Shrnutí tématu Opakovaná trestná činnost a prevence recidivy:

Opakovaná trestná činnost adolescentů je vážný a složitý problém, se kterým se sociální kurátoři ve své praxi běžně setkávají. Z výpovědí informantek vyplývá, že recidiva nevzniká

jen tak sama o sobě, ale bývá výsledkem souhry různých rizikových faktorů jako je nefunkční rodinné zázemí, vliv vrstevnické skupiny, nedostatek podpory po propuštění, nízké sebevědomí nebo úplná absence motivace ke změně. Mnoho mladých lidí po výkonu trestu nemá kam jít, neví, jak začít nový život, a tak se vrací zpět do prostředí, které je znovu vtahuje do trestné činnosti. Sociální kurátorky se shodují, že zásadní roli v prevenci recidivy hraje včasná, cílená a individuálně přizpůsobená podpora. Efektivní prevence nespočívá pouze v kontrolní činnosti, ale především v tom, že kurátor mladému člověku nabízí reálné možnosti, pomáhá mu se zorientovat v systému a doprovází ho při prvních krocích na svobodě. Klíčové je také vytvoření důvěry a bezpečného prostoru, kde může klient mluvit otevřeně, bez obav z odsouzení. Zkušenosti sociálních kurátorek potvrzují, že změna je možná, ale jen v případě, že k ní sám klient dojde a chce na sobě pracovat. V tu chvíli je právě sociální kurátor ten, kdo ho může nasměrovat, podpořit a ukázat mu, že existuje i jiná cesta. Prevence recidivy je proto vždycky běh na delší trať, který vyžaduje nejen odbornost a trpělivost, ale i velkou dávku lidskosti a empatie.

2.1.5 Spolupráce a bariéry v systému podpory adolescentních klientů

V této části se zaměříme na spolupráci služeb v rámci sociální práce s adolescentním klientem a s mezery v systému celkové práce sociálních kurátorek. Přehled hlavních bodů je uveden v tabulce č. 7:

Tabulka č. 7 - Charakteristika tématu Propojení služeb v rámci sociální práce

Téma	Subtéma
Spolupráce a bariéry v systému podpory adolescentních klientů	Spolupráce s institucemi
	Mezery v systému práce

(Zdroj: Vlastní výzkum, 2025)

Spolupráce sociálního kurátora s dalšími institucemi tvoří důležitou součást jeho práce a zároveň představuje jeden z hlavních předpokladů pro efektivní pomoc klientům. Interdisciplinární přístup, sdílení informací a síťování služeb umožňují zajistit klientovi komplexní podporu, kterou by jeden pracovník nemohl obsáhnout sám. Sociální kurátorky se často stávají jakýmsi spojovacím článkem mezi jednotlivými institucemi a právě jejich schopnost vyznat se v systému, navázat potřebné kontakty a aktivně je využívat, výrazně ovlivňuje šance klienta na úspěšné začlenění zpět do společnosti.

Lucie zdůrazňuje: „*Důležitá je taky znalost systému a kontaktů jo, protože prevence recidivy není jen o motivaci, ale hlavně o té reálné pomoci. Když vím, kam je nasměrovat, jak jim zařídit bydlení, jak pomoci s prací, jak řešit dluhy, jak komunikovat s úřady nebo soudy, určitě to usnadňuje cestu v tom, že na to nejsou sami a mají větší šanci na lepší život.*“ Podobně Milada uvádí: „*Když spolupracuji s různými institucemi jako jsou školy nebo právě s těma probačníma a mediačníma úředníkama, nebo jim hledáme to bydlení, tak určitě jim to pomáhá.*“

Tereza se snaží klienty aktivně propojovat: „*Navazuju je na kolegy z charity nebo z Člověka v tísní, co se týká dluhového poradenství.*“ Využívá přitom i různé nástroje a služby mimo rámec úřadu: „*Pomáhám jim aspoň třeba přes personální agenturu, která by jim mohla najít tu práci někde jinde.*“ Zároveň připomíná význam spolupráce i v krizových situacích: „*Je pravda, že se snažím je navazovat na, na spoustu dalších institucí, jako je ten Člověk v tísní*

nebo adiktolog, nebo potom to následné bydlení třeba v tom azylovém domě jo, kde je vlastně přehodím a mají tam komplet službu se sociálním pracovníkem. “

Tato spolupráce je však možná jen tehdy, pokud na ní participují všichni zainteresovaní. Jak říká Milada: *„Každý vlastně kdo s nima pracuje, by tam měl odvést svůj díl práce.“* A dodává: *„Prostě, když s tím člověkem pracuje více odborníků, kteří jsou ochotni ho poslouchat a ten člověk ví, co chce změnit, tak se to podaří.“*

Jedním z klíčových partnerů ve spolupráci jsou také pracovníci věznic. Tereza zmiňuje: *„Já to s tou věznicí budu komunikovat. Sice v té věznici mi řeknou, že su úplný blb a že se nic takého neděje, ale ono se potom nějak jako posune, což je docela pozitivní.“*

Dále komunikuje i přímo se sociálními pracovníky věznic: *„Já jenom vždycky říkám těm sociálním pracovníkům: jenom se ho zeptejte, jestli má všechno zajištěné, protože já nechci, aby vyšel z vlaku a nevěděl, jestli do prava nebo do leva.“*

Komunikace a předávání informací často překračuje i běžný rámec pravidel. Milada otevřeně přiznává: *„Ti vychovatelé z dětských domovů nám dávají, i když by neměli, takové úzké informace, co to dítě prožilo.“*

Na druhé straně kurátorky upozorňují i na složitější aspekty spolupráce, především pokud klienta jiné služby odmítají. Tereza říká: *„Bud' dostaneme na začátku a navážeme spolupráci s nějakýma jinýma službama, nebo se k nám dostane, protože už ho žádná služba nechce a my ho musíme každopádně zajistit.“* Žaneta výstižně shrnuje: *„Jako ta spolupráce, nebo jako celkově ten systém je tam důležitý a je to fajn, když funguje, ale to je zas o lidech.“*

Spolupráce s dalšími institucemi je pro kurátorky každodenní realitou i nezbytným nástrojem. Dobře nastavená síť služeb může výrazně zvýšit šanci klienta na zvládnutí přechodu do života na svobodě. Zároveň ale kurátorky otevřeně popisují i překážky od nepřijetí klienta jinou službou po složitou komunikaci s některými institucemi. Jak ale ukazují zkušenosti, kvalita spolupráce vždy závisí nejen na nastavení systému, ale především na lidech, jejich vůli komunikovat a táhnout za jeden provaz.

Sociální kurátorky ve svých výpovědích často narážejí na **mezery v systému**, které jim komplikují výkon profese a oslabují efektivitu práce. I přes silnou motivaci a snahu o individuální přístup k adolescentním klientům se opakovaně ukazuje, že některé zásadní potřeby v systému buď nejsou ošetřeny vůbec, nebo jen nedostatečně. Nedostatek kapacit, chybějící návazné služby, přetížení zdravotnického systému, ale i administrativní zátěž či právní omezení představují reálné bariéry, které brání sociálním kurátorům v tom, aby mohli naplno vykonávat svou roli.

Tereza říká: „*I když nás ve škole neustále učí, že jakože první je přání klienta a teprve potom jako, tak není to pravda, prostě vždycky je na prvním místě přání společnosti.*“ To vystihuje hlubší dilema mezi teorií a praxí, kdy kurátor často stojí na pomezí individuálních potřeb klienta a požadavků systému. S tím souvisí i omezené možnosti financování sociálních služeb a problémů ze strany věznic: „*Jako já bych strašně ráda došla, ale tady mě nechcous pustit jo, takže to je potom jako naráží se na to, že třeba máme v jedné věznici těch lidí, ale v životě jsem je neviděla, protože ta věznice mi Skype nepovolila a z tadyma mě nepustí no.*“ Velkým tématem je chybějící návazná péče po propuštění z výkonu trestu. Tereza uvádí: „*To by opravdu chtělo, aby existovala návazná služba, ale jako komplet se vším všudy i s bydlením, ale aby byli rozprsklý mezi v uvozovkách normálníma lidma a dostali tu podporu od toho sociálního pracovníka, ale tohle my nemáme a ani nikdy mít nebudem, protože to je věc, kterou nechce nikdo financovat a je to neufinancovatelné z jakýchkoliv zdrojů, bohužel no.*“ Podobně to vidí i Lucie: „*No, tak myslím si, že velkým problémem je i to, že nám chybí nějaké programy, které by ty propuštěné navedly na správnou cestu, tím si představuju nějaké středisko, kde by mohli bydlet, mít tam sociální pracovníky, pak i třeba psychology nebo terapeutky, protože to u nás taky chybí jo.*“

Chybí ale i základní terapeutické zázemí. Žaneta popisuje: „*Já hodně jsem tady vyzvedávala to, že chybí, chybí terapie pro tady ty mladé jo. Nějací terapeuti, kteří jsou samozřejmě zdarma. Potom samozřejmě ještě psychiatrická péče, ale o tom se nemusíme ani bavit, to je absolutní nedostatek.*“ Milada pak připomíná i bezpečnostní dopady: „*Protože to je chyba celého našeho zdravotního systému, že ti lidé nejsou jako intenzivně hlídání a takový člověk je jak nevybuchlá časovaná bomba.*“

Dalším problémem je nedostatek personálu. Milada konstatuje: „*My jsme velký obvod a jsme tady jen dvě kurátorky a máme na starost spoustu odsouzených po celé České republice, takže té práce máme fakt hodně.*“

Významnou překážkou se pro některé kurátorky stává také přemíra administrativy. Žaneta říká: „*Překážka je maximálně zákon, nebo ještě aj to, že máme přemíru administrativy. Pro mě je nejdůležitější rozhovor a práce s tím klientem a když s ním potom musím sedět a otravovat ho tím, že tady hodinu něco píšu, pak mu to dávám podepsat, tak to mi přijde takové.*“

Právní rámec a GDPR navíc komplikují přístup k důležitým informacím. Milada otevřeně kritizuje: „*Kvůli tomu GDPR vymysleli, že bychom neměli vědět trestný čin, za který je ten odsouzený odsouzen, ať nemáme předsudky jo. To potom je ta naše práce zcela neúčinná.*“ A dokládá to na konkrétním příkladu: „*Já adolescentovi po výkonu trestu říkám: „však vy*

máte prarodiče, babičku, dědečka můžete jít bydlet k nim.“, ale on měl soudní zákaz přiblížení se k nim, protože je brutálně napadl. Což vidím jako velký problém této společnosti, že někdy to GDPR jde až za hranu.“

Dále Tereza upozorňuje na rozdílné zákonné povinnosti: *„Na rozdíl od OSPODu, který má v zákoníku, že musí za těma lidma jezdit, tak já mám napsané pouze, že můžu a toho se většinou chytanou.“* A jinde reflektuje i to, jak různé instituce reagují jinak podle toho, kdo je kontaktuje: *„Je to blbé, ale já jsem dělala i na charitě, a tak a když zvedne telefon a řeknete městský úřad, tak je to takové jako jiné... takže to má potom trošku jinou váhu a ty instituce toho člověka jakoby upřednostní.“*

Z výpovědí kurátorek je zřejmé, že ačkoli vynakládají obrovské osobní úsilí a jsou ochotné pomáhat nad rámec svých povinností, narážejí při své práci na řadu systémových omezení. Chybějící návazné služby, nedostatek terapeutů, administrativní zátěž, přetíženost institucí nebo legislativní překážky jim často znemožňují naplnit potenciál své profese. I když se snaží být flexibilní a kreativní, bez odpovídající systémové podpory zůstává mnoho jejich snah na půli cesty. Tyto zkušenosti tak odhalují, že efektivní pomoc není možná pouze silou jednotlivce, ale vyžaduje funkční a propojený systém, který na ni skutečně vytvoří prostor.

Shrnutí tématu spolupráce a systémové bariéry v práci sociálního kurátora:

V tomto tématu jsme věnovali dvěma zásadním oblastem práce sociálního kurátora. Jednak jsme se zaměřovali na spolupráci s dalšími institucemi, a zároveň i na problémy, na které informantky při výkonu své profese narážejí. Z rozhovorů jasně vyplynulo, že právě dobrá spolupráce s dalšími odborníky (například s neziskovkami, adiktology, školami, úřady nebo soudy) je pro klienta často klíčová. Kurátorky se snaží klientům nabídnout nejen praktickou pomoc, ale i přístup k návazným službám, které jim usnadní návrat do běžného života. Vzájemné předávání informací a lidský přístup ze strany všech zapojených institucí hrají v tomto procesu velkou roli. Zároveň ale kurátorky otevřeně mluví i o tom, že systém není vždy nastaven tak, aby tu spolupráci podporoval. Naráží na nedostatek terapeutů, chybějící resocializační programy, přetíženost služeb, složitou komunikaci s věznicemi nebo omezení vyplývající ze zákonů a GDPR. V některých případech klienti do systému péče ani nespádají, protože už je nikdo jiný nechce. Přes to všechno se kurátorky snaží dělat maximum, často i nad rámec svých povinností, a hledat cesty, jak klientovi pomoci. Kapitola ukazuje, že práce sociálního kurátora není jen o jeho přímém kontaktu s klientem, ale také o tom, jak celý systém okolo funguje nebo nefunguje. Právě na těchto souvislostech závisí, zda se podaří klienta udržet na správné cestě a předejít opakované trestné činnosti.

2.2 Intepretace dat

Na základě provedené analýzy rozhovorů s informantkami lze formulovat klíčová zjištění, které přinášejí hlubší porozumění roli sociálního kurátora při práci s adolescentními odsouzenými a nyní můžeme přistoupit k zodpovězení výzkumných otázek.

V úvodu práce se budeme zabývat hlavní výzkumnou otázkou, která zní: **Jaká je role sociálního kurátora při práci s adolescentními odsouzenými?**

Z analýzy dat nám vyplývá, že role sociálního kurátora při práci s adolescentními odsouzenými je velmi komplexní a přesahuje rámec běžné administrativní nebo kontrolní činnosti. Domníváme se, že sociální kurátoři se nestaví do role úředníků, ale vnímají sebe sama jako oporu a důležitý bod v životě mladých lidí, kteří často postrádají důvěru, stabilitu a bezpečné zázemí. Ukazuje se, že vztah s klientem se v jejich práci jeví jako klíčový a je vystavěn na lidském přístupu, důvěře a ochotě být přítomen i v obtížných situacích.

Což potvrzuje i Kopřiva (2013) a uvádí, že jedním z klíčových prvků pomáhajících profesí je právě vztah mezi pracovníkem a klientem. Klient se často nachází v závislé a zranitelné situaci a od sociálního pracovníka očekává zejména slušnost, přijetí, porozumění a pocit neodsouzení. Autor dále uvádí, že nezbytnou podmínkou pro vznik efektivní spolupráce je pak také pocit důvěry a bezpečí.

Je možné usuzovat, že sociální kurátoři mnohdy představují jedinou osobu, na kterou se klient může obrátit, což klade důraz na kvalitu vztahu i osobního nasazení pracovníka. Z analýzy dat vyplývá, že mnozí adolescentní klienti nezažili v dosavadním životě skutečnou oporu, důvěru nebo přijetí, jelikož mnohdy pocházejí z prostředí, kde byly vztahy s rodiči narušené a zkušenosti se školou nebo institucemi často negativní. Lze usuzovat, že právě sociální kurátor tak pro ně může být tím prvním člověkem v životě, který je neshazuje, nesoudí a neopouští ve chvíli, kdy selhávají. Tento pohled vnímají i Matoušek a Kroftová (2003, s. 254) a upozorňují, že navázání vztahu mezi pracovníkem a rizikovým dítětem může být obtížné i v případě, že pracovník přistupuje ke klientovi vstřícně. Tato složitost často pramení z toho, že děti pocházejí z rodin, v nichž se jim nedostávalo přiměřené péče a vztahového zázemí ze strany rodičů.

Ukazuje se nám, že k výkonu této profese je nezbytný nejen odborný přístup, ale především empatie, trpělivost a schopnost vnímat klienta jako jedinečnou lidskou bytost s vlastními příběhy a možnostmi změny. Podobně chápe roli kurátora i odborná metodika. Podle Metodické příručky pro sociální kurátory (2010, s. 15) by měl sociální kurátor umět

poskytnout oporu, projevit zájem o klientovy potíže, snažit se porozumět, podpořit jeho schopnosti a dát mu najevo důvěru. Dále metodika uvádí, že je důležité také umět povzbudit a uklidnit, když se klient nachází v obtížné situaci.

Vnímáme, že motivace ke kurátorské práci je typicky postavena na silném vnitřním přesvědčení o smyslu pomáhat druhým a podílet se na pozitivních změnách v jejich životech. Pro mnohé sociální kurátory tato práce nepředstavuje jen zaměstnání, ale činnost, ve které nacházejí smysl a osobní naplnění. Klíčovým motivačním prvkem bývá pocit, že jejich úsilí má konkrétní dopad ať už jde o drobné pozitivní změny v životě klienta, obnovení důvěry klienta k sobě samému nebo zvládnutí krizové situace. Vědomí, že jejich podpora může být pro někoho skutečně důležitá, hraje v dlouhodobé motivaci zásadní roli. V souladu s tímto tvrzením je i článek autorů Eryalçın a Eryalçın (2025, str. 14) ve kterém je uvedeno, že pracovníci považují za největší profesní přínos možnost podpořit klienty při zásadních životních změnách, pomoci jim nasměrovat se mimo cestu recidivy a získat od nich zpětnou vazbu, která potvrzuje smysl této podpory.

Sebepojetí kurátorů podle našich dat ovlivňuje nejen jejich každodenní přístup ke klientům, ale i vnímání celé profese. Ukazuje se, že vystupují spíše jako partneři než jako autority. Usilují o to být pro klienta bezpečnou osobou, která naslouchá, pomáhá a podporuje a ne někým, kdo je kontroluje nebo hodnotí. Tento přístup reflektuje i výzkum Ptáka, Štobárové a Gejdošové (2019, s. 596) uvádějí, že aby mohl sociální pracovník vykonávat svou profesi efektivně, měl by být kongruentní, empatický, autentický a bezpodmínečně přijímat každého klienta takového, jaký skutečně je.

Zároveň se ukazuje, že součástí této rovnováhy je také schopnost zvládat vysokou psychickou náročnost. Sociální kurátoři denně přicházejí do kontaktu s mladými lidmi, kteří se potýkají s kriminální minulostí, závislostmi, duševním onemocněním nebo ztrátou zázemí. Domníváme se, že emoční zátěž vyplývá nejen z těžkých příběhů, ale i z vědomí, že mnozí z těchto klientů nemají nikoho jiného, kdo by jim byl nablízku. Tuto emoční a psychickou zátěž potvrzuje i výzkum Maddocka (2023 s. 674–676), který zkoumal vztah mezi stresem, syndromem vyhoření, úzkostí, depresí a duševní pohodou u sociálních pracovníků. Výsledky ukazují, že více než třetina pracovníků zažívá střední až závažnou úroveň úzkosti, přičemž vysoká míra vnímaného stresu je přímým prediktorem zhoršeného duševního zdraví. Dále z výzkumu vyplývá, že dlouhodobý stres je spojený s emočním vyčerpáním a může vést nejen ke snížení výkonnosti, ale i k závažným psychickým obtížím, jako je deprese nebo úzkostné poruchy. Studie však také zjistila, že silný pocit osobního

naplnění může působit jako ochranný faktor, který pomáhá udržet duševní rovnováhu navzdory náročným pracovním podmínkám.

Flexibilita se v našem výzkumu ukazuje jako další nepostradatelnou součástí práce kurátora. Každý den přináší nové výzvy, změny v situaci klienta, nečekané události i nutnost pohotového rozhodování. Lze usoudit, že sociální kurátoři musí umět přecházet mezi kancelářskou agendou, terénní prací a zákonnými požadavky, přičemž klíčová je schopnost pružně reagovat na konkrétní situaci. Tento pohled nacházíme i ve článků autorek Vasilescu a Dominey (2024), které uvádí že flexibilita je často spojována s praktickými aspekty dohledu, například s časem a místem schůzek, ochotou přepřítanovat schůzku i na poslední chvíli nebo s využíváním alternativ, jako je telefonní hovor místo některých osobních setkání.

S tím úzce souvisí i další oblast, která významně ovlivňuje práci sociálních kurátorů, a tou je podle naší analýzy, spolupráce s dalšími institucemi a nastavení systému, ve kterých svou činnost vykonávají. Z naší analýzy dat se jeví, že úspěšná spolupráce s dalšími odborníky, jako jsou neziskové organizace, adiktologie, školy, úřady nebo soudy, je často klíčová pro to, aby měl klient možnost navázat na smysluplnou podporu i mimo samotný kontakt s kurátorem. Na základě získaných dat soudíme, že sociální kurátoři se proto snaží zajistit nejen vlastní podporu, ale i propojení klienta s návaznými službami, které mu mohou usnadnit návrat do běžného života. Výzkum Stárka (2022, s. 26) uvádí, že respekt a pozitivní vnímání rolí jednotlivých členů týmu, i těch z různých organizací, tvoří základní prvek účinné spolupráce. Autor dále tvrdí, že pro podporu týmové práce je velmi důležité, aby členové týmu akceptovali individuální odlišnosti, naučili se porozumět ostatním, respektovali je a budovali si s nimi osobní vztahy založené na vzájemné spolupráci, jelikož každý člen týmu je jedinečným přínosem.

Významnou roli v tomto procesu podle našich poznatků hraje vzájemné sdílení informací a otevřený, lidský přístup všech zúčastněných stran. Současně lze pozorovat, že se ale v této oblasti objevují i mnohé překážky, které práci kurátorů výrazně komplikují. Z našich zjištění vyplývá, že mezi ně patří například nedostatek dostupných terapeutů, chybějící resocializační programy, přetíženost navazujících služeb, obtížná komunikace s věznicemi nebo omezení vyplývající z právních předpisů a ochrany osobních údajů. Podle článku Asociace poskytovatelů sociálních služeb ČR (2018) je u nás mnoho klientů sociálních služeb, kteří se potýkají s duševními a sociálními problémy a nachází se ve složité životní situaci, kterou sami nedokáží řešit. Zároveň ve článku zmiňují, že v takových případech je často nezbytná změna jejich postoje, náhledu nebo chování, k níž může významně přispět

psychoterapie, ale ta je však v rámci zdravotnického systému obtížně dostupná, a to zejména kvůli dlouhým čekacím lhůtám.

V některých případech lze pozorovat, že klient z různých důvodů nezapadá do žádné existující formy následné péče, protože žádná instituce za něj nechce převzít odpovědnost. Navzdory těmto okolnostem se však ukazuje, že se sociální kurátoři snaží hledat cesty, jak klientovi pomoci a to často i nad rámec svých formálních povinností. Jejich práce tak nespočívá pouze v individuálním vedení klienta, ale zahrnuje i orientaci v celém komplexu dostupných možností, omezení a interdisciplinární spolupráce, které jak naznačují naše data, mohou ovlivnit, zda se mladý člověk dokáže udržet na cestě pozitivní změny a vyhnout se návratu k trestné činnosti. Metodická příručka pro sociální kurátory a metodiky sociální prevence (2010, s. 14-18) uvádí, že sociální kurátor spolupracuje s institucemi jako jsou Probační a mediační služba, Vězeňská služba ČR, zařízení ústavní výchovy, úřady práce nebo neziskové organizace.

V tomto kontextu se ukazuje jako pochopitelné, že se kurátoři jednoznačně vymezují vůči označení úředník. Jejich práce spočívá v přímém kontaktu s lidmi a v řešení reálných problémů. Z analýzy dat vyplývá, že nechtějí být vnímáni jako jen zástupci úřadu, ale jako lidé, kteří dokážou spojit pravidla s pochopením a skutečnou pomocí. Spíše svou profesi vnímají jako hluboce lidskou, založenou na empatii, pochopení a osobním nasazení. Zároveň si ale, jak lze pozorovat, uvědomují, že jejich činnost je pevně zakotvena v legislativním rámci, který jim vymezuje kompetence a odpovědnosti. Teoretické hledisko uvádí Gojová a Novotný (2009, s. 30) a tvrdí, že kurátor pro mládež je nejen státní úředník, který pracuje v kanceláři, ale také se pohybuje v terénu, navštěvuje obydli, provádí sociální šetření a setkává se s klienty z rizikových skupin.

Zásadní je, jak se ukazuje, také vědomí limitů. Sociální kurátoři dobře vědí, že nemohou nést odpovědnost za životní rozhodnutí svých klientů. Můžou nabízet pomoc, být oporou, naslouchat, ale konečné rozhodnutí, jestli a jak klient svůj život změní, musí vždy vycházet od něj samotného. Z našich zjištění vyplývá, že udržení této rovnováhy mezi podporou a odpovědností je klíčem k dlouhodobému zvládnutí této profese i k ochraně duševního zdraví samotných sociálních kurátorů. Tento pohled podporuje i článek Hranice ve vztahu sociálního pracovníka s klientem a prevence syndromu vyhoření od Ministerstva práce a sociálních věcí ČR (2022), který uvádí, že je důležité, aby sociální pracovníci nepřebírali odpovědnost za životní rozhodnutí svých klientů. Lze tedy usuzovat, že spolupráce by měla směřovat k tomu, aby klient převzal odpovědnost za svá rozhodnutí a jejich důsledky, což je

zásadní pro jeho osobní rozvoj a samostatnost. Pracovník by měl být podpůrným prostředkem, který klientovi otevírá příležitosti pro zlepšení jeho životní situace, aniž by ho do něčeho nutil. Klimentová (2013, s. 15) v tomto kontextu zmiňuje, že jednou z etických zásad sociální práce je respektování svobodného rozhodnutí klienta, kdy by měl sociální pracovník vyslechnout jeho názor a respektovat jeho rozhodnutí.

Tento přístup, jak naznačují naše poznatky, přispívá k prevenci emočního vyčerpání pracovníka a podporuje jeho dlouhodobou udržitelnost v profesi.

Po zodpovězení hlavní výzkumné otázky se dále podrobněji věnujeme dvěma klíčovým oblastem, které se ukázaly jako zásadní pro porozumění dané problematiky.

V této části se nyní zaměříme na první dílčí výzkumnou otázku, která se soustředí na to, **jak sociální kurátor vnímá svou roli při navazování vztahu s adolescentními odsouzenými.** Navazování vztahu s klientem se v práci sociálního kurátora, jak se opakovaně ukazuje v našem výzkumu, jeví jako klíčový prvek, bez kterého není možné dosáhnout efektivní a dlouhodobé spolupráce. Z poznatků vyplývá, že navazování a rozvíjení vztahu s klientem představuje hlavní nástroj podpory. Podle Metodické příručky pro kurátory pro děti a mládež (2016, str. 23) je pro sociálního kurátora důležité včasné navázání vztahu s klientem a zahájení kontinuální sociální práce. Dále metodika uvádí, že po vzájemném představení zahajuje rozhovor, na úvod se doporučují neutrální témata, během kterých má klient možnost se uvolnit. V metodice je taktéž uvedeno, že z prvního setkání by si měl sociální kurátor odnést potřebné informace a klient ujištění, že se má na koho obrátit.

Předpokládáme, že právě na jeho kvalitě, důvěře a osobním napojení často závisí, zda klient vůbec přijme nabídku pomoci, bude ochoten komunikovat a pracovat na změně své životní situace. Zkušenosti sociálních kurátorů naznačují, že tento první moment setkání je podle pracovníků určující pro to, jakým směrem se bude vztah dále vyvíjet. Dobrý dojem, otevřenost, respekt a schopnost navázat spojení již při prvním kontaktu významně zvyšují šanci na vytvoření stabilního vztahu. První kontakt tak nepředstavuje pouze formální začátek spolupráce, ale je podle dostupných zjištění, zásadním momentem, který nastavuje základní dynamiku vztahu. V praxi se ukazuje, že forma prvního kontaktu má značný vliv na jeho úspěšnost. Autorka Rollins (2019, s. 13) ve svém článku uvádí, že když je začátek s klientem obtížný, je velmi těžké ho znovu navázat. Zároveň také autorka zmiňuje, že je potřeba odvést

spoustu přípravných prací, takže je opravdu důležité, aby ten první kontakt se zákazníkem byl téměř dokonalý.

Za nejvhodnější formu navázání kontaktu se podle zkušeností sociálních kurátorů považuje osobní setkání, které umožňuje přirozenou komunikaci a vytváří prostor pro vzájemné naladění. Sociální kurátoři preferují setkání tváří v tvář a ideálně v prostředí, kde je možné mluvit otevřeně a bez rušivých vlivů. Autorka Vanková (2022, s. 2), tvrdí, že první kontakt sociálního pracovníka s klientem hraje zásadní roli při naplňování stanovených cílů a směr následné spolupráce. Zároveň i uvádí, že kvalita tohoto prvního setkání se významně promítá do kvality poskytované sociální pomoci.

Z výpovědí vyplývá, že alternativní formy, jako je telefonát nebo videohovor, jsou sice využívány, ale často narážejí na limity jako jsou nedostatek kontaktu, chybějící osobní propojení a ztížené vytvoření důvěry. Na existenci těchto bariér upozorňuje i Achimská (2020, s. 30) a uvádí, že na jedné straně může usnadnit kontakt, na straně druhé může zkomplikovat vyjadřování klienta i sociálního pracovníka. Autorka rovněž poukazuje na to, že klient může nabýt dojmu, že sociální pracovník není upřímný, nemá prostor na to, aby si vyslechl problém v celé jeho komplexnosti.

Někteří sociální kurátoři, jak vyplývá z analýzy dat, navazují kontakt s klienty formou dopisu, zejména v případech, kdy není možné osobní setkání. Tato strategie je vnímána jako vhodná pouze tehdy, pokud je následována osobní schůzkou, která přispívá k prohloubení vztahu. Bariéry v dopisech se zabýval norský výzkum autorů Søndena, Wangsholma a Iversena (2015, s. 147), kteří uvádějí, že největší problémy odsouzeným osobám dělá porozumění obsahu dopisů, obtíže s porozuměním jazykové stránky dopisů nebo potíže se soustředěním se čtením. Usuzujeme, že tyto výsledky mohou podtrhovat, že psaná forma komunikaci, zejména pokud jde o první kontakt, nemusí být pro všechny klienty srozumitelná ani účinná.

Naopak jiní sociální kurátoři preferují na základě analýzy našeho šetření, že aktivní a přímý přístup a kontaktují klienty opakovaně a snaží se o osobní setkání i navzdory počátečnímu nezájmu. Tato iniciativa je z pohledu sociálních kurátorů vnímána jako důležitý signál zájmu a ochoty skutečně pomoci. I výzkum Poulsena a kol. (2021, s. 6) ukazuje, že vytvoření důvěry si vyžaduje čas a více osobních setkání. Podle výzkumu klienti uváděli, že se dokážou otevřít teprve ve chvíli, kdy pracovníka lépe poznají a vnímají, že mají společný cíl.

Významným faktorem pro úspěšné navázání vztahu, jak se ukazuje, je také způsob komunikace. Jak jsme zmiňovaly výše a jak naznačují i zkušenosti sociálních kurátorů, klienti často přicházejí se silnou nedůvěrou, v důsledku předchozích negativních zkušeností s autoritami, institucemi či dospělými obecně. Podle Krupkové (2022, s. 37) sociální pracovník může být klientem vnímán jako představitel autority, což však může vést ke komplikacím, zejména pokud má klient s autoritativními osobami z minulosti zraňující zkušenosti nebo zkreslené vnímání na základě konkrétních událostí.

Proto lze usuzovat, že, ze strany kurátorů je kladen důraz na respektující, neformální a otevřený přístup.

Podle získaných výpovědí je v komunikaci důležité vyhýbat se moralizování či hodnocení, a místo toho vytvářet bezpečný prostor pro sdílení a aktivní naslouchání. Zásadní roli hraje empatie, přirozenost a schopnost chovat se autenticky. Což potvrzuje i Matoušek (2008, s. 53) a uvádí, že komunikační dovednosti jsou klíčovým nástrojem sociálního pracovníka při navazování vztahu s klientem a vytváření důvěry. Autor mezi tyto nástroje řadí fyzickou přítomnost, aktivní naslouchání, empatii, schopnost analýzy a pojmenování klientových prožitků. Matoušek předpokládá, že tyto dovednosti umožňují pracovníkovi reagovat na klientovu situaci s porozuměním a podpořit jej na cestě ke změně.

Podle našeho výzkumu se zdá, že klienti si často velmi rychle všimnou neupřímnosti, přetvářky nebo formálního a neosobního přístupu. Domníváme se, že důvěru lze podle sociálních kurátorů získat jen tehdy, pokud klient cítí skutečný zájem, ochotu naslouchat a respekt k němu. Významnou součástí tohoto procesu je také pravidelnost kontaktu, jelikož čím častěji se sociální kurátor s klientem setkává, tím více roste šance na vytvoření pevného vztahu. Podle studie Achimské (2020, s. 29,30) je efektivní komunikace klíčová pro úspěšnou práci sociálního pracovníka, která zahrnuje verbální i neverbální komunikaci, která pomáhá budovat vztah a důvěru s klientem.

V rámci navazování vztahu se ukazuje jako důležité klientovi hned na začátku jasně vysvětlit, kdo je sociální kurátor, co může nabídnout a jakým způsobem může klientovi pomoci. Doporučený postup pro sociální kurátory (2021) uvádí, že součástí podpory klienta je poskytování komplexních informací o jeho právech, jednotlivých fázích trestního řízení a dostupných formách pomoci, a to jak v oblasti právní, tak sociální či psychologické.

Otevřenost, věcnost a upřímnost jsou zde klíčové. Současně se ukazuje, že je nutné přistupovat k mladým lidem jako k sobě rovným, bez předsudků a hodnocení jejich trestné činnosti. Sociální kurátor se nesnaží napravovat či hodnotit minulost, ale vytvářet podmínky pro budoucí změnu. Novotná (1981, s. 9) uvádí, že sociální pracovník se zaměřuje na

odlišnosti v životní situaci klienta ve vztahu k hodnotám a normám společnosti, nikoli za účelem hodnocení nebo obviňování, ale proto, aby lépe porozuměl klientovu postavení a okolnostem jeho problému.

Vztah založený na důvěře se podle zkušeností sociálních kurátorů buduje dlouhodobě. Vyžaduje čas, trpělivost a schopnost být pro klienta oporou i tehdy, když sám selhává nebo odmítá spolupráci. Domníváme se, že důvěra je přitom velmi křehká a může být snadno narušena a poté obtížně znovu obnovena. Klient musí mít jistotu, že sociální kurátor dodržuje sliby, jedná upřímně a nehraje roli autority, která rozhoduje o jeho osudu bez jeho účasti.

Podle Metodické příručky pro kurátory pro děti a mládež (2016, s. 13) kurátor musí mít v klienta dostatečnou důvěru v tom smyslu, že bez ohledu na složitost jeho situace, se tento klient dokáže podílet na formulaci případných řešení a za tímto účelem mu poskytovat podporu.

Na druhou stranu se domníváme, že navazování vztahu mezi kurátorem a adolescentním klientem může komplikovat celá řada faktorů. Mezi ty nejčastější patří nízká motivace mladistvých ke spolupráci, jejich odmítání spolupráce nebo osobnostní rysy, které znemožňují hlubší navázání kontaktu. Lze usuzovat, že negativní zkušenosti s institucemi navíc často vedou k tomu, že mladí lidé automaticky očekávají odmítavý, přísný nebo neosobní přístup. S tímto tvrzením souhlasí i Metodická příručka pro sociální kurátory (2010, s. 53) a uvádí, že při navazování vztahu s klientem a mapování jeho problému je třeba brát v úvahu, že klienti mohou mít nepříjemné předchozí zkušenosti, předsudky a mohou být k sociálnímu kurátorovi nedůvěřiví. Z tohoto výroku dle metodiky vyplývá, že sociální kurátor by měl překonat klientovi pochybnosti, snažit se získat důvěru a dosáhnout vzájemné otevřenosti.

Usuzujeme, že významnou roli sehrávají i podmínky, v nichž kurátoři pracují. Omezené finanční zdroje, komplikované vnitřní předpisy věznic a technické bariéry při online komunikaci mohou znemožnit osobní kontakt, který se podle našich zjištění jeví jako zásadní pro navázání důvěry. Z výzkumu Ministerstva práce a sociálních věcí (2024) vyplývá, že negativně vnímají sociální kurátoři u některých sociálních pracovníků ve vězení i nemožnost se s nimi efektivně spojit, jelikož ne vždy probíhá vzájemná komunikace efektivně a včas.

Z rozhovorů vyplývá, že v některých případech kurátoři narážejí i na problém v tom, jak je klienti vnímají a často je totiž spojují se státní správou a automaticky je zařazují mezi úředníky, k nimž nemají důvěru ani ochotu komunikovat.

V této fázi se budeme zabývat druhou dílčí výzkumnou otázkou, která se zaměřuje na **roli sociálního kurátora v procesu prevence recidivy při práci s adolescentními odsouzenými**.

Domníváme se, že motivace ke změně představuje jeden z nejzásadnějších pilířů práce sociálního kurátora s adolescentními odsouzenými. Změna postojů a chování nemůže být vnucena, ale musí jí samotný klient chtít.

Lze usuzovat, že pro její vznik a udržení je nezbytné vytvořit prostředí, které umožňuje budování vnitřní motivace prostřednictvím důvěrného a bezpečného vztahu, respektu a podpory. Zdá se, že fungující vztah mezi sociálním kurátorem a klientem může sehrávat zásadní roli při posilování motivace ke změně. Podle článku Stárka a Víška (2022, s. 25) úspěšná resocializace tedy vyžaduje nalezení autentického zdroje motivace u osoby vykonávající trest odnětí svobody. Zároveň je podle autorů nutné jej přimět ke spolupráci a ke snaze pracovat sám na sobě. Dále uvádějí, že je třeba si neustále připomínat, že vše, co dělá, dělá pro sebe, ne pro druhé nebo pro dosažení nějaké odměny.

Máme za to, že motivační proces klienta je úzce provázán s jeho schopností vnímat změnu jako reálnou a smysluplnou. Tento pocit smysluplnosti se formuje na základě pozitivního očekávání, které vychází jak z vlastního uvědomění změn k předchozímu způsobu života, tak z důvěry a podpory poskytované sociálním kurátorem. Podle článku časopisu Sociální práce autorů Krchňavé, Trávníčka a Renzy (2021) je klíčovým předpokladem pro omezení či úplné opuštění problematického chování, které přesahuje zákonné normy, především vnitřní motivace klienta. Ta podle nich spočívá v uvědomění si vlastního chování jako nežádoucího a v přijetí osobní odpovědnosti za jeho důsledky.

Na základě našich zjištění lze tvrdit, že významnou roli v tomto procesu hrají inspirativní příklady z praxe, sdílení konkrétních negativních zkušeností a posilování přesvědčení o možnosti osobního růstu u klienta.

Je patrné, že základem je dlouhodobá, pravidelná a otevřená spolupráce, v níž klient vnímá důvěru, přijetí a respekt k jeho osobnosti. Motivaci podporují rovněž konkrétní cíle jako je například návrat do vzdělávacího systému, získání zaměstnání nebo zajištění základního sociálního zázemí. Dle Ministerstva práce a sociálních věcí ČR (2009) návštěva kurátora není po výstupu z vězení povinná. Dále uvádí, že k sociálnímu kurátorovi nikdo jít nemusí, pokud nechce. Avšak pokud člověk po výstupu z vězení řeší problémy jako je bydlení, práce, nedostatek financí, dluhy a podobně, může od sociálního kurátora dostat minimálně užitečné rady.

Proces změny lze vnímat, podle výpovědí sociálních kurátorek, jako složitý a může být provázen opakovanými neúspěchy. Efektivní podpora motivace proto zahrnuje i schopnost reagovat na selhání nikoliv jako na konec procesu, ale jako na jeho součást. Jako klíčový faktor se v tomto ohledu jeví trvalá podpora, trpělivost a schopnost udržet vztah i v náročných situacích. Autoři Klein, Dixon, Buler, Best (2024 s.12) tvrdí ve svém výzkumu, že pracovníci vnímají svou roli především jako trvalou oporu, průvodce a zdroj povzbuzení na cestě zotavení. Zdůrazňovali také svou odpovědnost udržovat postoj naděje, a to i tváří v tvář závažným nebo fatálním relapsům.

Máme za to, že rodinné zázemí patří mezi faktory, které významně ovlivňují ochotu a schopnost klienta ke změně. Z výzkumných poznatků vyplývá, že funkční a podporující rodinné prostředí může fungovat jako ochranný faktor, zatímco návrat do dysfunkčního, patologického nebo násilného prostředí bývá spojován s vyšší mírou rizika recidivy. Vedle kvality vztahů se jako významný prvek ukazuje také emocionální vazba na rodinné příslušníky, která může působit jako bariéra k osamostatnění i v případech, kdy je rodinné prostředí zjevně nevyhovující. Dle autorek Raszkové a Hoferkové (2016, s. 73) je dysfunkční rodinné prostředí je jednou z hlavních příčin deviantního chování. Podle nich rodina hraje rovněž důležitou roli při reintegraci jedince do společnosti a to se týká nejen dětí a mladistvých, ale i dospělých.

Usuzujeme, že opakovaná trestná činnost klientů představuje jeden z nejčastějších problémů, na které sociální kurátoři při své práci narážejí. Z našich poznatků vyplývá, že recidiva bývá důsledkem kumulace negativních faktorů. Nejčastěji se jedná o návrat do rizikového sociálního prostředí, nízkou míru podpory po výkonu trestu, nedostatek finančních prostředků, chybějící motivaci ke změně a nízkou schopnost adaptace na život mimo instituci. Lze pozorovat, že pro některé klienty se výkon trestu postupně stává běžnou součástí životního cyklu. Výzkum Rozuma, Kotulana a Tomáška (2008, s.18) ukázal, že za nejčastější příčinu recidivy považovali finanční problémy klientů, návrat do závadového prostředí, zhoršenou možnost nalézt zaměstnání, ztrátu rodinného a sociálního zázemí či ztrátu bydliště.

Prevence recidivy je v tomto kontextu často vnímána jako dlouhodobý proces. Podle našeho šetření, lze usoudit, že účinné intervence se nezakládají pouze na kontrole, ale na kombinaci podpory, motivace a na poskytování konkrétních možností. Je patrné, že zásadními prvky se stávají podpora při zajištění bydlení, orientace v systému sociálních služeb, řešení zadluženosti, zprostředkování zaměstnání či navázání spolupráce s odborníky a institucemi. Podle metodické příručky pro sociální kurátory a metodiky sociální prevence (2010, s. 64)

sociální kurátoři zajišťují základní potřeby klienta po propuštění jako je možnost bydlení, zaměstnání, opětovnému navázání sociálních kontaktů, finančního zabezpečení, zadluženosti, zdravotních problémů klienta, zajištění platných dokladů nebo informací o dalších omezeních.

Účinnou strategií prevence se v praxi ukazuje individuální přístup založený na důkladném poznání klientovy situace, propojení návazných služeb a schopnost vytvářet podmínky pro osamostatnění. Sociální pracovnice ve věznici Kujevska a Dundrová (2014) uvádí, že se u klienta zjišťuje, zda má rodinné zázemí, zajištěné bydlení, zaměstnání, zda je schopen svou novou situaci řešit. Dále tvrdí, že v případě, že by se odsouzenému až v této předpropouštěcí době vyskytl nějaký existenční problém, který by ho čekal po propuštění na svobodu, je ještě dostatek času tento problém začít řešit, a to zejména ve spolupráci se sociálními kurátory v místě trvalého pobytu odsouzeného či jeho rodinných příslušníků.

Podle našich poznatků tvoří podpora po výkonu trestu další důležitou složku prevence. Období návratu na svobodu je často považováno za rizikové a bez adekvátní podpory může vést k opětovnému selhání. Jeví se jako klíčové, aby byl udržen kontakt mezi sociálním kurátorem a klientem i po skončení výkonu trestu, což napomáhá udržet motivaci, stabilizovat situaci a efektivně reagovat na nově vznikající problémy. Podle metodické příručky pro sociální kurátory a metodiky sociální prevence (2010, s. 66) je kontakt se sociálním kurátorem po opuštění z výkonu trestu důležitý, protože výrazně přispívá k prevenci tzv. krize prvního dne, která vzniká v důsledku traumatu z náhlé změny prostředí a adaptaci na život na svobodě.

Vedle odborné pomoci se zároveň ukazuje, že významnou roli hraje i emocionální opora a stabilní mezilidský vztah.

Celkově lze konstatovat, že účinná motivace ke změně a prevence recidivy vyžaduje kombinaci individuálně přizpůsobených strategií, podpory a respektujícího přístupu. Ukazuje se, že úspěšné intervence se opírají o schopnost vytvářet důvěryhodné vztahy, o systematickou spolupráci s dalšími aktéry a o znalost širších kontextů klientova života. Výzkum Lily, Expósito – Álvarez a Roldán – Parda (2025, s. 3) uvádí, že začlenění motivačních strategií se jeví jako obzvláště přínosné při snižování rizikových faktorů spojených s recidivou. Přístup zaměřený na člověka, který je nekonfrontační a respektující, může pomoci jednotlivcům překonat vnitřní ambivalenci a podpořit pozitivní změnu.

Významným předpokladem efektivity této práce se současně ukazuje profesionalita, schopnost sebereflexe a dlouhodobá psychická odolnost pracovníků.

ZÁVĚR

Na základě zjištěných skutečností byl formulován závěr naší bakalářské práce, jejímž cílem bylo porozumět roli sociálního kurátora při práci s adolescentními odsouzenými. Pozornost byla věnována samotné náplni této profese, a to zejména v kontextu navazování vztahu a udržování funkční komunikace s adolescentními klienty. Důraz byl rovněž kladen na význam podpory odsouzených adolescentů po výkonu trestu a na to, jak role sociálního kurátora přispívá k prevenci a usnadnění návratu jedinců do běžného života.

První kapitola teoretické části je zaměřena na období adolescence a související vývojové změny v biologické, kognitivní, emocionální a sociální oblasti, které jsou klíčové pro porozumění specifikům chování adolescentů. Pozornost jsme dále věnovali problematice rizikového a delikventního chování mládeže. Závěr kapitoly se soustředil na oblast prevence recidivy, přičemž se zabývá i významem terciální prevence jako důležitého nástroje podpory při opětovném začleňování mladistvých do společnosti.

Druhá kapitola se věnovala právnímu rámci a podmínkám výkonu trestních opatření u mladistvým. Úvodní část kapitoly představovala základní ustanovení zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže. Následoval popis jednotlivých typů opatření, které lze mladistvým uložit. Druhá část kapitoly se zaměřovala na samotný výkon trestního opatření odnětí svobody u mladistvých.

Třetí kapitola teoretické části se soustředila na sociální kuratelu jako součást systému sociální prevence. Pozornost se zaměřovala náplni práce, etickým zásadám a rizikovým situacím, s nimiž se může sociální kurátor ve své praxi setkat. V závěrečné části kapitoly popisujeme specifika sociální kurately pro děti a mládež, včetně základních principů této činnosti a nástrojů, které sociální kurátor využívá při práci s ohroženými mladistvými, jako jsou případová a rodinná konference a individuální plán ochrany dítěte.

Ke sběru dat byla využita metoda polostrukturovaných rozhovorů, které proběhly online formou. Výzkumným souborem byly čtyři sociální kurátorky, které byly vybrány záměrně předem stanovených kritérií. Hlavní výzkumná otázka zněla následovně: *Jaká je role sociálního kurátora při práci s adolescentními odsouzenými?* Tato otázka byla dále rozpracována do dvou dílčích výzkumných otázek: *Jak vnímá svou roli sociální kurátor při navazování vztahu s adolescentními odsouzenými?* a *Jaká je role sociálního kurátora v procesu prevence recidivy při práci s adolescentními odsouzenými?*

Výpovědi respondentek byly analyzovány metodou kódování s cílem identifikovat opakující se vzorce a témata. Tato analýza umožnila hlubší porozumění tomu, jak sociální kurátorky vnímají svou roli při práci s adolescentními odsouzenými, jaké metody a přístupy využívají při navazování vztahu s klienty a jakým způsobem přispívají k prevenci recidivy. Výsledky naznačují, že důležitým aspektem jejich práce není pouze poskytování podpory a poradenství, ale především schopnost navázat důvěryhodný vztah, který významně přispívá k otevřené spolupráci s klientem a jeho motivaci ke změně.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

ACHIMSKÁ, Marta, 2019. Komunikační dovednosti sociálního pracovníka. Online. *GRANT journal*. Roč. 8, č. 2, s. 29–31. Dostupné z: <https://www.grantjournal.com/issue/0802/PDF/0802achimaska.pdf>. [cit. 2025-04-04].

BLATNÍKOVÁ, Šárka a NETÍK, Karel, 2018. Predikce vývoje pachatele. Online. *Institut pro kriminologii a sociální prevenci*. S. 1–174. Dostupné z: <https://www.iksp.cz/storage/169/350.pdf>. [cit. 2025-04-04].

DAVIDOVÁ, Ivana, 2010. *Metodická příručka pro sociální kurátory a metodiky sociální prevence*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě. ISBN 978-80-7368-628-4.

ERYALÇIN, Münevver a ERYALÇIN, Talip, 2025. Beyond Profession: The Impact of the Job on Probation Personnel. Online. *Social sciences*. Roč. 14, č. 23, s. 1-20. Dostupné z: <https://www.mdpi.com/2076-0760/14/1/23?>. [cit. 2025-04-17].

FIRSTOVÁ, Jana, 2014. *Kriminalita mládeže v sociálních souvislostech*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk. ISBN 9788073805210.

FLAVELL, John H., 1979. Metacognition and Cognitive Monitoring: A New Area of Cognitive – Developmental Inquiry. Online. S. 906–911. Dostupné z: [https://jwilson.coe.uga.edu/EMAT7050/Students/Wilson/Flavell%20\(1979\).pdf](https://jwilson.coe.uga.edu/EMAT7050/Students/Wilson/Flavell%20(1979).pdf). [cit. 2025-04-10].

GOJOVA, Alice, 2009. *Sborník studijních textů pro sociální kurátory*. Ostravská univerzita v Ostravě: Fakulta sociálních studií. Centrum pro podporu projektů. ISBN 978-80-7368-627-7.

HAVLOVÁ, Veronika a KOGLEROVÁ, Eva, 2024. Sociální kuratela. Online. *Sociální novinky*. Dostupné z: <https://www.socialninovinky.cz/blog/detail/604-socialni-kuratela>. [cit. 2025-04-17].

HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2008. ISBN 9788073674854.

Hranice ve vztahu sociálního pracovníka s klientem a prevence syndromu vyhoření, 2024. Online. Sociální bydlení. Dostupné z: <https://socialnibydleni.mpsv.cz/socialni-bydleni/dobra-praxe/hranice-ve-vztahu-socialniho-pracovnika-s-klientem-%E2%80%94-vyhoreni>. [cit. 2025-04-04].

KLAPAL, Michal, 2010. Metodika výkonu práce sociálního pracovníka – sociálního kurátora pro dospělé ORP Broumov. Online. S. 1–30. Dostupné z: https://www.broumov-mesto.cz/assets/File.ashx?id_org=1276&id_dokumenty=19871. [cit. 2025-04-10].

KLIMENTOVÁ, Eva, 2013. *Sociální práce Teorie a metody I*. Univerzita Palackého v Olomouci. ISBN 978-80-244-3439-1.

KRAUS, Blahoslav a HRONCOVÁ, Jolana, 2010. *Sociální patologie*. Vyd. 2. Hradec Králové: Gaudeamus. ISBN 9788074350801.

KRCHŇAVÁ, Anna; TRÁVNÍČEK, Zdeněk a RENZA, Jiří, 2021. Motivace klientů v resocializačním a preventivním programu. Online. *Sociální práce*. Roč. 3. Dostupné z: <https://socialniprace.cz/inspirace-pro-praxi/motivace-klientu-v-resocializacnim-a-preventivnim-programu/>. [cit. 2025-04-21].

KRULICHOVÁ, Eva; PODANÁ, Zuzana a BURIÁNEK, Jiří, 2015. *Delikvence mládeže: trendy a souvislosti*. Praha: Triton. ISBN 9788073878603.

KRUPKOVÁ, Kateřina, 2022. *Práce s klientem*. Hradec Králové: Gaudeamus. ISBN 978-80-7435-868-5.

KUJEVSKÁ, Lenka a DUNDROVÁ, Martina, 2012. Penitenciární sociální práce před propuštěním odsouzeného na svobodu. Online. *Sociální práce*. Č. 2. Dostupné z: <https://socialniprace.cz/o-cem-se-mluvi/penitenciarni-socialni-prace-pred-propustenim-odsouzeneho-na-svobodu/>. [cit. 2025-04-04].

LANGMEIER, Josef a KREJČÍŘOVÁ, Dana, 2006. *Vývojová psychologie*. 2., aktualiz. vyd. Psyché. Praha: Grada. ISBN 8024712849.

LILA, Marisol; EXPÓSITO-ÁLVAREZ, Cristina a ROLDÁN-PARDO, Manuel, 2025. Motivational strategies reduce recidivism and enhance treatment adherence in intimate partner violence perpetrators with substance use problems. Online. *Frontiers in Psychiatry*. S. 1-10. Dostupné z: <https://www.frontiersin.org/journals/psychiatry/articles/10.3389/fpsyt.2025.1538050/full>. [cit. 2025-04-21].

MACEK, Petr. *Adolescence*. Vyd. 2., upr. Praha: Portál, 2003. ISBN 8071787477.

MADDOCK, Alan, 2023. The Relationships between Stress, Burnout, Mental Health and Well-Being in Social Workers. Online. *British Journal of Social Work*. Roč. 54, s. 568–686. Dostupné z: <https://academic.oup.com/bjsw/article/54/2/668/7379806>. [cit. 2025-04-04].

MAREŠ, Jiří. Tvorba případových studií pro výzkumné účely. *Pedagogika*. 2015, roč. 65, č. 2, s. 113–142.

MARTÍNEK, Zdeněk, 2009. *Agresivita a kriminalita školní mládeže*. Pedagogika. Praha: Grada. ISBN 9788024723105.

MATOUŠEK, Oldřich, 2008. *Metody a řízení sociální práce*. Vyd. 2. Praha: Portál. ISBN 9788073675028.

MATOUŠEK, Oldřich, 2016. *Slovník sociální práce*. Vydání třetí. Praha: Portál. ISBN 9788026211549.

MATOUŠEK, Oldřich a KROFTOVÁ, Andrea, 2003. *Mládež a delikvence*. Vyd. 2., aktualiz. Praha: Portál. ISBN 807178771X.

MATOUŠEK, Oldřich a MATOUŠKOVÁ, Andrea, 2011. *Mládež a delikvence: možné příčiny, struktura, programy prevence kriminality mládeže*. Vyd. 3., aktualiz. Praha: Portál. ISBN 9788073678258.

Metodická příručka pro kurátory pro děti a mládež, 2016. Online. *Ministerstvo práce a sociálních věcí*. S. 1–249. Dostupné z: <http://www.vyzkum-mladez.cz/zprava/1525117926.pdf>. [cit. 2025-04-10].

Metodika případových konferencí pro sociální pracovníky na obcích, 2020. Online. S. 1–40. Dostupné z: https://www.khk.cz/system/files/Metodika_pripadovych_konferenci_pro_socilani_pracovniky_na_obcich_2020.pdf. [cit. 2025-04-10].

NOVOTNÁ, Věra, 1981. *Etika sociální práce a nové poznatky v péči o defektní děti a mládež a staré občany*. Praha: Ministerstvo práce a soc. věcí.

PFAUROVÁ, Petra, 2021. Rodinné konference jako způsob práce s rodinou. Online. *FÓRUM SOCIÁLNÍ PRÁCE*. Č. 1, s. 89–92. Dostupné z: https://forumsocialniprace.ff.cuni.cz/wp-content/uploads/sites/10/2021/08/Petra_Pfaurova_89-92.pdf. [cit. 2025-04-10].

PRŮCHA, Jan; MAREŠ, Jiří a WALTEROVÁ, Eliška, 2003. *Pedagogický slovník*. 4., aktualiz. vyd. Praha: Portál. ISBN 8071787728.

PTÁK, Boris; ŠROBÁROVÁ, Soňa a GEJDOŠOVÁ, Zuzana, 2019. Competencies and roles of a social curator in working with risky youth and crisis intervention. Online. *Open Journal Systems*. Roč. 7, s. 595–599. Dostupné z: <https://ojs.journals.cz/index.php/CBUIC/article/view/1424/1952>. [cit. 2025-04-04].

RASZKOVÁ, Tereza a HOFERKOVÁ, Stanislava, 2016. Family in the context of resocialization pedagogy. Online. *Wychowanie w Rodzinie*. Roč. 16, č. 2, s. 65–47. Dostupné z: <https://wwr.edusfera.press/pdf-170586-93120?filename=Family%20in%20the%20context%20of.pdf>. [cit. 2025-04-04].

RASZKOVÁ, Tereza a SVOBODA HOFERKOVÁ, Stanislava, 2014. *Kapitoly z penologie II*. Hradec Králové: Gaudeamus. ISBN 9788074353789.

ROLLINS, Wendy, 2019. Social Worker–Client Relationships: Social Worker Perspectives. Online. *VU Research Repository*. S. 1–25. Dostupné z: <https://vuir.vu.edu.au/39834/>. [cit. 2025-04-04].

ROZUM, Jan; KOTULAN, Petr a TOMÁŠEK, Jan, 2008. Účinnost dohledu u osob podmíněně propuštěných. Online. *Institut pro kriminologii a sociální prevenci*. S. 1–170. Dostupné z: <https://www.iksp.cz/storage/169/348.pdf>. [cit. 2025-04-04].

SOBOTKOVÁ, Veronika, 2014. *Rizikové a antisociální chování v adolescenci*. Psyché. Praha: Grada. ISBN 9788024740423.

Statistické přehledy kriminality, 2024. Online. Dostupné z: <https://policie.gov.cz/clanek/statisticke-prehledy-kriminality-za-rok-2024.aspx>. [cit. 2025-04-02].

STÁREK, Lukáš a VÍŠEK, Jiří, 2022. The Social Worker as a Full-fledged Member of a Multidisciplinary Cooperation within the Czech Prison System. Online. *Social Welfare: Interdisciplinary Approach*. Roč. 12, s. 20–35. Dostupné z: <https://www.journals.vu.lt/social-welfare/article/view/28830>. [cit. 2025-04-04].

ŘÍČAN, Pavel, 2004. *Cesta životem*. Vyd. 2., přeprac. Praha: Portál. ISBN 8071788295.

ŠTĚRBA, Vladislav, 2009. *Penologie*. 2. vyd. Praha: Armex. ISBN 9788086795744.

ŠVARÍČEK, Roman a ŠEĐOVÁ, Klára. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál, 2007. ISBN 9788073673130.

Zákon č. 169/1999 Sb. o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých zákonů. In: Sbíрка zákonů České republiky [online]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1999-169>. [cit. 2025-01-29].

VANKOVÁ, Katarína, 2022. An Evaluation of the Work Social Worker in the Imprisonment With Active Preparation for Post-Penitentiary Care in Slovakia. Online. *The Journal of Social Sciences Research*. Roč. 8, č. 1, s. 1–8. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/357693772_An_Evaluation_of_the_Work_Social_Worker_in_the_Imprisonment_With_Active_Preparation_for_Post-Penitentiary_Care_in_Slovakia. [cit. 2025-04-21].

VASILESCU, Cristina a DOMINEY, Jane, 2024. Reflecting on flexibility in the probation system: Learning from Catalonia and England and Wales. Online. *Criminology & Criminal Justice*. Roč. 18, č. 1, s. 1-18. [cit. 2025-04-17]. VÁGNEROVÁ, Marie, 2012. *Vývojová psychologie: dětství a dospívání*. Vyd. 2., rozš. a přeprac. Praha: Karolinum. ISBN 9788024621531.

VÝZVA „4P“ K LEGALIZACI PSYCHOTERAPIE V SOCIÁLNÍCH SLUŽBÁCH, 2018. Online. *Asociace poskytovatelů sociálních služeb ČR*. S. 1–3. Dostupné z: <https://www.apsscr.cz/files/files/V%C3%BDzva%204P.pdf>. [cit. 2025-04-14].

Zákon č. 218/2003 Sb. o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů. In: Sbíрка zákonů České republiky [online]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2003-218>. [cit. 2025-01-29].

Zákon č. 359/1999 Sb. o sociálně-právní ochraně dětí. In: Sbíрка zákonů České republiky [online]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1999-359>. [cit. 2025-01-29].

ZOUBKOVÁ, Ivana, 2011. *Kriminologický slovník*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk. ISBN 9788073803124.

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obrázek č. 1 - Myšlenková mapa role sociálního kurátora při práci s adolescentními odsouzenými	48
--	----

SEZNAM TABULEK

Tabulka č. 1 - Popis informantek výzkumu	42
Tabulka č. 2 – Přehled témat a subtémat	47
Tabulka č. 3 - Charakteristika tématu Role sociálního kurátora	48
Tabulka č. 4 - Charakteristika tématu Navazování vztahu	54
Tabulka č. 5 - Charakteristika tématu Motivace ke změně	60
Tabulka č. 6- Charakteristika tématu Opakovaná trestná činnost a prevence recidivy	68
Tabulka č. 7 - Charakteristika tématu Propojení služeb v rámci sociální práce	76

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

- A S. – strana
- B IPOD – Individuální plán dítěte
- C ČR – Česká republika
- D Tzv. - takzvaně

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha P I: Přehled použitých otázek z rozhovorů

PŘÍLOHA P I: PŘEHLED POUŽITÝCH OTÁZEK Z ROZHOVORŮ

Úvodní otázky:

1. Jaké je vaše vzdělání?
2. Kolik let praxe máte v tomto oboru?
3. Jaká je vaše náplň práce?
4. Co pro Vás znamená vaše práce?
5. Jaká je Vaše motivace k práci sociálního kurátora?

Hlavní otázky (Důležitost role sociálního kurátora):

1. Co považujete za nejdůležitější v práci s touto cílovou skupinou?
2. Jak byste popsal/a svůj přístup k adolescentům, kteří jsou ve Vaší péči?
3. Jaké legislativy se v rámci své práce s mladistvými držíte?
4. Do jaké míry považujete svou roli jako klíčovou při práci s adolescentními odsouzenými?
5. Jakou změnu podle Vás může sociální kurátor přinést do života mladistvých?
6. Jak podle Vás vnímají Vaši roli adolescentní odsouzení?
7. Můžete uvést příklad situace, kdy vaše role byla klíčová pro pozitivní změnu u mladistvého?

Hlavní otázky (Navazování vztahu mezi sociálním kurátorem a adolescentním odsouzeným a metody efektivní komunikace):

1. Jakým způsobem navazujete první kontakt s adolescentními odsouzenými?
2. Jak vnímáte svou roli při prvotním kontaktu s adolescentními odsouzenými?
3. Jaké strategie využíváte pro budování důvěry u adolescentů?
4. Jak podle Vás Vaše role přispívá k budování důvěry mezi vámi a mladistvým?
5. Jaký význam přikládáte své roli pro úspěšnou komunikaci s adolescentními odsouzenými?
6. Jaké komunikační techniky a strategie považujete za nejúčinnější při práci s adolescenty?
7. Jaké aspekty Vaší role vám umožňují efektivně komunikovat s adolescentními odsouzenými?

8. Co považujete za největší úspěch při komunikaci s adolescentními odsouzenými?
Popište mi prosím konkrétní situaci.
9. S jakými překážkami se nejčastěji setkáváte při komunikaci s adolescenty?
10. Jak pracujete s odsouzenými, kteří odmítají komunikovat nebo reagují agresivně?
11. Jak podle Vás vaše role sociálního kurátora při efektivní komunikaci ovlivňuje motivaci adolescentů ke změně?

Hlavní otázky (Prevence recidivy u adolescentních odsouzených):

1. Jak vnímáte svou roli při prevenci recidivy u adolescentních odsouzených?
2. Co považujete za nejefektivnější metodu, strategii nebo přístup při prevenci recidivy a proč?
3. Jaké konkrétní kroky podnikáte, abyste přispěl/a k tomu, že adolescenti po výkonu trestu nebudou opakovaně páchat trestné činy?
4. Jak podle Vás Vaše role ovlivňuje míru recidivy u mladistvých?
5. Jak podle Vás Vaše role jako prostředníka mezi mladistvými a dalšími institucemi přispívá k prevenci recidivy?
6. Jak byste popsal/a vliv podpory ze strany rodiny na úspěšnost prevence recidivy a jak v tomto směru plníte svou roli?
7. Jaké jsou největší výzvy, kterým čelíte při práci na prevenci recidivy u adolescentních odsouzených?
8. Jakým způsobem motivujete mladistvé, aby převzali odpovědnost za své budoucí rozhodnutí?
9. Jak přistupujete k mladistvým, kteří nejsou motivováni ke změně?
10. Jak podle vás vaše zkušenosti a dovednosti přispívají k prevenci recidivy adolescentních odsouzených?
11. Jakým způsobem vyhodnocujete, zda byla prevence recidivy ve vaší práci úspěšná?
12. Můžete uvést příklad případu, který úspěšnou a neúspěšnou prevencí recidivy? A proč?